PRÀCTIQUES FEMINISTES PER FER FRONT A LA REPRESSIÓ

Irídia_

calala
Fondo de Mujeres

Irídia

calala
Fondo de Mujeres

Amb el suport de:

Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

Generalitat de Catalunya

Irídia és una associació que treballa a Catalunya per a la defensa dels drets humans, principalment civils i polítics. Irídia aposta per combinar la intervenció directa en situacions de vulneració de drets amb el desenvolupament de processos d'incidència política i social que tenen per objectiu promoure canvis en les polítiques públiques; tot això a través d'una estructura estable, sostenible i independent.

El contingut d'aquest informe és responsabilitat exclusiva d'Irídia i de Calala, Fondo de Mujeres i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat de Catalunya.

PRÀCTIQUES FEMINISTES PER FER FRONT A LA REPRESSIÓ

AUTORIA
Caterina Canyelles i Gamundí, Clara Camps Calvet,
Estel·la Salabarnada Roset, Guillem Parpal Artigas,
Laura Mª Medina Ferreras, Sara Tobío Lamoso
i Tomás Eugenio Rojas Valenzuela

COORDINACIÓ
Laura Mª Medina Ferreras

COL·LABORACIONS
Anaïs Franquesa Griso, Elisenda Pradell Gejo i Natàlia Abrego Cantalejo

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
Clara Ferrerons Galeano

DISSENY I MAQUETACIÓ
Marina Freixa Roca

IL·LUSTRACIÓ DE PORTADA
Daniela Fontaine

PUBLICACIÓ: MARÇ DE 2020

El present informe està sota una llicència de Creative Commons
Reconocimiento-NoComercial 4.0 Internacional.

ÍNDEX

PRESENTACIÓ 5

1 INTRODUCCIÓ I MARC DE PARTIDA PERSPECTIVES FEMINISTA I PSICOSOCIAL 8

1.1 La rellevància d'una perspectiva feminista 11
1.2 La rellevància d'una perspectiva psicosocial 13

2 OBJECTIUS I IMPACTES DE LA REPRESSIÓ 16

2.1 Objectius de la repressió 21
2.2 Impactes de la repressió 25

3 L'AFRONTAMENT DE LA REPRESSIÓ 31

3.1 Estratègies i eines psicosocials i de cures 32
3.2 Estratègies i eines jurídiques 50
3.3 Estratègies i eines d'incidència política, comunicatives i de protecció 63

4 RECURSOS 102

5 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES 107

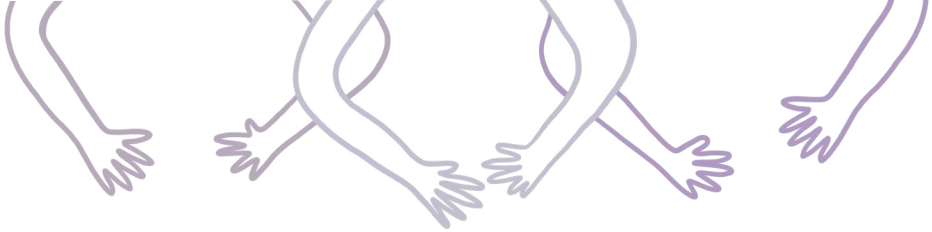

PRESENTACIÓ

El present informe ***Pràctiques feministes per fer front a la repressió*** s'emmarca en el programa "Dones defensores segures. Construint democràcia i promovent drets humans a Mesoamèrica", finançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD) de la Generalitat de Catalunya a la convocatòria 2017 i coordinat per Calala, Fondo de Mujeres.

Aquest informe ha estat elaborat per membres de l'àrea del dret a la protesta, de l'àrea de gènere i de l'àrea psicosocial de l'Associació Irídia, Centre per la Defensa dels Drets Humans. El document té com a **finalitat** estudiar i aprofundir en **com l'aplicació d'una perspectiva feminista pot garantir la defensa dels drets humans i la protecció d'aquelles persones que, amb la seva acció social, els reivindiquen i els defensen.**

Prenent com a exemple les experiències i eines que han sorgit i s'han implementat a Mesoamèrica[1] en contextos de repressió, l'informe identifica els impactes, les mesures de protecció i les mesures d'afrontament aplicables a entitats, moviments socials i col·lectius dedicats a la defensa dels drets socials, civils i polítics a Catalunya. És a dir, a partir d'una aplicació de les perspectives feminista i psicosocial que ha tingut en compte els models aplicats per les defensores de drets humans a Mesoamèrica en contextos de repressió i persecució política, aquest informe detalla una sèrie d'eines de protecció i d'actuació aplicables en situacions de repressió que creiem que poden ser d'utilitat en el nostre context sociopolític. De manera més específica, **l'informe va assenyalant diferents pràctiques que han de permetre la protecció i l'empoderament de les dones activistes i d'altres col·lectius (també activistes) que estan discriminats en les nostres societats, com serien, per exemple, els col·lectius racialitzats o el col·lectiu LGTBI.**

Les pràctiques que proposem en aquest informe es basen en tota aquella informació recollida a través d'entrevistes i de grups de discussió en què hi han participat persones provinents d'una varietat de moviments socials i col·lectius que, a dia d'avui, tenen força a Catalunya. L'informe és fruit, doncs, de totes aquelles reflexions que han sorgit gràcies a haver escoltat les veus d'aquestes persones.

1 En concret, part de les idees del nostre informe s'inspiren en la Iniciativa Mesoamericana de Mujeres Defensoras de Derechos Humanos (IM-Defensoras). La IM-Defensoras és una articulació d'organitzacions i xarxes socials de cinc països (El Salvador, Guatemala, Hondures, Mèxic i Nicaragua) que reconeix l'augment de la violència en contra de les defensores de drets humans a Mesoamèrica. La IM-Defensoras ha generat estratègies des d'un Model de Protecció Integral Feminista para potenciar la sostenibilitat de la lluita pels drets humans a Mesoamèrica i per garantir la seguretat de les defensores de drets humans.

Pel que fa al procés d'investigació, en primer lloc s'ha dut a terme una lectura i anàlisi profunds de documents produïts per defensores de drets humans a Mesoamèrica. En segon lloc, s'han realitzat una varietat d'entrevistes i grups de discussió amb persones que formen part de diferents moviments socials i col·lectius a Catalunya. Cal remarcar que la informació extreta de les aportacions de les defensores de drets humans de Mesoamèrica han estat claus a l'hora de pensar les respostes a la repressió des d'una perspectiva feminista. Així mateix, les aportacions provinents de les converses amb col·lectius han sigut imprescindibles per comprendre quines són les bones pràctiques aplicables al cas català. A més a més, les entrevistes realitzades a professionals han servit per completar des d'una vessant tècnica l'anàlisi d'estratègies d'afrontament de la repressió.

L'informe recull la varietat de veus presents en diferents moviments socials: el moviment feminista, el moviment per l'autodeterminació a Catalunya, el moviment per un habitatge digne, el moviment en contra del racisme i a favor dels drets de les persones migrants, i de diferents col·lectius antirepressius. Els col·lectius que han participat en el procés d'investigació són els següents: Assemblea d'Habitatge de Vallcarca, Campanya 8 Mil Motius , Col·lectiu feminista Fúria Feminista, Col·lectiu feminista Hora Bruixa, Colze a Colze, Grup d'habitatge de Sants, Joventuts d'Esquerra Republicana, La Forja, Plataforma d'Afectats per la Hipoteca de Barcelona, Obra Social Barcelona, Tanquem els Centres d'Internament d'Estrangers i Xarxa Antirepressió de Familiars de Detingudes.

A més a més, hem entrevistat a professionals que pertanyen a organitzacions que tenen com a tasca bàsica la defensa dels drets humans: Marusia López (assessora de l'àrea Poder y Protección para Mujeres Activistas de JASS Interregional), Ana Castaño (advocada feminista), David Bondia (professor de dret internacional i president de l'Institut de Drets Humans de Catalunya), Alejandro Forero (membre de l'Observatori del Sistema Penal i dels Drets Humans), Anaïs Franquesa (advocada i co-directora de l'Associació Íridia, Centre per la Defensa dels Drets Humans), Xapo Ortega (realitzador audiovisual), Montse Pineda (coordinadora d'incidència política de Creación Positiva), Carla Vall (advocada penalista i assessora en polítiques públiques) i Serlinda Vigara (comunicadora membre de Novact i Defender a quien Defiende).

El document que presentem s'estructura en quatre parts. La primera té caràcter introductori i explica els principis bàsics de la perspectiva feminista i de la perspectiva psicosocial. Aquest apartat detalla els elements clau a tenir en compte, d'aquestes dues perspectives, per fer front a la repressió política en el nostre context. La segona part de l'informe descriu, d'una banda, els principals objectius i impactes de la repressió, centrant-se en les especificitats d'aquests impactes en els casos en què la repressió va dirigida contra les dones. A més, analitza els danys psicosocials que suposa la repressió. La tercera part presenta la diversitat d'eines i recursos psicosocials, jurídics, d'incidència política, comunicatius i de protecció útils i necessaris a l'hora d'afrontar la repressió. Finalment, la quarta secció de l'informe detalla i analitza els recursos, col·lectius i organitzacions existents a Catalunya que poden ser clau en l'afrontament de la repressió.

Esperem que aquest informe sigui útil per a totes aquelles persones i col·lectius que fan front a la repressió avui en dia. Agraïm la col·laboració de totes les persones que ens han fet importants aportacions, ja sigui a les entrevistes o als grups de discussió. Així mateix, volem remarcar la necessitat de seguir compartint amb altres col·lectius experiències antirepressives per tal d'ampliar els coneixements sobre com fer front a la repressió, no només des d'una perspectiva feminista, sinó també des d'una perspectiva interseccional. En aquest sentit, no volem oblidar que el sistema patriarcal que perpetua la desigualtat entre homes i dones també interactua amb altres sistemes que legitimen sistemes de dominació per motius de classe, d'edat, d'orientació o identitat sexual, d'origen o d'estat de salut. I, reconeixem, així, la necessitat de seguir treballant en aquesta línia.

1

INTRODUCCIÓ I MARC DE PARTIDA

PERSPECTIVES FEMINISTA I PSICOSOCIAL

"Sabem que sempre que hi hagi un poder existirà la dissidència i que aquesta dissidència sempre comporta repressió."

Colze a colze, campanya de suport a les represaliades de Pinyata i Pnadora

La lluita per la vida digna i la defensa dels drets humans ens du sovint a parlar de violència sociopolítica i de repressió. Amb el document que aquí presentem volem col·laborar a exposar tota una sèrie de pràctiques que poden servir per protegir-se i fer front a la repressió, i que extraiem a partir de l'anàlisi d'una acumulació de lluites i d'experiències de resistència de diversos col·lectius, tant aquí com a Llatinoamèrica, que han anat afrontant-se a diferents processos de despossessió capitalista i a la violència que aquests suposen.

Les autores d'aquest informe ens "col·loquem a la rereguarda" amb l'objectiu que les aportacions del document facin més i més forta la lluita al territori per tal que drets i llibertats esdevinguin una realitat per a totes. De fet, el procés d'investigació dut a terme per a l'elaboració d'aquest informe també ha quedat travessat per la quotidianitat de les lluites. Durant la recerca, que ha coincidit amb les protestes per la Sentència del Procés (14-O), algunes de les reunions organitzatives les hem hagut d'anul·lar perquè la resposta col·lectiva ens obligava i ens comprometia a estar al carrer. Per aquests mateixos motius, no ens ha sigut possible entrevistar i trobar-nos amb algunes de les persones implicades en el dia a dia de les diverses lluites que tenen força avui a Catalunya.

Pel que fa a la manera de pensar la repressió i les resistències, les eines d'anàlisi utilitzades en aquest informe són, d'una banda, la perspectiva feminista –i sempre que ha estat possible, la perspectiva interseccional–; i de l'altra, la perspectiva psicosocial. L'aplicació de totes dues ens permet situar-nos al món allunyant-nos d'una lectura positivista, i posar en qüestió els postulats de la neutralitat, l'objectivitat, la racionalitat i la universalitat. A més, són aquestes perspectives les que ens permeten donar visibilitat als subjectes que, des d'espais de no privilegi i des de posicions de resistència, generen coneixement i pràctiques que massa sovint són invisibilitzades i/o criminalitzades.

Les perspectives feminista i psicosocial no només ens interpel·len, sinó que faciliten l'articulació d'un coneixement el fruit del qual, en primer lloc, ens acosta a desxifrar i a destapar les causes que originen la violència d'Estat; i, en segon lloc, ens ofereixen eines i recursos per protegir-nos i per fer front a la repressió.

Així, l'accés a les "ulleres liles" i al ventall d'eines teòriques i empíriques que ens ofereix la teoria feminista i les seves pràctiques obre tot un marc conceptual per comprendre com actua l'aparell punitiu de l'Estat en situacions de repressió política i, concretament, en contra de les dones. És sabut que les dones i les persones que transgredeixen les normes heteropatriarcals susciten major hostilitat. És a dir, la implicació en les lluites de defensa de drets per part de les dones no només suposa un desafiament polític, sinó que aquesta mateixa implicació és en si un desafiament a les normes culturals i socials que estableixen el paper de la dona a la societat. Això suposa, per tant, que l'actuació punitiva de l'Estat tingui un caràcter repressor específic, avisant i fent latent que les dones no poden transgredir la llei.

Així mateix, les particularitats de la vivència de la repressió per part de les dones també queda condicionada per un ambient social patriarcal en què tant la vida de les dones com les seves aportacions no són valorades de la mateixa manera que les dels homes. És un fet que les dones tenen majors responsabilitats familiars i, per tant, la conciliació del temps es fa més complicada. A més, les dones no només tenen menys visibilitat política que els homes, sinó que la misogínia i la violència masclista formen part de la seva quotidianitat.

Tanmateix, les aportacions des dels feminismes no es limiten només a senyalar les situacions de repressió específica envers les dones. Les teories i anàlisis feministes ajuden a comprendre quines són les estratègies antirepressives que desenvolupen els col·lectius i moviments socials que oposen resistències a l'ofensiva neoliberal que viu avui en dia el món. És la perspectiva feminista la que ens obre la possibilitat de reconèixer la necessitat de promoure tant un activisme sostenible com una sèrie de pràctiques que potenciïn el benestar, la cura i l'autocura en el si dels col·lectius, moviments socials i organitzacions que planten cara a la repressió.

Pel que fa a l'aplicació d'una perspectiva psicosocial, aquesta proporciona les claus per comprendre l'impacte de la repressió en les persones, en les relacions socials i en les relacions comunitàries, i permet posar el focus en la manera com les persones l'afronten. També facilita mirar les ferides i atendre la cura des de la diversitat d'eines i estratègies que ens proposen la vida comunitària i els teixits solidaris.

Situar les cures al centre significa valoritzar aquestes pràctiques, sostenir-nos i acompanyar-nos des de l'autonomia i el reconeixement dels propis recursos i la pròpia visió del món, i al mateix temps proposar una mirada integral a la salut mental en la defensa dels drets humans. Així, la possibilitat de parlar i de crear espais de debat per saber com estem, què ens passa i per conèixer-nos des de diferents maneres d'estar i patir en el món o ser conscients dels danys en una mateixa i en les altres obre el camí cap al coneixement d'estratègies de suport mutu, de preparació i afrontació a la repressió.

1.1 LA RELLEVÀNCIA D'UNA PERSPECTIVA FEMINISTA

La lluita contra el patriarcat suposa confrontar-se a totes aquelles repressions i dominacions a què han estat històricament sotmeses les dones i aquelles persones que transgredeixen el sistema sexe-gènere. Aquesta lluita s'ha expressat també com a resistència a les obligatorietats i imposicions de l'Estat, de manera molt clara, aquestes resistències s'han interposat a l'aparell punitiu de l'Estat i a aquelles accions de l'Estat que pretenen el control sobre el cos i la vida de les dones.

La teoria feminista mostra que el sistema punitiu de l'Estat s'ha anat desenvolupant històricament a imatge i semblança del sistema patriarcal. En aquest sentit, tots dos sistemes, patriarcat i sistema punitiu, tenen com a objectiu comú disciplinar i domesticar les dones i aquelles persones que transgredeixin el sistema sexe-gènere. De fet, el poder punitiu reprodueix les mateixes lògiques de la por, l'aïllament i la violència que el sistema patriarcal.

La manera com els Estats enfronten actualment el creixement de les situacions de pobresa, de desigualtat, així com les subjectivitats i les resistències dels col·lectius que s'oposen als mandats del mercat, posa en relleu l'ús del poder que aquests fan per endurir-se i fer créixer el seu sistema punitiu. És a dir, s'amplia i s'enforteix el braç "viril", controlador i vigilant dels Estats al mateix ritme que augmenta el descompromís d'aquests mateixos Estats envers les cures i el benestar de la població.

Tanmateix, més enllà de les relacions entre patriarcat i sistema punitiu i repressiu, convé ressaltar i desenvolupar els elements conceptuals que el feminisme ofereix per reflexionar sobre estratègies de protecció i d'afrontació de la repressió. Així doncs, desenvolupem a continuació algunes d'aquestes reflexions.

EL FEMINISME assumeix la vulnerabilitat i normalitza la dependència de i entre els humans. En conseqüència, concep la cura com un tret necessari i universal de les relacions humanes i n'elimina l'estigma negatiu que sempre ha pesat sobre ella. I és precisament aquesta conceptualització la que permet sustentar també la necessitat d'un enfocament psicosocial com a forma de protegir-se i de fer front a la repressió. En aquest sentit, identificar, reconèixer i atendre la por i la vulnerabilitat són accions que apareixen com a formes d'afrontar la repressió. A més, reconèixer la importància de les cures permet posar en valor el rol que les dones han desenvolupat històricament en l'àmbit domèstic, fet que explica que avui siguin hereves de moltes pràctiques de cura i relacionals. Així, és la seva experiència relacional, de cures i el valor que han donat a l'empatia i als afectes el que ens permet afirmar que la seva experiència psicosocial pot ser clau per fer front a la repressió.

EL FEMINISME reconeix que la violència masclista és un element estructural de les nostres societats i se centra en analitzar els mecanismes que fa servir aquesta violència. D'aquesta manera, les eines teòriques i pràctiques del feminisme poden ajudar a identificar i a reconèixer la violència de l'Estat i els seus mecanismes, al mateix temps que dona les claus per comprendre les eines de què disposem per protegir-nos d'aquesta violència.

EL FEMINISME ha estat capaç de situar la dignitat de la vida humana com a element prioritari des del qual pensar el món. Això significa que, més enllà de la subsistència material, és necessari que la vida sigui digna de ser viscuda, i aquesta dignitat només és possible a través de l'existència d'una autonomia i d'una llibertat que es construeixin i s'interpretin mitjançant els vincles. Precisament, aquesta idea facilita pensar un seguit d'estratègies antirepressives que canalitzin i desenvolupin processos de dignificació i reparació de les persones represaliades, així com el dany que els ha causat la repressió. L'activitat antirepressiva ha de posar la dignitat al centre.

Mentre l'aparell punitiu de l'Estat col·labora en la discriminació i en la persecució d'aquells col·lectius dissidents i transgressors respecte el poder establert —que ja es troben de per si oprimits a les nostres societats—, **EL FEMINISME** planta cara a la discriminació i a l'opressió, denunciant el descontrol i l'arbitrarietat que el poder punitiu pot arribar a imposar quan els estigmes i estereotips de tall heteropatriarcal i racista el condicionen. Per tant, una perspectiva feminista **ajuda a comprendre els elements diferencials tant dels processos repressius com dels seus efectes, en funció de variables com el gènere, la classe, la identitat sexual, l'orientació sexual, el lloc de naixement, l'estat de salut, etc.**

L'aplicació del **FEMINISME** com a marc conceptual revela els llaços que ens lliguen als altres davant processos repressius que tenen com a intenció desarticular i generar aïllament. **La perspectiva feminista dibuixa i reconstrueix aquells llaços o nusos que constitueixen el que som** i que, en definitiva, ens lliguen als altres i que ens componen com a comunitat. La interdependència entre nosaltres, que el feminisme assenyala com a element necessari per a què la vida sigui possible, es converteix en un plantejament indispensable per fer front a la repressió.

Enfront la por i l'aïllament que pretén generar la repressió, **EL FEMINISME situa la sororitat —i no només la solidaritat— en un lloc central per afrontar-se a la violència i a les repressions del patriarcat**. La sororitat, a diferència de la solidaritat, no només implica un suport a les altres persones, sinó que fa referència a una relació entre les dones en la qual s'evidencien llaços de reconeixement mutu, d'identificació, de comprensió, d'afectivitat i de confiança.

1.2 LA RELLEVÀNCIA D'UNA PERSPECTIVA PSICOSOCIAL

La perspectiva psicosocial és una mirada a la relació dialèctica entre l'individu i la societat. És molt important incorporar la mirada psicosocial en aquest informe perquè ens permet fer una anàlisi de la violència política i de les vulneracions de drets humans posant atenció a les causes, objectius i estratègies de la repressió, i sobretot a les conseqüències d'aquesta en forma d'impactes i d'afrontaments.

La perspectiva psicosocial des d'on ens situem prové de la psicologia social llatinoamericana i de la psicologia de l'alliberació proposada per Ignacio Martín-Baró (1942-1989), psicòleg social, filòsof i jesuïta arrelat a El Salvador i que va formar part de la lluita per la justícia i la transformació social en aquest país. Part de la seva recerca fou l'anàlisi dels impactes psicosocials que van causar tant el règim militar com la guerra civil posterior al poble salvadoreny i les formes de resistència que van desenvolupar per fer-ne front.

La psicologia de l'alliberació neix per tal de ser una eina d'anàlisi capaç de reflectir la realitat dels pobles oprimits i atendre a les seves necessitats i demandes, és a dir, inserir-la en la realitat històrica del territori. Es tracta d'una psicologia que es contraposa a la psicologia hegemònica colonialista, procedent dels Estats Units, que posa el focus a les ciències naturals i als laboratoris experimentals.

La proposta de Martín-Baró (1986) és, doncs, una psicologia compromesa amb les lluites i resistències de les oprimides de Llatinoamèrica. I és precisament aquesta perspectiva la que ens ofereix una sèrie d'eines conceptuals i recursos pràctics per fer front a la repressió i als seus impactes.

A continuació, se'n descriuen els seus **pilars fonamentals**:

Dona eines per atendre les dimensions personal, familiar, comunitària i social, on s'evidencien les conseqüències de la repressió. Alhora, posa especial èmfasi a les estratègies d'afrontament i a les resistències que emanen dels individus i dels pobles. Els impactes i els afrontaments de la repressió són dos elements que en aquest informe separem per tal de fer-ne l'anàlisi, però que en realitat tenen lloc al mateix moment. Ens quedaríem a mig camí si miréssim els impactes sense parlar dels afrontaments, de la mateixa manera si parléssim d'afrontaments sense tenir en compte els impactes.

Obliga a tenir una mirada col·lectiva i comunitària de la salut mental i, sobretot, a despatologitzar el malestar social, col·locant la mirada a les estructures opressives. Des d'aquesta perspectiva s'identifiquen els impactes d'aquesta violència com a respostes normals a esdeveniments i contextos anormals. Les respostes de les persones cobren així un sentit plenament social, polític i, alhora, també subjectiu. És important tenir clar que en la nostra societat s'individualitza el malestar social, les disciplines "psi"[2] (Rose, 1998) fomenten la preocupació pels símptomes del patiment emocional, més que per les seves causes socials. En aquest sentit, recentment, el Relator Especial de la ONU sobre el dret de tota persona al gaudi del més alt nivell possible de salut física i mental, Dainius Pûras, ha remarcat que la desigualtat és un obstacle clau per a la salut mental a nivell global i apunta que "la millor manera d'invertir en la salut mental de les persones és crear un ambient de suport en tots els entorns" (ONU, 2019).

Proposa una concepció de l'individu a través del vincle social. Per tant, es fa inherent l'anàlisi del context econòmic i sociopolític, de les relacions de poder existents i de com aquest sistema intervé en les experiències de la persona, en els seus llaços socials, en la seva visió del món i en el lloc on s'ubica en l'estructura social (Martín-Baró, 1986). Les emocions, patiments, pensaments, accions i simbolismes són producte d'aquesta relació i inseparables de la realitat concreta de les persones, perquè és precisament en aquesta realitat estructural que oprimeix i genera violències on se situa l'origen del malestar psicològic. Per tant, és a través de la transformació d'aquests marcs d'opressió que es podrà parlar de salut mental.

2 Les ciències "psi" son aquelles que participen de la producció de veritat, de discursos i pràctiques concretes sobre els subjectes. Els autors, provinents d'epistemologies crítiques, analitzen els vincles entre experiència, subjectivitat i poder polític. Assenyalen la relació entre la proliferació de les disciplines "psi" i les transformacions de la governabilitat, en les racionalitats i les tecnologies del poder polític en democràcies avançades i liberals.

Entén la salut des d'una concepció positiva i integral, "l'estat complet de benestar físic, psicològic i social, i no només l'absència d'afeccions o malalties" (OMS). La perspectiva psicosocial permet transitar d'una psicologia basada en la patologia a una psicologia enfocada als processos positius de l'afrontament psicosocial, deixant de banda la individualització dels efectes, de la culpa i la victimització. La potencialitat de la perspectiva psicosocial és deixar de normalitzar la violència, posant al centre les resistències per fer-ne front, i contribuir a la despatologització de les respostes, les quals adquireixen d'aquesta manera un sentit plenament social i polític.

Permet donar prioritat a un enfocament de resiliència a l'hora de fer front a la repressió, fet que possibilita prioritzar la recuperació de les persones i el desenvolupament dels recursos dels quals disposen. Aquest paradigma s'allunya de la victimització i dels processos que genera la cosificació de les víctimes. Fomenta, així mateix, pràctiques emancipadores de participació, a través d'una relació dialògica i horitzontal, que permet que els subjectes represaliats passin a formar part d'un procés col·lectiu de treball i d'acció que els permeti incrementar la salut mental i el benestar emocional. Això facilita la tasca de veure, analitzar i relatar els impactes de les realitats travessades per la violència, tenir la capacitat d'entendre els efectes de la violència, veure com aquesta pot arribar a transformar una societat sencera per tal de saber, així, com organitzar-se davant d'aquesta i mitigar-ne i disminuir-ne l'impacte, posant en valor les estratègies de resistències, d'autodefensa i de resiliència que existeixen en totes nosaltres.

2
OBJECTIUS I IMPACTES DE LA REPRESSIÓ

La idea que en un Estat de dret i democràtic les institucions públiques han de protegir i cuidar la seva ciutadania és una creença prou arrelada entre la població d'aquest tipus d'Estats. Tot i això, cal apuntar que en el context català aquesta creença ha quedat fortament qüestionada aquests últims anys degut a la repressió viscuda. Sigui com sigui, caldria preguntar-se pels motius que duen aquest Estat a fer ús de la repressió contra la seva gent.

Els Estats adopten mesures repressives amb l'objectiu d'impedir que persones o grups que desafien les relacions existents de poder aconsegueixin enfortir els seus objectius, valors i interessos. La repressió la conformen una sèrie de mecanismes de control i sanció que s'articulen aprofitant i, alhora, aprofundint, les asimetries de poder existents entre l'Estat i la seva ciutadania. La repressió és una reacció enfront els grups reals o potencials que desafien l'*statu quo*, les relacions existents de poder o les polítiques clau.

La repressió de l'Estat mitjançant les seves estructures institucionals —el que s'anomena violència institucional—, inclou tot un conjunt d'actes violents i/o coercitius exercits des del poder (la fustigació, la vigilància, les prohibicions, l'assetjament i la intimidació, la detenció, la tortura, l'empresonament o fins i tot l'assassinat) que intenten disminuir l'acció dissident, l'organització col·lectiva i la mobilització de l'opinió discrepant, ja sigui elevant els costos que suposa aquesta acció, organització o mobilització, o reduint al màxim els beneficis que en pugui obtenir. La repressió, per tant, és el resultat de decisions preses i dissenyades per agents polítics concrets, fet que condiciona profundament l'especificitat de la vivència personal dels impactes generats. L'objectiu és sempre controlar o castigar activitats polítiques i/o socials a través de la normalització de la violència i/o l'adoctrinament, no només dels cossos físics, sinó de totes les dimensions de la vida: cultural, ètica, psicològica i social (Correa, 2011).

A més, una perspectiva feminista ens ajuda a veure l'especificitat de la repressió de l'Estat exercida contra les dones i contra aquells cossos que es consideren transgressors de la normativitat heteropatriarcal. Es tracta de la repressió sexuada que és un dels principals mecanismes que té l'Estat per exercir la repressió política contra les dones i, com a tal, és imperatiu no menystenir-lo. Els atacs contra el cos de les dones, l'assetjament i les agressions sexuals es converteixen en instruments repressius. En aquest tipus de repressió, el cos de les dones es converteix en un receptacle de mecanismes punitius, procedents tant de la violència política que s'aplica als homes com d'una dimensió cultural que pretén construir un determinat concepte de feminitat (Abad, 2009; Nash, 2013).

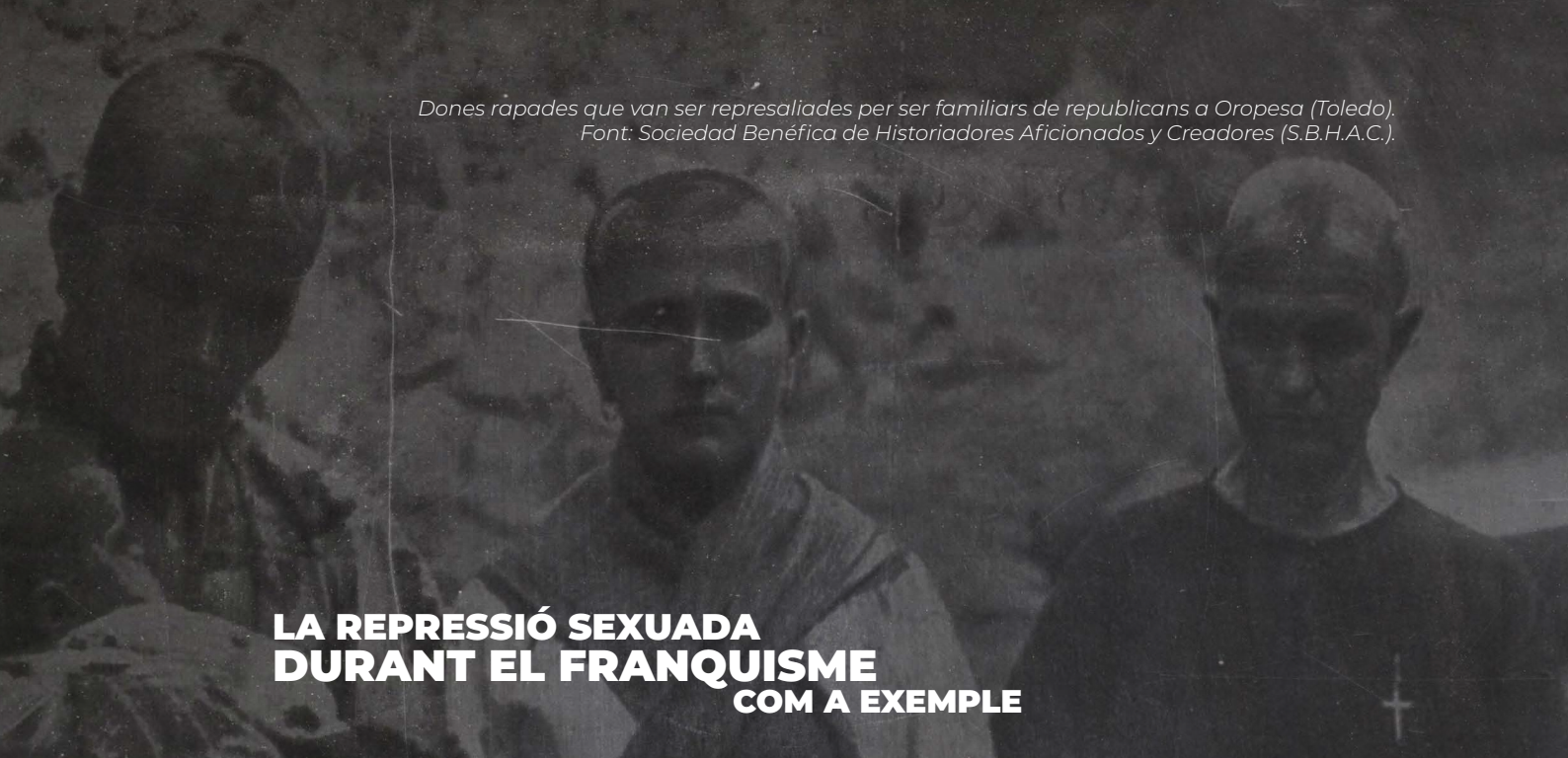

Dones rapades que van ser represaliades per ser familiars de republicans a Oropesa (Toledo). Font: Sociedad Benéfica de Historiadores Aficionados y Creadores (S.B.H.A.C.).

LA REPRESSIÓ SEXUADA DURANT EL FRANQUISME COM A EXEMPLE

Durant el franquisme, es va tractar de castigar la implicació ideològica de les dones, i també la dimensió pública de la seva participació política i la seva transgressió dels models tradicionals de domesticitat femenina. El règim autoritari pretenia aturar qualsevol dels avanços que havien aconseguit les dones com a ciutadanes durant la II República, i es pretenia construir d'aquesta manera un règim autoritari i viril, en què els homes fossin els únics actors del poder i l'espai públic i en què les dones quedessin relegades a la privacitat i a l'obligació de col·laborar a fer que l'home, l'Església i la pàtria agafessin tota la seva rellevància, mentre elles es limitaven a tenir la responsabilitat de la reproducció i del manteniment de la llar. La repressió sexuada va permetre assenyalar quin havia de ser el paper de les dones. En primer lloc, els càstigs pretenien assenyalar la necessitat de purificar el cos d'unes dones que es consideraven desviades i transgressores. En aquest sentit, destaca com a forma repressiva la que es basava en les tradicionals tasques femenines: l'obligació de fer-les escombrar la plaça del poble i l'església. En segon lloc, els càstigs també tenien com a funció deshumanitzar les dones, atacant-ne aquelles parts del cos i/o aquells aspectes associats tradicionalment a la seva feminitat. Així, destaquen càstigs públics molt humiliants com ara rapar-les al zero, fer-los ingerir oli de ricí o passejar-les de manera humiliant pels carrers del poble. Atacar elements associats a la feminitat servia per recordar que les «roges» no eren les «senyores» o «senyoretes» del règim. Atacar allò associat a la feminitat i destruir la imatge socialment esperada de com ha de ser una dona era un mecanisme repressiu per recordar de manera simbòlica quina era la feminitat desitjable.

La repressió política en contra les dones no només s'explica per l'activitat de l'Estat. En ocasions, són altres actors socials els que emprenen protagonismes. Això, en el context de l'Estat Espanyol, es pot veure clarament amb el paper que ha fet l'església –en alguna ocasió– i el paper que han jugat diverses associacions catòliques como la Asociación Enraizados en Cristo y en la Sociedad o la Asociación de Abogados Católicos en alguns casos de protesta feminista que s'han judicialitzat. Han estat aquests actors els que s'han presentat com acusacions populars en processos judicials.

Processó del Coño Insumiso a Sevilla. Font: El Salto.

EL CAS DEL "COÑO INSUMISO" I L'ACUSACIÓ PARTICULAR DE LA ASOCIACIÓN DE ABOGADOS CRISTIANOS

L'1 de maig de 2014, diferents dones protestaven a Sevilla, amb una vagina de plàstic i simulant una processó, contra l'intent de modificació de la Llei de l'Avortament que pretenia aprovar Alberto Ruiz-Gallardón, del Partit Popular, que en aquell moment era ministre de Justícia. A les tres dones que van quedar imputades, se les acusava d'un delicte d'ofensa als sentiments religiosos, recollit en l'article 525 del Codi Penal.

L'Asociación de Abogados Cristianos es presentava com a acusació popular i les acusava, a més a més, de delicte d'odi. Finalment, les imputades quedaven absoltes. Però el cas posa en relleu el paper que tenen algunes associacions catòliques en la repressió del moviment feminista.

Per detectar casos de repressió i de repressió sexuada, per tant, no cal fixar-se forçosament en règims dictatorials o militars, sinó que actualment, en països democràtics, se'n poden trobar molts exemples. Al nostre territori, possiblement el primer que ens ve al cap quan pensem en casos concrets de repressió són imatges d'actuacions policials desproporcionades en moltes de les manifestacions i protestes viscudes a Catalunya en els últims anys. Podríem pensar, així mateix, en la detenció de persones vinculades a moviments socials, en l'empresonament o en l'exili. I no cal oblidar que repressió són també les mesures cautelars imposades en mesures de llibertat condicional que imposen la judicialització de la vida (Colze a colze, 2017) o els expedients sancionadors oberts per la Llei de Seguretat Ciutadana —l'anomenada llei mordassa—, que si bé potser no representen grans casos repressius, sí que suposen un degoteig constant de multes i sancions administratives que van transformant el projecte polític i van desgastant les persones, el que és conegut com a burorepressió.

La violència institucional es produeix en l'esfera de tota actuació de l'Estat i en el compliment de cada una de les funcions que aquest desenvolupa (Barrientos, 2016). No s'ha de menystenir, per tant, ni l'àmbit penitenciari, sovint opac i aïllat; ni l'àmbit judicial, suposadament imparcial i separat dels interessos polítics; ni l'espai públic, on tenen lloc violències institucionals quotidianes. De fet, moltes de les pràctiques repressives així com la seva possibilitat han estat durant anys pràctiques rutinàries i formes de procedir disfressades de legalitat i d'aparent legitimitat. Si bé actualment, pel context polític que s'està vivint a Catalunya sembla que una part de la societat està més atenta a les pràctiques repressives, durant anys moltes d'aquestes o bé han passat relativament desapercebudes per la societat en general o han estat mediàticament justificades i legitimades.

Per aquest motiu, són moltes les organitzacions i els col·lectius que lluiten avui en dia per encabir certes accions i rutines de l'Estat que causen violència i que sovint són acceptades o ignorades per la societat sota la categoria "violència institucional", amb l'objectiu de dotar-les de potència política i legitimitat per poder ser combatudes. En aquest sentit, és important destacar que, **durant anys, s'han anat articulant sabers, recopilant experiències i testimonis, fent litigis i registrant, sistematitzant i analitzant fets repressius per tal que el concepte "violència institucional" no sigui només una categoria sociològica o analítica. És a dir, s'ha buscat activament construir una categoria que, a la vegada que descriptiva, tingui un valor polític amb la capacitat d'intervenir en el debat públic,** d'incidir en els discursos i argumentacions i, fins i tot, de construir l'agenda política (Pita, 2017). Ara ens queda un llarg camí per denunciar les especificitats de la violència política en contra les dones i d'aquells col·lectius que transgredeixen les normes heteropatriarcals. El feminisme és la perspectiva que ens ofereix les claus per poder-ho fer.

2.1 OBJECTIUS DE LA REPRESSIÓ

El següent punt a considerar se centra en els objectius de la repressió i en els efectes que aquesta pretén causar a la població, tots ells profundament entrelligats i que desglossem a continuació.

MANTENIR I REPRODUIR L'ORDRE SOCIAL ESTABLERT

La principal funció de la repressió política és reproduir i mantenir l'ordre existent en moments en què els consensos socials no són prou amplis. Per tant, per comprendre la repressió política en profunditat i les formes que pren és necessari entendre en primer lloc les relacions de poder i de producció dominants. A més, la repressió política i els discursos que pretenen legitimar-la permeten estendre determinats universos polítics sobre els conflictes polítics existents i sobre l'acció que duen a terme l'Estat i els moviments que oposen resistències. Aquests universos polítics busquen ser legitimadors de l'actuació repressiva.

A la vegada, podem apuntar que **el poder punitiu també ha tingut històricament un clar paper reproductor del patriarcat.** És aquest poder el que ha permès tenir un control sobre els homes que ocupen l'espai públic. Això ha fet que s'hagi produït una cadena de controls, perquè, de fet, són aquests homes els que finalment tindran control sobre les dones en l'espai domèstic i privat.

LA DEMOSTRACIÓ DE FORÇA I DE PODER

La repressió política i l'ús dels dispositius de control social i de càstig tenen com a funció **demostrar qui té la titularitat del poder davant diferents moviments de resistència.** En aquest punt, la repressió política aboca a situacions en què l'excepcionalitat esdevé norma. D'aquesta manera, la raó d'Estat s'anteposa a la raó jurídica, i el poder i la consecució d'objectius polítics de l'Estat es converteixen en la seva finalitat última. Escapar-se dels límits que imposa l'Estat de Dret com a estructura garant del control de les arbitrarietats del poder i dels drets fonamentals de la ciutadania permet a l'Estat reafirmar el seu poder. Són, així mateix, aquests Estats els que s'oposen a les resistències mitjançant actuacions policials i judicials que s'expressen de forma arbitrària. Saltar-se la normativitat de la llei permet a l'Estat comunicar que es té a les mans la voluntat d'una col·lectivitat (Segato, 2016). Transgredir la llei es revela, així, com a element necessari per a expressar i reafirmar l'acumulació de poder.

Des d'una perspectiva feminista, a més, cal ressaltar que quan el poder se situa més enllà dels marges de la llei, **els cossos de les dones es converteixen, més que mai, en diana perfecta per a la demostració de la violència i de la crueltat a la qual pot arribar l'Estat.** Es simbolitza, d'aquesta manera, l'acumulació de poder, ja sigui perquè aquest poder és real o perquè es vol reafirmar davant la seva pròpia debilitat. La repressió sexuada aconsegueix alimentar un paisatge de crueltat que indueix a la por, a la paralització social, a la generació de ruptures comunitàries i al trencament de resistències construïdes col·lectivament, i és per aquest motiu que la seva naturalització implica la disminució dels sentiments d'empatia (Segato, 2016).

INTIMIDAR LA POBLACIÓ A TRAVÉS DE LA POR

La por generada per les pròpies accions repressives (maltractaments, detencions, intimidacions, tracte degradant i inhumà, tortura) no només afecta a les persones detingudes, violades o assassinades, sinó que **es dirigeix també a les famílies, grups i comunitats amb qui viuen aquestes persones i amb qui comparteixen pràctiques i valors** (Beristain, 1998). La por com a estratègia de control social és un mecanisme amb conseqüències molt complexes, ja que, ella mateixa, constitueix una de les emocions més complexes que s'experimenten en contextos de violència política. En ocasions, la por pot ser positiva en la mesura que ens prevé i ens alerta, és a dir, és una emoció que ens ajuda a sobreviure. Per contra, també pot generar conseqüències negatives, tant a nivell individual com col·lectiu. La por pot arribar a generar angoixa, sentiments d'indefensió, paràlisi o abandonament de certes accions del dia a dia, reaccions corporals adverses com taquicàrdies i dolors, o distorsions del sentit de la realitat on certs elements quotidians es converteixen en amenaces, entre altres conseqüències. Davant la por, es generen tres possibles respostes: la paràlisi, la fugida o l'atac.

TRENCAR EL TEIXIT SOCIAL, COL·LECTIU I SOLIDARI

La repressió busca afeblir i **trencar tot aquell teixit contrari als interessos de l'*statu quo* i de l'Estat com a estratègia per dur la població cap a la individualitat i la submissió.** En aquest sentit, és precisament la por la que permet paralitzar, aïllar les persones, pertorbar-ne les relacions amb les altres i trencar les respostes col·lectives organitzades. Sovint la por esdevé una eina repressiva fonamental perquè no es volen o no es poden assumir els possibles càstigs derivats de la repressió. Per tant, sota una lògica punitiva, s'espera que l'aplicació de càstigs o la mateixa amenaça del càstig tinguin un efecte de desmobilització en els col·lectius i en el teixit social. Així mateix, les relacions en el si dels grups i les relacions interpersonals es poden veure afectades i és comuna l'aparició de conflictes que poden arribar a deteriorar el llaços socials o, fins i tot, a trencar-los. En aquest sentit, cal apuntar que són les dones les que sempre han tingut un paper rellevant en la creació i manteniment del teixit social i col·lectiu.

TRENCAR CONVICCIONS POLÍTIQUES

La repressió pot dur a les persones a la desil·lusió, a la frustració respecte els propis projectes, idees i somnis, i a immobilitzar la pràctica política. És possible que les persones represaliades acabin sortint dels entorns organitzats per fer un canvi de rumb en les seves trajectòries. La mateixa lògica punitiva que té per objectiu el trencament del teixit social també pot fer que les pròpies conviccions polítiques vagin minvant poc a poc. A més, en retroalimentació amb el punt anterior, si el propi teixit es desmobilitza, es perd l'espai que acostuma a ser generador i transformador de contingut polític per a les persones.

Destruir la convicció política és un objectiu de la repressió perquè aquesta constitueix un dels elements de protecció: les persones que tenen convicció política i una idea de lluita tenen també un espai interior de fortalesa. De fet, aquest és un element protector que es discutirà més endavant quan es parli dels afrontaments. Estar preparades per la repressió, entendre'n els objectius així com les estratègies que utilitza, ajuden a pensar i a organitzar la pràctica política des de l'especificitat dels col·lectius per tal de preparar les estratègies d'afrontament enfront la repressió.

> *"Crec que té sentit que es vulguin reprimir sobretot grups de gent jove perquè al final és algú a qui li fiques la por perquè potser s'ho pensi dos cops al llarg de la seva vida; encara té molta vida per davant per fer activisme social"*
>
> (Col·lectiu entrevistat)

CONSTRUIR I CONTROLAR L'ENEMIC INTERN

La repressió assenyala, estigmatitza i/o criminalitza grups considerats dissidents en relació amb els interessos de l'Estat. Martín-Baró (1988) parla de la necessitat que té la ideologia predominant de categoritzar un sector de la població sota apel·latius com els "altres", els "enemics", els "subversius", els "terroristes" o alguna altra denominació equivalent que permeti la despulla de la condició humana. **Aquesta estratègia, que fan servir les institucions penals, la policia, el sistema judicial, el poder polític i els mitjans de comunicació, li és útil al poder per debilitar les lluites.** Construir mediàticament i legalment l'enemic intern significa traçar una línia entre el possible i l'impossible, el compatible i l'incompatible amb l'ordre establert. A través d'aquesta concepció de l'altre es construeix el que podem anomenar "mentida institucionalitzada", que li permet al poder ocultar la realitat de la repressió política.

En aquesta mateixa línia, en l'àmbit del dret penal s'ha anat instaurant una cultura del dret penal de l'enemic que justifica l'excepcionalitat i la severitat penal per aquelles persones que no són considerades ciutadanes.

DISCRIMINAR I EXCLOURE PART DE LA SOCIETAT

En el procés de construcció i control de l'enemic intern, **es genera una altra estratègia consistent en què l"altre", assenyalat com a enemic, quedi, efectivament, exclòs de la societat a través de la discriminació i l'aïllament social.** L'estigmatització a vegades es manifesta en forma de dolor i por en les víctimes i familiars i, a més, fa que aquestes carreguin amb un pes moral molt fort que genera inseguretat en les seves vides. D'altra banda, les vulneracions a les víctimes suposen una pèrdua d'estatus, ja que les persones poden perdre els seus projectes de vida i part dels seus recursos econòmics. Cal tenir en compte que per desenvolupar estratègies d'afrontament, com ara els grups de suport, una persona que ha sigut aïllada socialment ho tindrà molt més difícil.

IMPLANTAR LA IMPUNITAT I MONOPOLITZAR LA VIOLÈNCIA EN MANS DE L'ESTAT

Disfressar de legalitat i legitimitat les accions repressives per tal que la població no tingui consciència de la repressió resta possibilitats de defensar-se. Precisament aquesta estratègia està molt relacionada amb el que Martín-Baró anomena "mentida institucionalitzada", que no només es justifica per controlar l'enemic intern, sinó per dur a terme aquestes pràctiques en la invisibilitat. Així mateix, protegeix la idea de l'ús de la violència en mans de l'Estat, que s'erigeix com a l'únic actor amb possibilitat d'exercir-la en pro de la defensa dels seus interessos, prohibint, d'aquesta manera, qualsevol tipus d'ús de la força que sigui dut a terme per un actor no-estatal o un que no tingui el seu suport, ja sigui explícit o encobert.

Seguint amb el punt anterior, **la violència política sembla transformar-se en legítima una cop que els seus destinataris han sigut deshumanitzats.** Sovint l'Estat engega múltiples estratègies i actes propagandístics a través dels quals diferents elements de l'estructura estatal es coordinen per tal de difondre aquesta imatge predissenyada a la resta de la societat i justificar, així, l'ús de la violència contra aquell sector de la població que "mereix un càstig exemplar". Aquest càstig ha de ser clar i present per a totes les persones i, per tant, ha de generar, d'una banda, un efecte dissuasiu cap a altres col·lectius i, de l'altra, una funció preventiva davant del possible sorgiment de nous conflictes.

2.2 IMPACTES DE LA REPRESSIÓ

Partint dels objectius que persegueix la repressió, es pot afirmar que **els impactes psicosocials que genera en la societat i en les persones són uns impactes dissenyats.** Malgrat això, tot i que la repressió té unes finalitats clares i específiques, **els impactes que genera en les persones es manifesten de maneres diverses, ja que en la vivència personal que cada individu experimenta davant la repressió hi influeixen múltiples variables.** Tanmateix, conèixer les seves finalitats incrementa el propi control sobre els seus mecanismes d'acció i facilita una millor prevenció i un millor afrontament dels seus impactes. Alhora, com veurem més endavant, identificar els significats i els motius de la repressió ajuda a poder posar paraules a les pròpies emocions i sentiments.

Segons la teoria d'Elizabeth Lira (2010), el primer que s'ha de tenir en compte és que les vulneracions de drets humans a causa de la violència institucional per part de l'Estat són el resultat de decisions intencionades i polítiques preses per agents polítics concrets. Per tant, els impactes de la repressió, tot i ser semblants als que poden provocar altres situacions traumàtiques —com una catàstrofe natural—, prenen sentit per a la víctima en la mesura que s'emmarquen i es comprenen en el context polític en el qual tenen lloc. Així mateix, per la seva naturalesa sistemàtica, duradora i col·lectiva, deixen profundes marques físiques, psicològiques i socials que afecten la salut de manera transversal.

L'especificitat de l'impacte dels esdeveniments traumàtics pot ser molt diversa: s'ha de tenir en compte l'edat, el gènere, la diversitat ètnica-racial, l'experiència personal, la situació de residència en el país, les creences religioses o la manera de ser de cada persona, entre altres (Lira, 2010). De la mateixa manera, les formes de repressió també s'organitzen de manera diferencial, activant i aprofundint els diferents mecanismes d'opressió que operen en el sistema sociopolític. Per aquest motiu, l'aplicació d'una mirada interseccional és clau a l'hora d'analitzar els impactes de la repressió sobre les persones i els col·lectius.

L'IMPACTE DE LA REPRESSIÓ EN EL CAS DE LES DONES

"Pateixes una violència específica pel fet de ser llegida com a dona o per reivindicar el feminisme dins d'aquesta societat (...), per estar a l'espai públic i per adoptar rols que s'entenen com a poc femenins. Per una banda hi ha el moment en que reps la repressió de manera més directa, quan arriben els cossos policials i t'identifiquen; és una violència més explícita, de tenir algú que t'està amenaçant i que té un poder per sobre teu. Crec que el paternalisme i la infantilització que es viu per part dels cossos de seguretat o les agressions que puguis rebre per la mateixa gent que t'està reprimint és com una doble repressió."

(Col·lectiu entrevistat)

"Es viu molt diferent la repressió si ets dona que si ets home (parla de l'entorn social i la família). Per una banda hi ha l'atenció que tens pel fet d'estar ocupant l'espai públic, per l'altra la por perquè t'han ensenyat que no has de fer això i t'has de quedar a casa teva i estar callada, per altra banda la pressió de la família perquè no estàs seguint amb el que s'entén que has de fer com a dona, és a dir, ser una persona més discreta."

(Col·lectiu entrevistat)

A continuació, **analitzem els impactes negatius de la repressió.** Per fer-ho, dels múltiples estudis sobre els efectes causats per aquest tipus de violència, prendrem com a referència l'anàlisi fet pel Servei d'Atenció i Denúncia davant situacions de Violència Institucional d'Irídia[3] (SAIDAVI) en el seu informe anual del 2017. Aquest document subratlla tres tipus de danys diferents que afecten a les persones afectades i al seu entorn: el físic, el psicològic i el psicosocial. Paral·lelament, l'informe destaca que els impactes evidenciats en les víctimes ateses generen, en la seva gran majoria, reaccions considerades normals en resposta a un context d'excepcionalitat i d'anormalitat. És summament important tenir en compte aquest aspecte per tal de no agreujar els símptomes inicials: sentir efectes negatius sobre la nostra salut i benestar després de viure una situació repressiva és totalment normal.

3 El Servei d'Atenció i Denúncia davant situacions de Violència Institucional (SAIDAVI) ofereix assistència jurídica i psicosocial a les persones que pateixen situacions de maltractament en el marc del sistema penal català.

EL DANY FÍSIC evidencia **el dolor i els impactes a nivell corporal.** Inclou les lesions produïdes per agressions i per qualsevol tipus de maltractament que afecti la integritat física, de les quals en destaquem, des de la perspectiva de gènere, la violència sexual cap a les dones, la qual també es pot donar a causa de la violència institucional i també implica danys psicològics. A més, la violència institucional pot provocar també la mort o el suïcidi.

EL DANY PSICOLÒGIC correspon a tota aquella **diversitat d'afectacions que repercuteixen en la salut mental de les persones, en el seu estat emocional i en el seu benestar amb l'entorn.** Obstaculitza el ple desenvolupament social i/o laboral de la persona i pot dificultar la vivència de la quotidianitat. Així mateix, s'identifiquen afectacions en la salut mental que es manifesten a través de l'agreujament de patologies prèvies i de la generació de noves afectacions psicològiques.

El dany en la dignitat humana és un dels més profunds que es perpetren en el context de la violència institucional (SAIDAVI, 2018). En l'informe publicat pel SAIDAVI, s'identifiquen profundes afectacions en l'esfera emocional, com la disminució de l'autoestima, sentiments d'humiliació i degradació, i aïllament social. Algunes víctimes de violència institucional també poden presentar una imatge menys positiva de si mateixes, menor percepció de control del seu entorn i major desorientació respecte a les seves metes.

Dit d'una altra manera, els actes repressius i la violència institucional poden generar el qüestionament de les assumpcions bàsiques que constitueixen els referents de seguretat de l'ésser humà: les creences d'invulnerabilitat i control sobre la pròpia vida, la confiança en els altres, la bondat i l'empatia. A més, provoca que l'individu posi en dubte els esquemes del jo i del jo davant del món i, per tant, la constitució mateixa de la identitat personal.

En situacions de repressió, són freqüents també l'estrès, els sentiments de culpa, l'estat d'hiperalerta i vigilància constants, la indefensió i el sentiment d'impotència davant l'asi-

LA VIGILÀNCIA I L'ESTAT D'ALERTA COM A CONSEQÜÈNCIES DE LA REPRESSIÓ

"En un primer moment sí que vaig viure l'impacte emocional; en el meu cas també va venir la policia a casa a entregar-me la notificació d'anar a declarar a la comissaria. (...) Sentir que piquen a casa teva i que potser t'has d'amagar... sembla una tonteria, però després a totes ens va passar que estàvem uns dies amb la por aquesta de quan et piquen a casa, a veure si és una altra història d'aquest procés judicial. Realment estic vivint també aquesta por: el moment de sentir el timbre i posar-te en alerta, mirar per la finestra a veure qui és."

(Col·lectiu entrevistat)

En resum, la violència política i les seves conseqüències són experiències traumàtiques que generen dany a les seves víctimes, ja siguin directes o indirectes. Diferents estudis sobre l'impacte psicològic de la violència política senyalen que l'existència de símptomes relacionats amb el trauma psicològic és l'experiència més freqüent (Lira i Weinstein,1984). El trauma es manifesta de forma molt variada en les persones i pot aparèixer tant arrel de la pròpia experiència personal del fet traumàtic o per ser-ne testimoni directe, com per tenir coneixença de la víctima o escoltar-ne un relat, sense que la persona hagi estat present en els fets. **Algunes de les reaccions més freqüents que poden aparèixer després de la vivència d'un esdeveniment traumàtic són:**

- **Reexperimentació de la situació traumàtica:** records invasius, malsons, flashbacks, sensació de no poder deixar anar l'experiència.
- **Evitació, supressió o embotiment emocional:** pèrdua de la memòria, evasió mitjançant alcohol o altres drogues, aïllament de la resta de persones, evitament de situacions socials, evitament de totes aquelles accions que puguin fer recordar l'experiència.
- **Augment de l'estat d'alerta:** insomni, irritació, ràbia, esclats emocionals, atacs de pànic, por, hipervigilància, dificultat per concentrar-se o per realitzar tasques nor-

Tots aquests efectes formen part d'un conjunt de reaccions normals a experiències extremes i anormals i poden aparèixer immediatament després o uns dies més tard de l'esdeveniment traumàtic i poden durar fins a 4 o 6 setmanes. En el cas de que aquests símptomes s'allarguessin més en el temps, es parlaria del TEPT (trastorn d'estrès posttraumàtic, segons la psicologia clínica)[4].

Altres manifestacions simptomàtiques de la violència poden correspondre als diagnòstics generals de depressió o ansietat i, amb molta menys freqüència, de trastorns psicòtics. Per raons d'extensió i per l'existència d'abundant bibliografia al respecte, aquest informe no detallarà les característiques d'aquests trastorns.

4 És important poder demanar ajuda professional en aquests casos.

✕ **EL DANY PSICOSOCIAL es produeix** en aquelles situacions en què la repressió no només afecta a les persones directament vulnerades, sinó també les seves famílies, grups socials, col·lectius i comunitats, les quals pateixen una limitació dels seus drets i llibertats simplement per veure's implicades en els fets. En resum, **quan s'hi veu afectada la societat en el seu conjunt.**

Per comprendre de quina manera operen els impactes psicosocials és necessari, en primer lloc, definir el que Martín-Baró va anomenar "trauma psicosocial". Aquest concepte fa referència al trauma que pateix el conjunt de tota una població o comunitat provocat arrel d'un fet socialment pertorbant com podria ser una guerra, una catàstrofe natural o un conflicte social violent. Aquest trauma, però, és viscut des de l'especificitat de l'experiència individual dels impactes i afrontaments que desenvolupa cada individu de la comunitat en base al seu grau de participació en el conflicte social, a la seva personalitat, a la seva experiència, o a les seves característiques individuals, entre altres factors.

Els danys psicosocials poden incidir també en la vulnerabilitat social en què es troben part de les persones afectades, ja que en molts casos la violència institucional no només n'intensifica el grau sinó que la presència d'aquest tipus de vulnerabilitat afavoreix la impunitat dels actes repressius. Així, parlar de trauma psicosocial implica identificar tant la ruptura del funcionament institucional de la societat, com la introducció de l'amenaça política com a factor constituent de les relacions socials sota condicions de violència.

A continuació, esmentem **algunes de les conseqüències del dany col·lectiu i al teixit comunitari:**

Impacte a l'activitat política i a l'organització social. Quan la repressió arriba als moviments socials, sovint l'activitat política queda aturada o perd força. Els objectius polítics poden paralitzar-se per tal de donar resposta a la repressió. També poden aparèixer sensacions de desgast per l'exigència del context.

Dificultats per abordar els impactes de manera col·lectiva. Sovint sorgeixen actituds davant la repressió que es tradueixen en comentaris com: "estic bé, no ha passat res, seguim endavant" o en energies molt centrades cap a l'organització d'accions per donar resposta a la repressió. En aquests contextos pot resultar difícil donar espais a la vulnerabilitat i al dany, o pot haver-hi una tendència a pensar que passarà ràpid, no afrontar-ho i deixar els malestars fora de la vida grupal. És important, però, construir una cultura que aculli les cures, que doni espai a la vulnerabilitat i que tingui estructures i estratègies per acompanyar i donar suport al no estar bé. De la mateixa manera, la urgència dels esdeveniments provoca que sigui difícil aturar-se i repensar certs valors dins del grup que exigeixen la bona militància, el no defalliment i la no afectació.

La transformació de les cures, mirar a la ferida. Considerant que els impactes de la repressió tenen un efecte a nivell personal, comunitari i social, les dificultats per atendre al dany, per cuidar la ferida i donar-hi resposta es presenten també en totes tres esferes. A més, en una societat en què s'invisibilitzen les tasques de cures i es releguen a l'espai privat, és difícil donar-los el valor i tractament adequats. En aquest sentit, és destacable que algunes de les persones amb les quals hem parlat han expressat la dificultat d'afrontar moments difícils. Un sistema de creences que menysté la necessitat de suport i de cures provoca, en primer lloc, que existeixi una convicció de no necessitar-les i, en segon lloc, que assenyalar-ne la necessitat sigui considerat una feblesa. En aquest procés, totes aquelles expressions i conductes que invisibilitzen les necessitats se les considera més valuoses, més productives i més fiables. Aquesta realitat, però, no deixa de ser una clara expressió del sistema de valors del capitalisme heteropatriarcal.

Recollint tot el que s'ha dit fins ara, la violència institucional i les seves conseqüències suposen experiències traumàtiques pel fet que comporten un sentiment de ruptura i marquen un abans i un després en la vida de les persones afectades. Sota la mirada psicosocial, els impactes negatius i les reaccions personals i col·lectives a aquestes experiències traumàtiques són considerades normals enfront a experiències excepcionals i anormals. Cal, un cop més, recalcar aquest últim aspecte, ja que és fonamental per a les víctimes de la repressió en el procés d'assumpció de què els succeeix i en el desenvolupament d'estratègies d'afrontament i de superació dels impactes, estratègies que tractem en el següent apartat.

3
L'AFRONTAMENT DE LA REPRESSIÓ

3.1 ESTRATÈGIES I EINES PSICOSOCIALS I DE CURES

En l'aplicació de la perspectiva psicosocial, és important tenir en compte que **els impactes de la repressió es donen a diferents nivells —individual, col·lectiu i social—** per tal de poder respondre-hi i afrontar-la adequadament.

En moments de repressió es desenvolupen respostes i resistències com a estratègies d'afrontament. Cal subratllar que aquestes, per si soles, no són positives ni negatives, sinó que se n'aplicarà una o altra depenent de la seva utilitat en cada situació. Per exemple, davant d'un context d'intensitat emocional pot aparèixer una estratègia d'afrontament en què no s'atenen les emocions i es dona prioritat a l'acció. Es tracta d'una estratègia que pot ser útil en aquest moment concret, però en un altre, com pot ser un moment de necessitat d'introspecció en les pròpies emocions, no ser-ho gens.

Per tant, no podem parlar d'un catàleg d'estratègies que s'han de posar sempre en marxa, sinó que el que podem veure és què ha estat útil en un determinat moment, què ha estat important en un determinat cas i què ha ajudat a un col·lectiu concret. Dit d'una altra manera, **en cada cas s'hauran de tenir en compte les especificitats i necessitats concretes, la diversitat de recursos afectius o els sistemes de la gestió dels conflictes per tal de donar resposta a la repressió.**

Davant dels primers impactes de la repressió és molt normal sentir por o a vegades, fins i tot, tenir sensació de pèrdua de control sobre la pròpia vida. Experimentar canvis adversos i sentir un trencament en la quotidianitat són conseqüències que apareixen després d'experimentar una forta repressió. Es tracta de sensacions que poden generar un fort trasbalsament; per aquest motiu, és important tenir en compte que es tracta d'impactes habituals i transitoris, i que s'han de poder localitzar i identificar per tal que el cos i la psique puguin fer el seu procés d'integració de l'experiència.

En aquest punt, **posar nom a les emocions i sentiments, als impactes que s'estan vivint, al context i a les violències viscudes, ajuda a identificar què és el que ens passa.** Aquest és el primer pas per poder afrontar-ho i per buscar maneres de superar-ho. En aquest procés, no només és important la introspecció amb una mateixa: compartir allò que s'està sentint —i que potser és difícil d'identificar en un inici— en un espai de confiança i lliure de judicis té un gran valor. És a dir, expressar i compartir els sentiments i emocions amb l'entorn d'amistats, la família o el col·lectiu és un recurs que ajuda a ser més conscients de la realitat i del que s'està experimentant, a posar paraules a les emocions, així com també a crear xarxes solidàries i suport psicosocial (Beristain, 2010).

Aquests espais de confiança són un dels elements bàsics per articular estratègies d'afrontament a nivell individual des de la vessant més psicosocial. Per aquest motiu, han de ser espais segurs, tant físicament com psicològicament, travessats per vincles de confiança i de suport, construïts des del no judici i que no només responguin a relacions d'amistat o d'afinitat, sinó que siguin construïts al voltant de l'acció i l'actuació polítiques.

A nivell col·lectiu, generar espais de confiança també és crucial per poder reflexionar, discutir o avaluar diferents aspectes grupals, com ara el benestar, la seguretat o la pràctica política, de manera horitzontal, respectuosa i atenta. Així mateix, en moments en què certes persones necessiten allunyar-se del grup i del ritme de treball quotidià, el col·lectiu ha de poder generar aquestes possibilitats, sent flexible i respectant la necessitat de la persona donant-li suport.

Per acabar, **per tal d'acompanyar les persones represaliades des de la perspectiva psicosocial, és important identificar quines són les seves necessitats.** Com s'ha esmentat anteriorment, **aquestes seran específiques en base al cas i al context concrets, però, tot i així, se'n poden identificar algunes que solen aparèixer amb més freqüència en casos de violència institucional:**

- Cerca o creació d'espais de seguretat i de protecció. Representa el primer pas en un procés d'acompanyament.
- Identificació de la persona com a víctima. Això implica el reconeixement de la seva experiència i l'exercici dels seus drets com a tal.
- Obtenció d'informació (per exemple, sobre temes més especialitzats com el jurídic o el psicològic) que sigui contrastada i adequada al cas concret i que estigui allunyada de la informació falsa o distorsionada. Això ajudarà a eliminar o a reduir confusions i a planificar millor les estratègies d'afrontament.
- Reconstrucció de llaços de suport, tant afectius com socials. Implica el contacte amb familiars, amics i comunitat que puguin donar suport.
- Atenció a l'impacte emocional, incloent suport individual per part d'especialistes jurídics i psicosocials, i/o grups de suport mutu.
- Iniciativa en la presa de decisions sobre la pròpia vida, adopció d'un rol actiu. La represa de control sobre la pròpia vida suposa un dels elements clau per a la recuperació.

A continuació, es presenta una descripció de les diferents estratègies psicosocials d'afrontament. Són les següents: informar-se i formar-se, cures dins del col·lectiu, cures cap a l'entorn de persones represaliades (família, amics i amigues, etc.), cures en contextos de protesta (cap a una mateixa i cap a les companyes), grups de suport, afrontament de la por, afrontament de l'estrès i afrontament dels impactes econòmics.

INFORMAR-SE I FORMAR-SE

Objectius	**Adquirir i ampliar coneixements** per analitzar millor el context repressiu. **Minimitzar la por** que genera la repressió. Dotar d'eines al col·lectiu per realitzar les seves activitats de forma més segura i preparada. Valorar la necessitat de **creació de protocols** per a determinats casos. **Crear xarxa** amb altres col·lectius d'altres lluites o que ocupen un altre espai d'acció.les companyes), grups de suport, afrontament de la por, afrontament de l'estrès i afrontament dels impactes econòmics. **Conèixer les especificitats de la repressió** i del seu impacte en el cas de les dones i d'aquells col·lectius que estan més discriminats en les nostres societats.
Estratègies	**Contactar amb col·lectius de confiança i afins** a la mateixa defensa de drets que estiguin **més especialitzats i sensibilitzats** en els temes en què el propi col·lectiu estigui interessat. **Informar-se sobre coneixement especialitzat i relacionat amb la repressió** (temes juridicolegals o psicològics). Alhora, compartir la informació i els coneixements amb altres persones i col·lectius. **Realitzar formacions** amb la finalitat d'adquirir eines **per minimitzar els riscos d'exposició a la repressió i per poder fer un afrontament posterior** dels seus impactes. Això permet avaluar les línies de treball de cada col·lectiu, reduir la por davant la repressió i augmentar la seguretat per a les activistes.

Estratègies	**Crear protocols per a possibles casos de repressió** que estiguin a disposició de totes les membres del col·lectiu. Aquests poden contenir informació diversa, com el contacte d'una advocada de confiança, o les dades de les persones de l'entorn a qui es vol comunicar una possible detenció. **Realitzar tallers pràctics orientats a l'actuació en contextos de protesta**. Poden emprar-se diversos formats, alguns molt dinàmics, com per exemple el teatre. **Valorar l'ús de mitjans de comunicació segurs.** Al mateix temps, identificar el nivell d'exposició que cada activista vol tenir a les xarxes socials.
Especificitats individuals i col·lectives	En els casos de **persones activistes en situació administrativa irregular, les formacions i protocols han d'incloure la legislació en estrangeria**, ja que la repressió en aquests casos augmenta i en varien les formes i modalitats. En relació a les **dones o el col·lectiu LGTBI**, cal que els processos formatius tinguin en compte les **especificitats i el tipus de repressió que viuen aquests col·lectius.**

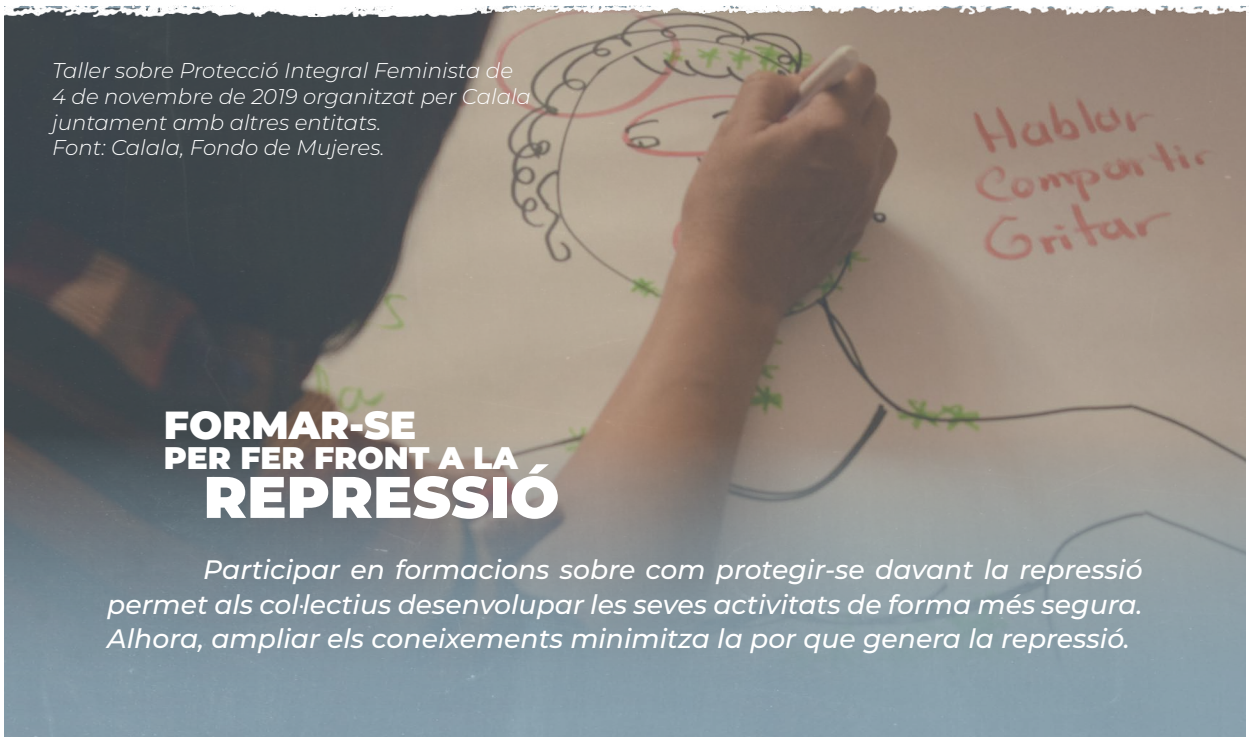

Taller sobre Protecció Integral Feminista de 4 de novembre de 2019 organitzat per Calala juntament amb altres entitats. Font: Calala, Fondo de Mujeres.

FORMAR-SE PER FER FRONT A LA REPRESSIÓ

Participar en formacions sobre com protegir-se davant la repressió permet als col·lectius desenvolupar les seves activitats de forma més segura. Alhora, ampliar els coneixements minimitza la por que genera la repressió.

CURES DINS DEL COL·LECTIU

Objectius	**Vetllar pel benestar de les persones** que formen part del grup. **Crear dinàmiques** que contribueixin a una **bona salut emocional i mental tant personal com col·lectiva.** **Generar espais de confiança dins del col.lectiu o grup** on poder comunicar els malestars personals o col·lectius i ser escoltades sense ser jutjades. **Identificar dinàmiques que generin malestar** en el grup i **afrontar positivament els conflictes grupals**, fet que representa una oportunitat de creixement per al col·lectiu. **Augmentar la cohesió grupal i la col·lectivitat** a partir de l'enfortiment dels vincles personals.
Estratègies	**Generar activament espais** de cures on identificar desitjos i necessitats de les persones del col·lectiu. **Identificar conflictes dins del grup o entre persones.** Tenir el valor de portar el conflicte a debat i trobar el consentiment per treballar-lo al grup és una oportunitat per construir relacions més completes i segures. Alguns col·lectius duen a terme **assemblees emocionals periòdiques a través de diferents formats**: des d'assemblees formals a trobades informals al bar, des de més dialogades a menys, altres que inclouen el treball corporal, la música, etc. Es poden programar **espais de cures i assemblees emocionals** fora de l'assemblea "ordinària". Alguns exemples que hem extret de les entrevistes que hem fet són:

Estratègies

- Sortida de cap de setmana fora de la ciutat. Al ser un espai de temps llarg, permet la reflexió i la cohesió, combinant formats assemblearis o de reunió amb la realització d'altres activitats i amb la convivència diària.
- Sortides d'un matí, tarda o dia sencer a la natura, per fer una assemblea o alguna activitat concreta.
- Fer-ho en un lloc diferent d'on es fan les altres assemblees, per desconnectar i canviar d'aires. Això pot ajudar a trencar amb dinàmiques que s'arrosseguin d'assemblees anteriors.
- Fer servir, per exemple, la música, la dansa, la meditació, l'arteràpia i altres activitats dinàmiques que motivin i interessin al grup com a mitjans per generar espais de connexió i cohesió grupal. La realització d'aquestes activitats permet desenvolupar les cures des d'una vessant allunyada de les assemblees ordinàries, les quals acostumen a ser de diàleg parlat. D'aquesta manera, es trenca amb possibles "vicis" que es tinguin a les assemblees i es generen altres maneres de relacionar-se.
- Formar-se i investigar en temes relacionats amb eines de gestió de grups i vida dels grups. Parlar dels rols de poder o del rang i dels privilegis dins dels grups facilita que aquests siguin espais segurs on es puguin cuidar els vincles.
- **A Mesoamèrica, anomenen "espais de supervisió" als acompanyaments professionalitzats cap als col·lectius que donen suport a la vida emocional del grup i als conflictes**, i que obren espais per parlar de les experiències compartides. A Catalunya també trobem experiències de col·lectius que compten amb el suport professionalitzat, que pot ser tant puntual com continu.

Especificitats individuals i col·lectives	**Els horaris de reunió s'han de consensuar tenint en compte les membres del grup que tenen persones al seu càrrec.** En cas de tenir infants, és important crear un espai de criança que funcioni paral·lelament a la reunió i que no en condicioni la participació, especialment de les dones. Cal **assegurar** que en els espais de reunió i de trobada hi ha una **participació activa de les dones** perquè els sentin com espais segurs i lliures.

CURES CAP A L'ENTORN DE LES PERSONES REPRESALIADES (FAMÍLIA, AMICS I AMIGUES, O ALTRES)

Objectius	**Incloure els cercles més propers de les persones represaliades en una estratègia de cures conjunta** que contempli les seves necessitats. **Gestionar de quina manera es fa arribar la informació** segons les particularitats de cada cas. **Informar sobre els casos transmetent calma, però sense relativitzar** la situació.
Estratègies	**Parlar prèviament** a nivell de col·lectiu sobre la manera **com es gestionarien les cures cap a l'entorn en cas de repressió**, amb qui es contactaria i com. **Buscar un espai tranquil on poder informar de forma pausada sobre el cas.** S'ha de tenir en compte que les reaccions de familiars i amigues poden ser molt diverses i que els és necessari un temps d'accep-

Estratègies

Transmetre informació que mostri com la repressió és comuna i transversal i que afecta a una gran diversitat de persones, per tal d'intentar que la família o amics no es considerin aliens a la situació repressiva.

Si s'ha de contactar amb la família d'una persona represaliada, per tal de saber el moment i la forma més adequada de fer-ho, **és important conèixer la informació de què disposa respecte la implicació o militància del seu familiar**, saber si està polititzada o participa en altres espais polítics i si disposa d'informació (i de quina) sobre la repressió i el transcurs d'aquesta. Tot plegat ajudarà a anticipar-se a les possibles reaccions que puguin tenir els familiars.

Quan es parla amb la família, és primordial mostrar comprensió i no afegir més pressió. Per exemple, és possible que la policia es posi en contacte amb els familiars per informar sobre la investigació i la responsabilitzi. Això pot crear una pressió més per a la persona represaliada, depenent de com reaccionin els seus familiars.

Comprovar si alguna persona de l'entorn de confiança de la família (en els casos més complicats) **està familiaritzada amb la repressió i els seus efectes**, per tal de buscar una col·laboració en l'acompanyament, especialment en el primer contacte.

Posar les famílies en contacte entre elles o amb altres entorns que passin per situacions similars perquè puguin compartir experiències i estratègies d'afrontament. En ocasions, les xarxes de familiars poden ser claus per fer front a la repressió i legitimar l'acció política de les persones represaliades.

Tenir present que **les amistats tenen un paper determinant** i igual d'important que el de la família nuclear. És especialment rellevant en casos en què la persona represaliada no té la família a prop: per a elles, els vincles d'amistats són el més important.

Especificitats individuals i col·lectives

En el cas de persones migrants que poden tenir la família i els amics i amigues en altres països és necessari saber la informació que la persona represaliada vol que se'ls faci arribar, de quina manera i quan. Assignar també una persona de confiança com a referent permanent amb qui puguin contactar la família i els amics/gues.

En cas que la persona represaliada tingui persones a càrrec, teixir una xarxa que pugui col·laborar en la seva cura.

Quan la repressió afecta a les dones, sovint existeix una major condemna i un major control de les seves accions per part de la família, que encara que sigui amb la intenció de protegir, pot pressionar-les i col·locar-les en una posició de major vulnerabilitat. **És necessari gestionar aquests casos per evitar aquestes situacions.**

A Mesoamèrica, és relativament freqüent que la repressió busqui colpejar les activistes a través de les seves famílies. Com que la família és un element molt valuós per a les persones, qui exerceix la repressió la utilitza com a punt feble contra el qual poder actuar. Això pot generar angoixa i preocupacions a les defensores mentre busquen maneres de protegir la família de diferents agressions.

Membres de la Xarxa Antirepressió de Familiars de Detingudes després de la primera Jornada Internacional de Familiars de Persones Represaliades el 18 de març de 2017 al Centre Cívic Convent de Sant Agustí a Barcelona. Autor: Andreu Clapès. Font: El Punt Avui.

XARXA ANTIREPRESSIÓ DE FAMILIARS DE DETINGUDES

A finals de desembre de 2014, després dels fets de Can Vies a la ciutat de Barcelona, es va formar la Xarxa Antirepressió de Familiars de Detingudes. Aquesta xarxa formada per moltes mares de joves represaliats ha jugat un paper clau per desestigmatizar els joves que havien participat en accions de protesta. A la vegada, que ha permès generar una xarxa de suport i afectes.

CURES EN CONTEXTOS DE PROTESTA
(CAP A UNA MATEIXA I CAP A LES COMPANYES)

Objectius

Avançar-se mentalment a la situació de protesta: pensar i prevenir els riscos que poden aparèixer.

Protegir-se a si mateixa i a les companyes durant la protesta.

Reduir les seqüeles negatives de la possible repressió.

Preparar protestes que **tinguin en compte les necessitats específiques de col·lectius** com els infants o els més grans.

Enfortir la xarxa de suport mutu.

Estratègies	Avaluar prèviament el risc de l'acció de protesta, les pròpies forces i les del col·lectiu. Marcar els propis límits i, entre totes, les del col·lectiu, per tal de dissenyar l'acció de protesta de manera assumible. **Acordar prèviament** amb el propi entorn **els mecanismes de suport en cas de detenció**, indicar les persones a qui es vol avisar i facilitar-ne els números de telèfon. **Parlar sobre les necessitats**, reaccions en situació d'estrès, pors, tant pròpies com de les companyes, **abans de les accions de protesta.** Tenir **formació sobre quins drets es tenen en context de protesta**, quines coses pot fer la policia i quines no, quins drets es tenen en cas de detenció. **Demanar consell i informació a altres col·lectius que hagin fet alguna acció de protesta** al carrer que el propi col·lectiu vulgui dur a terme, però no hagi fet mai amb anterioritat. En cas de detenció o agressió policial d'una company/a durant la protesta, seguiu les recomanacions psicosocials de les taules de l'apartat següent d'estratègies i eines jurídiques. **Donar-se espai per al descans posterior i buscar espais de cura i de confiança** lliures de judicis on poder expressar-se, tot escoltant i respectant les companyes. Si és necessari, contactar amb professionals en l'acompanyament psicosocial.
Especificitats individuals i col·lectives	L'edat és una característica individual que condiciona la vivència personal del context de protesta. Un context de protesta tens i amb presència policial no és un lloc adequat ni per a **infants** ni per a molta **gent gran**; ambdós son més vulnerables a aquestes situacions de tensió en comparació a la gent jove i de mitjana edat.

Especificitats individuals i col·lectives	**Cal tenir sempre present que s'ha de tenir una cura extra d'aquestes persones, i que s'han de tenir molt clars els seus límits d'exposició**. Per això, s'aconsella que les persones pertanyents a aquests dos grups se situïn sempre en un lloc segur de la protesta, lluny del possible perill i on la retirada els sigui fàcil i tranquil·la. **Les persones en situació administrativa irregular** al país són més vulnerables a la repressió en contextos de protesta, ja que la seva detenció pot comportar també l'expulsió del país. **Si al col·lectiu hi ha persones en aquesta situació, és necessari atendre aquest aspecte per tal de reformular accions i formes de protesta que no en limitin la participació**, així com informar-les en tot moment dels riscos existents per tal que decideixin lliurement la modalitat de participació que els sigui més adequada.

GRUPS DE SUPORT

Objectius	**Gestionar un cas de repressió de manera grupal o comunitària.** **Acompanyar psicològicament i emocionalment** tant la persona represaliada, com el seu cercle de familiars i amistats. **Mediatitzar el cas si es considera adient i la persona represaliada hi està d'acord.** **Compartir experiències i estratègies d'afrontament** de la repressió. **Activar xarxes de suport mutu més àmplies.** **Abordar les tensions, els conflictes i la reproducció de pràctiques discriminatòries** que es puguin donar en el si del grup de suport.

Objectius	Enfortir el **reconeixement dels lideratges** i enfortir la **participació** en la presa de decisions de **les dones i d'aquells col.lectius que estan més discriminats socialment.**
Estratègies	La **persona o persones represaliades** han d'estar al centre durant tot el procés. És a elles a **qui correspon la presa de decisions estratègiques i polítiques**, i la valoració del seu grau d'implicació dins del grup. Així mateix, s'han de respectar els seus tempos. És important que el grup **el conformin persones disposades a fer un acompanyament i seguiment de tot el procés**, sense deixar-lo a mitges. S'ha de **crear un espai de seguretat en el qual poder mostrar les emocions i les pors** de cadascuna sense judicis. Per garantir un bon funcionament grupal, **cal que es creïn dinàmiques de cura col·lectiva, i no oblidar-se de "cuidar a qui cuida"** ja sigui dins del propi grup o generant altres espais amb persones de confiança externes a ell. **En el cas que les persones represaliades siguin d'un mateix col·lectiu, és recomanable que les gestions del cas es realitzin només en el grup de suport** per tal de no condicionar l'activitat del col·lectiu implicat. Això permet que els col·lectius pugui seguir funcionant i avançant. És important **situar les persones que són víctimes de la repressió al centre**, escoltar-ne les necessitats i respondre-hi o, fins i tot, avançar-se a les possibles necessitats. Tota la feina que s'hagi fet col·lectivament abans de la repressió i les estratègies d'afrontament que s'hagin preparat seran summament importants per tenir clars els consensos respecte les maneres de donar suport. S'ha de **garantir el reconeixement de les dones i d'aquells col·lectius normalment menys visibles** i buscar vies perquè participin activament del grup.

Especificitats individuals i col·lectives	**Els horaris de reunió s'han de consensuar tenint en compte les membres del grup que tenen persones al seu càrrec**. En cas de tenir infants, és important crear un espai de criança que funcioni paral·lelament a la reunió i que no en condicioni la participació, especialment de les dones. **S'hauran de tenir en compte les especificitats de com es viu la repressió psicològicament** tenint en compte variables com l'edat, el gènere, les condicions de salut, la cultura, la situació administrativa, etc.

AFRONTAMENT DE LA POR

Objectius	**Normalitzar la por i minimitzar les conseqüències negatives** que pot generar en les persones. **Apoderar-se** del concepte de **la por i tenir la capacitat de gestionar-la.** **Evitar que l'activisme acabi sent desmobilitzat**, tal com pretén la repressió.
Estratègies	Anteriorment s'ha parlat de la por com una de les estratègies repressives de més impacte i més complexes, amb conseqüències molt diverses. La por, però, és també un element social, quelcom que s'ha de manejar, dissenyar, pensar i articular. **Dotar-se a si mateixa de legitimitat i reafirmar les idees per les quals s'actua.** No quedar-se amb culpa, sinó poder explicar-se quins són els elements estructurals que expliquen la repressió. Tot el coneixement útil que es pugui aconseguir ajudarà a fer una millor gestió de les pors, tant prèviament, com durant i posteriorment a la repressió. Algunes experiències en aquest sentit són **la realització de tallers i formacions específiques sobre la por**.

Estratègies	**Crear i desenvolupar xarxes de suport** entre col·lectius afins, amistats, família. **Donar espai a la por, parlar-ne en grup** per tal de buscar estratègies conjuntes que ajudin a donar sentit de control i seguretat. Procurar que no sigui un tema tabú: poder parlar de les pors no significa ser dèbil; més aviat mostra la valentia a l'hora de fer-hi front. És important **reconèixer en quines circumstàncies tenim por** en el mateix moment en què apareix, saber com la sentim i què ens passa quan tenim por. **Parlar-ne amb altres persones** per prendre consciència de què ens està passant és útil per a possibilitar la generació de respostes a les necessitats per part del col·lectiu. **Les persones poden enfrontar-se de formes molt diverses a la por**, des de la ràbia fins a la paralització. És important **acollir-les i respectar-les**, entenent que no hi ha una manera correcta de viure-la.
Especificitats individuals i col·lectives	Sempre s'haurà de t**enir en compte com es pot viure la por segons especificitats com les condicions econòmiques i socials que es viuen, la situació administrativa, l'assumpció de cures, les condicions de salut, etc.** Caldrà **contemplar quina és la vivència de la por en funció del gènere i de les possibles situacions de violència** (i, en concret, de violència masclista) **que s'hagin pogut viure prèviament.**

FENT FRONT A LA POR COL·LECTIVAMENT

"El pensament de "no m'estan reprimint a mi, perquè la decisió va ser com a comitè de vaga, sinó a tot el moviment feminista" ens va ser de molta ajuda. (...) No ho vam decidir les 7 encausades, sinó un comitè de 30 o 40 dones. La seguretat ideològica en el moment de la nostra acció ens va fer no sentir por en el moment que va arribar la poli. La por va arribar després, quan estàvem vivint la repressió de manera molt més directa."
(Col·lectiu entrevistat)

"El miedo está empezando a cambiar de lado. La interdisciplinariedad de la gente que milita en las asambleas de "habitatge" es una realidad. La gente que se está movilizando es muy diferente, las personas no tienen tanto que ver entre ellas. En la defensa de los derechos básicos y humanos las personas toman consciencia y se juntan con otras que no son sus iguales directos. La represión es muy grande y la movilización también lo es."
(Col·lectiu entrevistat)

AFRONTAMENT DE L'ESTRÈS

Objectius	**Evitar que l'estrès paralitzi** l'activitat personal i col·lectiva i aconseguir, en canvi, que la desperti i l'activi. **Minimitzar el sentiment de culpa** en el moment que sigui necessari desaccelerar.
Estratègies	**Assumir** d'entrada **que la defensa de drets i la denúncia de la seva vulneració acostuma a generar estrès de per si.** Reservar temps per l'oci, per les cures i pel descans; buscar un **equilibri entre l'activisme i la vida personal** no relacionada amb aquesta activitat. **Saber i determinar fins on es pot arribar** individualment i col·lectivament i quan s'ha de dir prou. Escapar de les lògiques capitalistes de producció contínua i **pensar** també en els **aspectes reproductius** que permeten cuidar-nos per seguir en l'activisme i poder seguir denunciant la repressió.

Estratègies	**La culpa** és també un mecanisme d'opressió i pot ser estressant. La repressió pot fer sentir culpables les persones per allò que van fer. Per tant, **cal descodificar** per què se sent la culpa enfront la repressió i comprendre quines són les raons estructurals de la repressió i de com es senten enfront de la mateixa.
Especificitats individuals i col·lectives	En general, l'estructura social en què vivim reserva les tasques reproductives a les dones i, per tant, aquestes poden veure's sobrepassades per la suma de l'activisme i aquests tipus de tasques (cura de familiars, cura de la llar). En aquests casos, els col·lectius poden treballar per **generar estratègies de suport que contribueixin a superar el desgast que moltes dones poden experimentar** per no tenir condicions mínimes personals, familiars o organitzatives en els altres àmbits de la vida. Les **persones que tenen una doble o triple militància pot ser** que no puguin assumir l'assistència a més assemblees durant la setmana i **que prioritzin els espais que tracten els temes més "productius"** per sobre de les qüestions més reproductives o de cures. Això pot provocar que arribin a algun moment de sobresaturació al no comptar amb aquests altres espais. És important que cadascú busqui un balanç entre les dues vessants, un equilibri en el qual se senti còmode i pugui militar amb el màxim d'energia allà on participi. Tot i així, pot ser difícil trobar aquest equilibri. En aquest cas, **el grup o col·lectiu pot ajudar a fer reflexionar a la persona, generar-li espais de descans, buscar maneres de delegar feines, etc.** Per reduir els sentiments de culpa s'haurà de tenir compte variables com el gènere. La construcció de la transgressió o de la desobediència enfront la llei o la norma, que pot implicar l'acció política i de protesta, pot ser diferent en funció de si la fa un home o una dona. De la mateixa manera, que **el sentiment de culpa té una construcció social diferent en funció del gènere.**

AFRONTAMENT DELS IMPACTES ECONÒMICS

Objectius	**Recaptar fons econòmics** per pagar represàlies econòmiques (multes, fiances, etc.).
Estratègies	**Avançar-se a les represàlies econòmiques** si existeix la possibilitat que es produeixin. Treballar per tenir una caixa de resistència per fer-hi front. **Organitzar actes** de tot tipus com concerts o dinars **on poder recaptar els diners** que es facin a la barra. **Vendre** elements com ara **samarretes, enganxines, etc**, que siguin creades per l'ocasió i que facin referència a la repressió viscuda i a l'organització que hi fa front (per exemple, un lema, un logo, etc). Alhora, aquests elements són elements de difusió de la situació que es denuncia públicament. **Contactar amb col·lectius que disposin de fons antirepressiu.** **Crear i fer difusió d'una campanya de recaptació de fons.** **Ampliar** tant com es pugui **la xarxa disponible.** **Intentar que la recaptació de fons no es converteixi en l'única acció del col·lectiu per tal que no absorbeixi el temps d'altres activitats.** La judicialització de la vida o les sancions administratives són estratègies que desgasten i transformen l'activitat organitzativa dels col·lectius, tot obligant-los a dedicar molt de temps i esforç a recollir els diners per donar suport a les persones i a l'entorn represaliats.
Especificitats individuals i col·lectives	És important **tenir en compte la situació econòmica concreta de cada persona represaliada**, per tal de repartir equitativament els diners recaptats i poder donar el màxim suport a les persones més vulnerables econòmicament.

3.2 ESTRATÈGIES I EINES JURÍDIQUES

L'interès mediàtic i social envers els factors que intervenen en la judicialització de delictes ha generat que l'àmbit judicial sigui un tema prioritari i d'emergència dins del moviment feminista, precisament per la vulneració de drets que s'hi poden produir. És a dir, **la possible influència d'idees masclistes en el desenvolupament dels processos judicials es troba, des de fa uns anys, en el punt de mira mediàtic i social.** Arrel de l'existència de diferents casos que des del 2014 han posat en qüestió l'acció dels operadors jurídics, s'ha generat una creixent i clara resposta social a les xarxes, als mitjans de comunicació i als carrers, tant per part de moviments socials com de partits polítics.

Molts d'aquests casos han anat apuntant el tarannà masclista que sobreviu al sistema penal, fet que evidencia la necessitat d'incorporar la perspectiva de gènere als procediments judicials. Un cas destacable és el d'Ángela González Carreño i la resolució del Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació Contra la Dona de les Nacions Unides (CEDAW), que assenyala l'Estat espanyol com a responsable de la perpetuació d'idees masclistes i, com a conseqüència d'això, de fallar en el seu deure de protecció cap a les dones. Altres casos significatius els representen el tracte social, mediàtic i judicial fet de la violació múltiple d'una jove a la Fira de Màlaga l'any 2014, així com del mediatitzat cas de Juana Rivas o de les violacions múltiples dels Sanfermines o de Manresa l'any 2016.

Al nucli de tots aquests casos rau la presència hegemònica a la societat d'idees masclistes que menystenen les dones i que són, indubtablement, la causa de les agressions, violacions i maltractament d'homes cap a les dones. Així mateix, s'ha de tenir en compte que **aquestes mateixes idees són l'origen d'altres vulneracions de drets que es fan menys evidents en l'àmbit de la repressió policial i dels processos judicials.** En aquest sentit, convé destacar que les estructures policials i judicials estan amarades d'un funcionament masclista que té com a conseqüència la sexualització de la repressió. Per tant, **l'aplicació d'una perspectiva feminista davant la repressió policial i al conjunt del sistema penal i judicial és fonamental per identificar les vulneracions de drets humans que s'hi puguin donar.**

El patriarcat construeix una relació jeràrquica entre posicions socials hegemòniques i subordinades. En aquesta relació desigual, s'entén allò masculí com a dominant i allò femení com a subordinat, configuració que es reflecteix de manera precisa en l'estructura estatal i que, alhora, es configura com una hegemonia. No obstant això, no totes les posicions de poder són habitades per homes ni els espais de subordinació per dones. Com s'ha esmentat anteriorment, l'ús d'una perspectiva interseccional mostra que aquest binari jeràrquic actua més enllà de la desigualtat de gènere i entrecreua eixos d'opressió com són el racisme, el classisme, el capacitisme, l'homofòbia o la transfòbia. Per aquesta raó, l'opressió impacta amb més força als subjectes que ja de per si són vulnerabilitzats per aquestes jerarquies. Concretament en aquest apartat, però, ens centrem en la vulneració de drets per raó de gènere que es poden donar en una situació de repressió, tant en l'àmbit policial com en el sistema judicial.

La cultura masclista està molt arrelada a la societat i té presència en qualsevol àmbit. Per això, és lògic pensar que pugui manifestar-se també en el sistema de justícia o en el policial. Els estereotips de gènere que reprodueixen el personal policial o el que treballa als jutjats tenen una gran influència en la seva actuació i poden tenir com a conseqüència la revictimització d'aquelles persones que formen part de sectors socials oprimits, com poden ser les dones i tots aquells col·lectius travessats pel racisme, la xenofòbia, el capacitisme o altres eixos d'opressió (Canyelles, 2019).

Si partim de la idea que la cultura i, concretament, aquells referents cognitius que les persones d'una mateixa societat comparteixen, descriuen part del conjunt d'idees i valors socials de les persones de manera tan arrelada que es tendeixen a naturalitzar i a oblidar-ne el biaix, és difícil reconciliar el fet que el dret i l'àmbit jurídic històricament s'hagin presentat com un àmbit purament tècnic, objectiu i imparcial, impermeable a les subjectivitats de les persones que l'habiten i a les seves idees. I el mateix és aplicable a l'àmbit policial. En aquest marc, per tant, el coneixement i la revisió de la cultura esdevenen fonamentals, ja que faciliten la tasca de comprendre com l'individu o el grup no són independents del seu context, sinó que en són, més aviat, el seu producte.

Considerant que les persones que treballen als jutjats i en l'àmbit policial s'han socialitzat elles també en un món on el menyspreu envers les dones i els aspectes considerats femenins és molt viu, és coherent reconèixer que aquestes idees poden interferir en la praxi que duen a terme. Així, el fet que els processos judicials —especialment els que tenen a veure amb delictes de violència masclista— puguin generar una revictimització que limiti l'accés a la justícia de les dones i, fins i tot, la impunitat del delicte, s'explica per la reproducció de les mateixes idees masclistes. És a dir, en tant que generadora de models del que significa ser home i dona, la cultura masclista i el seu producte, els estereotips de gènere, també són interioritzats i reflectits en el raonament, en la manera d'actuar i en el llenguatge (Sordo, 2011).

Consegüentment, la construcció de discursos masclistes sobre la judicialització de delictes i de les representacions de les dones és quelcom comú en els procediments judicials.

A tall d'exemple, en l'àmbit de les violències masclistes, les idees més reproduïdes a la nostra societat són el mite de les denúncies falses, el fet que les dones instrumentalitzen la justícia per aconseguir objectius que no tenen res a veure amb la denúncia, la imatge d'irracionalitat que s'atorga a les dones o la provocació o maldat que s'atribueix a les dones que passen per un procediment judicial. Per altra banda, quan es tracta de dones imputades de delinquir, la resposta és el doble càstig. És a dir, quan es castiga una dona, se la castiga dues vegades perquè es considera que trenca tant la norma jurídica com la norma social perquè transgredeix el rol prescrit a les dones. És per això que s'apliquen sancions més dures, i fins i tot, penes més altes, perquè es considera més greu, encara que es tracti d'una acció similar a la que hagi pogut fer un home (Canyelles, 2010). Per altra banda, també s'ha de tenir en compte que la taxa de dones que delinqueixen és tan baixa que dificulta encara més comprendre com han arribat fins aquí.

Un punt clau de la cultura judicial és la manera de concebre la categoria de víctima en l'imaginari del conjunt d'operadors jurídics. En aquest sentit, hem comprovat que existeix un imaginari compartit del comportament que s'espera de les dones que passen per un procediment judicial. La manera com es pensen, s'anomenen i es fan visibles les dones impacta directament en com seran tractades i en l'accés a la justícia del qual gaudiran (Canyelles, 2019). A les dones se les associa amb un rol de submissió i amb una actitud passiva, característiques molt vinculades a la innocència i a la bondat tradicionalment assignades a les dones i molt presents, també, en l'àmbit judicial. Aquesta realitat, per tant, denota com s'encabeixen les persones en un ideal, sense tenir en compte la diversitat d'experiències. Amb aquesta homogeneïtzació, el sistema penal invisibilitza l'heterogeneïtat que existeix entre les dones i en soterra gran part de les idiosincràsies.

Per tant, així com passa en tots els àmbits de la nostra societat, **a l'espai judicial també s'hi ha constatat l'existència i la recurrent reproducció de les concepcions masclistes que sostenen una determinada representació de les dones.** L'àmbit jurídic contribueix a la supervivència d'idees masclistes i consolida estereotips en el raonament i en la praxi judicial que perjudiquen les dones. Amb la reproducció d'aquest imaginari s'aconsegueix minimitzar o justificar la violència soferta per les dones, responsabilitzar-les de la violència que reben, o bé qüestionar els seus testimonis i la seva credibilitat. La reproducció d'estereotips en els processos judicials és un aspecte clau en la pervivència de la discriminació i l'accés a la justícia. Posar en dubte la declaració de les dones als jutjats és un exercici habitual i això pot comportar una falta de diligència deguda i biaixos en la interpretació dels fets motius del procés judicial.

D'altra banda, pel que fa a la **repressió policial** i tenint en compte les entrevistes dutes a terme a advocades en el transcurs d'aquesta investigació, és difícil establir un patró concret del tracte cap les dones ja que, de moment, els casos que han portat no són suficientment nombrosos. No obstant això, la seva experiència indica que **la violència sexuada es tradueix en la sexualització, per exemple a partir de comentaris sexuals, o bé en la infantilització de les dones.**

La infantilització i el qüestionament de les dones venen donats per la suposició que les dones no tenen prou criteri com per decidir individualment sobre què protestar i què no. La jornada de l'1 d'Octubre de 2017 és un exemple paradigmàtic d'aquest fet, ja que s'hi van donar diferents casos de violència sexuada per part de funcionaris policials.

Pel que fa als contextos de protesta, s'observa un increment en el nombre de dones detingudes en els últims anys, i en aquestes detencions, els estereotips que es reprodueixen varien en funció del context. Per una banda, en aquells casos en què existeixen antecedents, es produeix una criminalització més elevada, se'n presumeix la culpabilitat i s'adopten postures molt més autoritàries, segons assenyala una de les advocades entrevistades. D'altra banda, en cas que la persona detinguda no tingui antecedents, s'infantilitza la dona, es tendeix a preguntar-li pel seu acompanyant i se li demana l'assenyalament del culpable (home). L'aparença física i la forma de vestir influeixen més en el tractament, especialment davant del funcionariat judicial. Contràriament, amb els homes les actuacions són més rutinàries. Convé subratllar, així mateix, que en cas que les dones siguin migrants o racialitzades, la presumpció de culpabilitat i la criminalització augmenta, el pes de la prova perd rellevància i es posa en dubte la veracitat del seu testimoni.

Finalment, cal tenir en compte que, des d'una perspectiva psicojurídica, l'estratègia jurídica va de la mà de l'acompanyament psicosocial per tal de respectar sempre els tempos de la persona afectada i vetllar pel seu benestar.

A continuació, s'exposen els drets, recomanacions i aspectes a tenir en compte en cas de detenció i d'agressió policial per part de la persona afectada i de les persones que l'acompanyen, en base a una perspectiva feminista i psicosocial.

Concentració a la Plaça Sant Jaume de Barcelona el dia 26 d'abril 2018 després d'haver-se dictat la sentència del cas de "La Manada". Autor: Miguel López Mallach. Font: La Directa.

JUSTÍCIA PATRIARCAL

En el marc de Catalunya, i de l'Estat espanyol, el cas de la violació en grup a les festes de Sant Fermín de 2016 va ser clau per denunciar que violar no és un acte patològic d'un individu, sinó que la «cultura» de la violació i el terror sexual formen part d'una estructura social i institucional que vol a les dones soles i sota control. Aquestes protestes van permetre assenyalar que les decisions que es prenen en seu judicial estan immerses en una conceptualització i una interpretació patriarcal del que succeeix a la societat. Per tant, van assenyalar com els estereotips de gènere són elements claus que condicionen la justícia. Denunciar que la justícia és patriarcal és un element bàsic per començar a despullar la institució judicial i assenyalar quins són els valors que la fonamenten.

EN CAS DE DETENCIÓ

Recomanacions generals

La detenció implica l'ingrés cautelar d'una persona en dependències policials. Es tracta d'una situació de privació de llibertat temporal en casos en què la persona és sospitosa d'haver comès un delicte. La normativa actual incorpora la categoria de delictes lleus, que han substituït algunes de les antigues faltes penals. Com en el cas de la presumpta comissió d'una falta, la detenció en el cas de presumpta comissió d'un delicte lleu no està permesa, excepte que la possible autora dels fets no tingui domicili conegut. En aquest cas, la detenció podrà deixar-se sense efecte mitjançant la prestació de fiança.

La detenció ha de durar el temps imprescindible per tal de poder dur a terme les investigacions necessàries per l'esclariment dels fets. En tot cas, la duració màxima de la detenció és de 72 hores, ampliables 48 hores més en casos d'acusació de terrorisme.

A la persona detinguda li assisteixen els següents drets, d'acord amb el que estableix l'art. 520.2 de la Llei d'Enjudiciament Criminal:

- **Dret a conèixer els motius de la detenció**, és a dir, els fets i delictes dels quals se l'acusa.
- **Dret a ser assistida per una advocada**. Es pot designar a una advocada de confiança perquè assisteixi la persona. Si no se'n designa una, se li'n designarà una del torn d'ofici, que s'haurà de personar a les dependències policials en un termini de 3 hores.
- **Dret a no declarar contra una mateixa** ni a confessar-se culpable.
- **Dret a entrevistar-se reservadament −sense presència policial− amb l'advocada** abans i després de l'acte de declaració, amb independència de si es decideix o no declarar. És molt important efectuar l'entrevista prèvia per poder assessorar-se sobre la conveniència o no de declarar en seu policial o de fer-ho davant el jutjat que porti la instrucció del cas. No és obligatori declarar davant la policia. Tampoc s'ha de firmar res sense la presència i assessorament de l'advocada.
- **Dret a fer una trucada a una persona de confiança** per avisar-la de la detenció, en presència d'un agent. O bé dret a que els agents comuniquin la detenció a la persona que els sigui indicada per part de la detinguda.

- **Dret a ser assistida gratuïtament per una intèrpret**.
- **Dret a ser reconeguda per la metgessa-forense**.
- **Dret a comunicar la detenció a l'ambaixada del consolat o del país d'origen** de la persona, en cas que no tingui nacionalitat espanyola.
- **Dret a sol·licitar l'inici un procediment d'habeas corpus**. És un dret que podrà demanar la persona des del moment en què es produeix la detenció amb la finalitat que el jutjat competent pugui determinar la legalitat o no de la detenció. El procediment té una duració màxima de 24 hores des de la seva incoació. Pot ser instat per la persona detinguda −per escrit o mitjançant compareixença verbal− i per persones i familiars propers, entre altres.

En cas d'haver patit maltractaments durant la detenció cal:

Sol·licitar ser visitada per una metgessa. És important fer-hi constar les lesions. La persona té dret a ser examinada en privat.

Cal recordar que, **d'acord amb el Protocol d'Istanbul de les Nacions Unides**[5], en aquelles situacions en les quals la persona detinguda al·legui maltractaments policials:

> "Mai no hi ha d'haver a la sala d'examen cap funcionari de policia ni cap altre funcionari encarregat de l'aplicació de la llei. Aquesta salvaguarda de procediment només pot ser infringida quan, segons el parer del metge examinador, hi hagi signes fefaents que el detingut plantegi un risc greu per a la seguretat del personal de salut. En aquestes circumstàncies, i si ho demana el metge examinador, es pot disposar del personal de seguretat de la instal·lació sanitària, però mai de policies ni d'altres funcionaris encarregats de l'aplicació de la llei. De tota manera, el personal de seguretat s'ha de situar de tal manera que només pugui establir contacte visual amb el pacient, però no sentir allò que diu" (capítol IV punt B 123).
>
> Explicar el que ha succeït a l'advocada abans de l'acte de declaració, per tal de valorar conjuntament si ja es vol posar de manifest.

Després de la detenció, però com més aviat millor:

- **Tornar a ser visitada per la metgessa** per fer constar les **lesions físiques i psicològiques.**

5 Manual para la Investigación y documentación eficaces de la tortura y otros tratos o penas crueles, inhumanos o degradantes

- Fer-se una **fotografia de cos sencer** o, com a mínim, una en què es vegi la lesió i la cara perquè es pugui **identificar la lesió** amb la persona concreta. Després, fer-se fotografies de les diferents marques o lesions una per una.
- Valorar amb l'advocada de confiança si es vol denunciar.
- Un cop efectuada la detenció, la persona haurà de ser posada en llibertat o **a disposició de l'autoritat judicial corresponent**, que serà el jutjat en funcions de guàrdia del lloc més proper on s'ha produït la detenció.

Després del trasllat a dependències judicials, la persona detinguda podrà declarar davant el jutjat d'instrucció assistida per la seva advocada. Amb posterioritat, el jutjat acordarà la llibertat o bé, si alguna de les parts la sol·licita i es considera la concurrència d'algun dels requisits legals, podrà decretar presó provisional.

Una detenció no comporta antecedents penals, però sí antecedents policials.

Els antecedents penals són aquells que es generen com a conseqüència d'una sentència condemnatòria ferma –contra la qual no hi cap recurs– per la comissió d'un delicte. Les sentències per la comissió de delictes lleus, a diferència de les dictades per la comissió de les antigues faltes penals, sí que comporten antecedents penals, tot i que no són computables a efectes de reincidència.

En canvi, els antecedents policials es generen en el marc de les investigacions que duen a terme els Cossos i Forces de Seguretat de l'Estat pels fets tipificats com a delictes o infraccions administratives i la seva posterior remissió a les autoritats judicials o administratives.

A més a més, tenen la consideració d'antecedents policials desfavorables aquells derivats de fets tipificats com a delicte i que originin la instrucció de diligències transmeses a l'autoritat judicial. En el cas de les persones migrants, tenir antecedents policials desfavorables pot ser un dels motius de denegació de permisos de residència i treball o nacionalitat.

Recomanacions psicosocials

Abans de la detenció:

Pensar si es vol rebre l'assistència d'una advocada de confiança. Aconseguir i tenir a disposició un número de telèfon per poder realitzar la trucada per informar de la detenció.

Si es tenen persones a càrrec, assegurar-se que alguna altra persona en pugui tenir cura durant el temps que duri la detenció.

Tenir en compte a qui es vol avisar en cas de detenció: familiars, parelles, amistats, etc.

Durant la detenció:

No entrar en pànic i conservar la calma.

Estar preparada per l'avorriment, pel sentiment d'aïllament, pel menjar dolent, per sentir frustració, per la privació sensorial, per l'exposició a crits o sorolls que poden generar estrès. Així mateix, és possible que el llum estigui encès tota l'estona, cosa que fa perdre el sentit del temps i provoca que s'estigui sota vigilància constant.

Si una persona de l'entorn ha sigut detinguda:

És un impacte molt gran i la desinformació i la dificultat de saber què ha passat poden jugar males passades. Per tant, convé mantenir la calma. Les situacions de detenció es poden allargar molt en el temps. S'ha de ser pacient.

Una de les coses més valuoses que es pot fer és recollir la persona detinguda a comissaria. En el moment de l'alliberament, les demostracions de solidaritat i la presència de cares conegudes són importants, així com acompanyar la persona a casa i estar pendents del seu estat emocional. No obstant això, és important tenir en compte també la cura pròpia i del col·lectiu, doncs la detenció pot durar vàries hores i fins a màxim tres dies com a regla general. És important tenir contacte amb l'advocada per saber quanta estona pot durar i procurar descansar.

EN CAS D'AGRESSIÓ POLICIAL

Recomanacions generals

En cas de presenciar alguna agressió policial, si es pot, cal fer una fotografia o vídeo del moment dels fets, o del moment posterior, en què hi surtin els agents implicats.

Cal recordar que cap agent de l'ordre pot impedir la captació d'imatges, ja siguin fotografies o vídeos, així com tampoc pot obligar a esborrar-les o aturar-ne l'enregistrament. En aquest sentit, l'art. 36.23 de la Llei de Seguretat Ciutadana només sanciona l'ús no autoritzat d'imatges d'agents de l'autoritat que puguin comprometre seva seguretat personal o familiar, la d'instal·lacions protegides, o que puguin posar en risc l'èxit d'una operació policial. En cap cas se sanciona ni es prohibeix la captació d'imatges dels agents, sinó fer-ne un ús indegut. Per tant, si es donés aquesta situació de prohibició, es podria demanar a l'agent el seu número d'identificació, en el cas que no el portés visible, i ser li hauria de fer saber que no pot obligar a deixar de captar les imatges o a esborrar-les.

Immediatament després que hagi succeït l'agressió policial, és necessari seguir els consells psicosocials del següent apartat en cas d'atendre a la persona agredida.

A més, quan la persona agredida se senti calmada i receptiva és important informar-la dels consells bàsics. Quan abans millor s'ha de:

1) Anar a la metgessa. Durant la visita, cal fer-hi constar sempre les lesions amb el màxim detall possible, així com la causa (cop de porra/bastó policial, bala de goma o foam, cop de peu, etc.). També és important que quedi constància de les afectacions de caràcter psicològic, com problemes per dormir, irritabilitat, dificultats per menjar, ansietat, plor incontrolat o estat d'alerta permanent. A més a més, la persona atesa ha de demanar còpia de l'informe mèdic redactat durant la visita, que li hauran de donar en el mateix moment.

2) Fer-se una **fotografia de cos sencer** o, com a mínim, una en què es vegi la lesió i la cara per tal que es pugui **identificar la lesió** amb la persona concreta. Després, fer-se fotografies de les diferents marques o lesions una per una. Aquest procés és recomanable que el dugui a terme la persona tranquil·lament a casa i no suposa cap problema si es realitza l'endemà.

3) Valorar amb l'advocada de confiança si es vol denunciar. En tot cas, el primer és fer els altres passos i cuidar-se.

4) Fixar-se en l'entorn. En el cas que hi hagi testimonis, prendre'n les dades i preguntar-los si saben si hi ha vídeos o fotografies del moment de l'agressió; comprovar la presència de càmeres de videovigilància que hagin pogut enregistrar els fets i, sobretot, fixar-se en les possibilitats d'identificar l'agent concret.

Per últim, cal recordar que els agents antiavalots han de dur visible el Número d'Operatiu Policial (NOP) a la part posterior de l'armilla. Properament, els agents antiavalots dels Mosos d'Esquadra l'hauran de dur visible també a la part davantera i al casc.

Recomanacions psicosocials

Amb la persona directament agredida:

Comprovar si l'acompanya algú. En el cas que no, és important no deixar-la sola i acompanyar-la fins a un lloc segur. Cal vetllar per a què la persona afectada no es quedi sola en cap moment fins que arribi algú de confiança que la pugui acompanyar.

En el cas que la persona necessiti **assistència mèdica**, sol·licitar-la immediatament.

Fer servir el **"no estàs sola"** com a missatge tranquil·litzador.

Mantenir la calma i no estressar la persona. La majoria de vegades la simple presència és el suport més eficaç.

Normalitzar les reaccions i emocions de la persona afectada. Sentir por, sentir-se malament o trista, tenir palpitacions, plorar o no reaccionar són respostes absolutament normals en les persones afectades. Per tant, s'han de procurar evitar els intents d'eliminar-les amb missatges com "no ploris". És important que la persona s'expressi i es desfogui d'una manera controlada.

En el cas, però, que s'observi que en el moment d'expressar allò que sent, la persona comença a desbordar-se emocionalment —dificultats per respirar, plor ansiós, entre altres— sí que cal **parar la narració i intentar contenir el seu dolor i angoixa emocionals.** Una bona manera de fer-ho és realitzar exercicis de respiració pausada i parlar-li, al mateix temps, amb una veu tranquil·la fins que la persona es recompongui. Algunes maneres per fer-ho són a través de les frases següents "parem un segon", "respira a poc a poc", "ho fem juntes al mateix temps", etc.

Recomanacions des d'una perspectiva feminista

Els cossos policials i les comissaries són espais masculinitzats, tant pel personal que el conforma com per les seves pràctiques. Les seves formes de funcionament resulten intimidatòries. Per tant, el coneixement dels drets i com es pot actuar és útil per rebaixar sentiments de por i d'incertesa:

Escorcolls

Durant la detenció, es realitza un escorcoll a la persona per comprovar que no porti objectes que puguin ser perillosos. Aquest registre **l'ha de dur a terme un o una policia del mateix gènere que la persona detinguda.** Això també s'aplica en el cas de les persones trans, encara que no tinguin el seu document d'identificació modificat, i s'aplica en tot contacte amb la persona. A la pràctica, especialment en aquest últim cas, es donen casos d'incompliment, fet que genera violència sobre les persones detingudes.

Durant els escorcolls s'ha de conservar el dret a la intimitat de les persones detingudes. Per tant, es pot palpar, però no aixecar o treure peces de roba, excepte que es detecti la presència d'algun objecte. La finalitat és comprovar que no hi hagi objectes perillosos. Els sostenidors amb cèrcol entren dins d'aquesta categoria i, per aquest motiu, són extrets. En aquest sentit, en el cas que es vulgui portar aquesta peça de roba, les activistes poden valorar la possibilitat d'usar sostenidors esportius sense cèrcols en contextos en què existeixi la possibilitat de detencions.

Pel que fa als escorcolls anals, aquests només es poden realitzar a comissaria i en casos relacionats amb droga en què hi hagi indicis fefaents que aquesta persona pot portar-la a sobre. S'han detectat casos en què, sense tenir cap relació amb la droga, s'ha intentat fer aquest registre a homes quan hi ha hagut resistència a col·laborar amb el procediment judicial.

Agressió sexual

En casos de dones detingudes i/o que han patit una agressió policial, cal tenir en compte el que es denomina com a repressió sexuada i que es pot produir tant en la via pública com a comissaria. **La repressió sexuada pren forma en el tractament verbal, específicament en el llenguatge que s'empra; en els registres segons la forma en què es palpa; o exercint altres tipus de violència sexual.**

En aquests casos, **el procediment a seguir depèn de la voluntat de la dona agredida**. Una advocada entrevistada recomana sortir d'aquesta situació o context com a prioritat.

Quan es produeixen aquest tipus d'agressions, l'existència de proves és extremadament important, però cal tenir en compte la possibilitat que, després del **reconeixement mèdic**, existeix la possibilitat que no quedi provada l'agressió. Per tant, la dona tornaria a les dependències policials on es troba l'agressor. Per aquest motiu, l'advocada **recomana que el reconeixement es realitzi un cop la persona sigui posada en llibertat —acudint directament a l'hospital— sempre que l'agredida vulgui denunciar.**

Es recomana també que, si s'ha patit una **agressió sexual a comissaria, es parli amb l'advocada a les sales del jutjat**, que compten amb una major seguretat pel que fa a la privacitat de les comunicacions.

S'ha de tenir en compte que el baix nombre de detencions de dones provoca que la vivència de la detenció sigui més solitària, fet que suposa una càrrega emocional més gran perquè no es tenen els mateixos espais per compartir el que s'està vivint.

Productes d'higiene per als cossos menstruants

Les advocades assenyalen l'existència de nombroses sentències que reconeixen **el dret de les dones a obtenir productes d'higiene en situació d'internament** en presons o Centres d'Internament per a Estrangers (CIEs). Per tant, entenen que la disposició d'aquests productes seria extensible al context de detenció. **En cas que fos denegada, es recomana sol·licitar assistència mèdica**, ja que a la pràctica són espais en què sempre es dispensen aquest tipus productes.

Durada de la detenció

Com que la durada màxima de la detenció és de 72 hores, és possible que es passi més d'un dia a comissaria. Per aquest motiu, és necessari que la resta d'activistes o companyes del col·lectiu sàpiguen **si la persona té persones al seu càrrec**, especialment en el cas de les dones, que a la nostra societat solen ser les persones que sostenen les tasques de cures. En aquest cas, és important **que s'organitzin xarxes que puguin encarregar-se d'aquesta tasca** mentre la persona està detinguda.

3.3 ESTRATÈGIES I EINES D'INCIDÈNCIA POLÍTICA, COMUNICATIVES I DE PROTECCIÓ

La defensa dels drets requereix projectes amb capacitat de sostenir-se com a eines de canvi social, i en aquest context, el concepte d'acció política (Arendt, 1997) esdevé fonamental. És a dir, **l'acció dels moviments socials** representa una activitat política rellevant perquè **genera marcs discursius i interpretatius que comuniquen idees sobre el que succeeix i sobre quina direcció cal emprendre per transformar una realitat neoliberal, patriarcal i colonial.**

No obstant això, com ja s'ha esmentat en aquest informe, els moviments socials poden estar sotmesos a diferents formes de repressió per part de l'Estat. La repressió política i la coerció que exerceix l'Estat permeten protegir els interessos de l'*statu quo* i, per tant, els interessos d'un grup social determinat que sosté el poder, ja sigui polític o econòmic. El grup social dominant genera sempre una construcció ideològica que reforça i consolida un determinat sistema de valors i aquest, alhora, li permet la reproducció del seu domini. Precisament aquest intent d'homogeneïtzació dels interessos d'un grup sobre tota una societat és el que provoca l'aparició dels conflictes socials. La repressió i la coacció es mostren com a elements clau enfront el conflicte i permeten perpetuar la desigualtat entre grups. L'Estat, en aquest escenari, compleix un paper punitiu i executor de les accions repressives per a aquests fins.

És en aquest tipus de context on es poden desplegar eines per combatre l'impacte individual i col·lectiu de la violència, de l'amenaça i la coerció, tot elaborant **estratègies de lluites i resistències antirepressives que passen per la garantia de la seguretat física, per l'organització del teixit social, o per la comunicació i la denúncia de la vulneració de drets a través dels mitjans de comunicació, d'accions públiques i/o dels jutjats.**

És important subratllar que, en ocasions, la pròpia repressió desemboca en el desenvolupament de noves formes de protesta, entre les quals destaquen l'articulació de noves estratègies per a visibilitzar la repressió o l'ús de la desobediència com a forma de resistència a aquelles lleis que es consideren injustes i que justifiquen la repressió. Les eines de què disposen aquestes estratègies són les xarxes socials, les acampades en espais públics, les campanyes d'escarnis ("escraches"), les ocupacions, les accions de resistència o les protestes davant d'espais institucionals, entre altres (Nadal, 2019a).

S'ha de tenir molt present que en el procés de construcció d'estratègies antirepressives en el si dels moviments socials i dels col·lectius, les dones han de seguir lluitant per desmuntar totes aquelles construccions socials que redueixen el seu rol a l'espai domèstic, forçosament allunyat de l'esfera política (Segato, 2016). Això subratlla, per tant, que tota acció política en clau feminista va més enllà del poder de l'Estat i de les institucions, i que ofereix també una manera de repensar tant l'organització de la vida quotidiana, com els conceptes, a priori oposats, d'allò públic (polític) i allò privat (domèstic) (Kirkwood, 2010). En aquest procés, les cures apreses en l'àmbit privat es converteixen en elements clau en la incidència política en l'àmbit púbic. Dit d'una altra manera, les cures, el suport mutu i els afectes esdevenen essencials a l'hora de fer front a l'activitat repressiva de l'Estat.

El feminisme, per tant, és un marc idoni des del qual combatre la repressió. Mentre que la repressió és l'element fonamental en la desarticulació dels llaços comunitaris, les cures representen l'altra cara de la moneda, ja que reconeixen la nostra interdependència i permeten construir, reforçar i generar nous vincles. **En conseqüència, fer front a la repressió amb perspectiva feminista es pot convertir en una oportunitat política per dibuixar allò que es vol defensar i construir col·lectivament.** La repressió pot generar efectes no desitjats per qui l'exerceix, com són la formació d'aliances, el reforç de vincles de solidaritat que poden acabar incrementant l'acció col·lectiva (Chang, 2008), el creixement de la intensitat d'identificació amb el col·lectiu i l'augment del sentit de pertinença a un moviment social (Khawaja, 1993).

En l'activació de tots aquests mètodes i eines per fer front a la repressió, les estratègies de protecció i les anàlisis de risc són essencials. Totes dues accions, protecció i anàlisi, s'han de dur a terme des que es detecten i denuncien les vulneracions fins al moment en què es decideix que el cas ha de ser portat a la justícia, o de fer-se públic a la premsa o a altres mitjans. En el cas concret de la protecció, aquesta és fonamental en el moment de la denúncia pública, de la comunicació del cas repressiu, de la incidència política i de la judicialització del cas (si cal).

Així mateix, també és necessària l'activació de les xarxes i teixits protectors a l'hora de prendre la decisió de fer públic un cas de repressió, perquè en aquest procés s'articula un acte de reconeixement en tant que activistes, lluitadores i/o defensores, es produeix una assumpció com a subjectes polítiques i es dona un pas important cap a la protecció, ja que s'identifiquen interessos, sabers i fortaleses davant els riscos i les limitacions L'anàlisi del risc (Martín, 2016) es converteix, per tant, en un element fonamental en un context repressiu on hi pugui haver violència política, física i simbòlica. I cal recordar, a més, que aquest risc és sempre dinàmic i que canvia en funció del context i de les vulnerabilitats de cada persona.

En aquest sentit, la creació de xarxes i plataformes de suport per activistes és una estratègia que s'està utilitzant cada cop més entre les organitzacions de la societat civil.

Concretament, els col·lectius i els moviments socials estan actuant conjuntament per afrontar procediments judicials (Nadal, 2019a), per realitzar accions col·lectives en el marc de la protesta, però també per generar espais per a la cura mútua, acompanyaments psicosocials i jurídics per a víctimes de la repressió policial i de la persecució judicial.

Alguns dels elements característics que es poden veure avui en dia als grups de suport que es desenvolupen en les campanyes antirepressives corresponen a canvis en la manera d'organitzar-se i funcionar, sobretot en la manera d'incorporar les cures en espais on es comença a parlar de límits i necessitats (U(o)rdint, 2017). A més, els beneficis d'aquests nous mètodes de funcionament s'expandeixen més enllà de les encausades o condemnades, ja que generen també un canvi tant en les integrants i activistes del col·lectiu com en el seu entorn. Aquest procés forma part de la construcció d'una política feminista, que posa en primer pla la importància de cuidar-se, la necessitat de tenir capacitat de decisió sobre els propis processos i la reducció dels impactes de manera conjunta.

A continuació, es presenten un seguit de recomanacions, estratègies i experiències útils a l'hora de fer incidència política i social quan es vol denunciar la repressió política i de la protesta tenint en compte una perspectiva feminista. Ho presentem mitjançant diferents requadres que els dediquem a la relació amb la premsa; a campanyes comunicatives; a les eines comunicatives i a les xarxes socials; als processos judicials i a les estratègies comunicatives; a la incidència institucional; al monitoratge de la repressió; a les xarxes, les plataformes i el treball conjunt i a la comunicació en casos d'exili o de privació de llibertat. Finalment, presentem dos punts dedicats a les mesures de seguretat digital i resguard de la privacitat i als plans de protecció.

RELACIÓ AMB LA PREMSA

En aquest requadre s'exposen algunes idees sobre les relacions amb la premsa —tant puntuals com sostingudes— ja que són un element fonamental en l'estratègia comunicativa per denunciar la repressió.

Objectius	Analitzar les possibilitats de **fer visible i fer un seguiment del cas en mitjans de comunicació.** **Analitzar amb quins mitjans tenir més relació** perquè realitzin una cobertura responsable, respectuosa i professional. **Aconseguir nous antecedents, imatges, testimonis o gravacions** que puguin ser d'utilitat per al cas i per a la seva difusió. **Donar informació que sigui rellevant i accessible per al públic.** **Vincular altres casos i fets** que han sigut notícia **amb el cas propi.** **Analitzar quins són els moments clau** per treure notícies que visibilitzin les diferents etapes del procés. **Considerar**, en tot moment, **l'estat de les persones represaliades**, la seva possible exposició pública i el dret al resguard de dades i informació. **Cercar** espais per denunciar casos de persones represaliades en **diferents mitjans**. Aconseguir fer **rodes de premsa que tinguin impacte** en els mitjans de comunicació.
Estratègies	**Contactar i treballar amb mitjans de comunicació que siguin sensibles amb aquests temes** i, preferentment, coneguts (o amb un cert abast mediàtic). El més important és tenir incidència sobre mitjans que tinguin un perfil investigador, independent i que siguin capaços de contrastar notícies eventualment falses. A la vegada, és important escollir **mitjans que incorporin la perspectiva de gènere** en l'edició i publicació de les seves peces periodístiques.

Estratègies

Prioritzar el contacte i el treball amb els mitjans de comunicació amb els quals s'estableixin relacions que permeten generar incidència política, i que abordin els casos de repressió des de la perspectiva de la defensa de drets i no de la securitització.

Intentar establir **relacions amb mitjans de comunicació que puguin tenir repercussió social i que, a la vegada, hi hagi una sintonia i una sensibilitat a l'hora de tractar els continguts.** Això implica també que la informació aportada sigui rigorosa i, per tant, que es pugui mantenir un vincle sostingut en el temps amb el mitjà que permeti publicacions periòdiques de seguiment i de denúncia del cas i que permeti vinculacions amb altres casos.

Definir clarament els objectius que es volen obtenir amb les informacions que es faciliten als mitjans. S'ha de tenir en compte que les informacions que es fan arribar als mitjans de comunicació han d'estar lliures d'estereotips de gènere o d'altres tipus, i han de ser rigoroses.

Procurar que les dones i altres col·lectius que són invisibilitzats i discriminats socialment tinguin presència davant els mitjans de comunicació. La visibilitat de les dones és clau, tant per denunciar la repressió viscuda com per fer latent que les dones tenen molta presència a les xarxes de suport.

Tenir capacitat d'intervenció quan els mitjans de comunicació tractin els casos a través d'estereotips de gènere, de classe, d'edat o relacionats amb els llocs de procedència de la persona. S'ha de tenir capacitat discursiva i de relat per, en primer lloc, prevenir que els mitjans de comunicació no usin aquest tipus d'estereotips i, en segon lloc, intervenir en el cas que els facin servir.

Assumir que **no sempre es pot funcionar d'acord amb els temps dels mitjans de comunicació.** Els mitjans poden requerir notícies en uns moments determinats, però s'ha de **respectar els temps propis del cas tenint sempre en compte la voluntat de la persona afectada i les seves necessitats** específiques per la seva raó de gènere, diversitat ètnica-racial, classe, lloc de procedència, condicions de salut, etc.

Estratègies

Crear **aliances amb periodistes i mitjans concrets que treballen en matèries de drets humans**, de manera local i internacional (si cal). Això s'aconsegueix a través d'una construcció de confiances. Un dels elements fonamentals és facilitar sempre informació fiable i, insistim, rigorosa. Això implica, sovint, no parlar amb la premsa fins que no es tingui tota la informació corroborada i contrastada.

Considerar la situació personal de la persona afectada, la del seu cercle, la del col·lectiu i la d'altres col·lectius propers quan es dona informació als mitjans de comunicació.

Fer pública l'afectació de la repressió davant els mitjans de comunicació és, també, una forma de protecció col·lectiva, no només de la persona afectada.

LA DIRECTA

La Directa[6] *és un mitjà de comunicació en català d'actualitat, investigació, debat i anàlisi que destaca pel seu rigor a l'hora de tractar casos relacionats amb la repressió. Exerceix un periodisme d'investigació que ha estat clau en la denúncia d'abusos policials i del sistema penal. Té un enfocament que fuig de col·laborar amb la criminalització de persones que expressen la seva dissidència política. Tot i que és un mitjà de comunicació alternatiu, pot ser clau per treure a la llum pública casos repressius i d'abús policial i/o penal.*

Així mateix, cada vegada més hi ha mitjans de comunicació que estan sensibilitzats amb les qüestions relacionades amb la violència institucional o la repressió, i periodistes concrets que treballen perquè aquest tipus de notícies hi tinguin cabuda. És important trobar aquestes escletxes comunicatives en els mitjans de més abast.

6 Disponible a: https://directa.cat/

CAMPANYES COMUNICATIVES

En aquest requadre s'assenyalen algunes aspectes relacionats amb l'enfocament de les campanyes comunicatives: els tipus de públic, la incidència als mitjans de comunicació, la incidència a les institucions, la capacitat de generar processos de reparació del dany i la capacitat de protegir l'activista o la persona vulnerada.

Objectius	Generar un relat, un format i un contingut que permeti **transmetre quins han estat els fets viscuts per les persones represaliades.** **Considerar diferents elements a l'hora de dissenyar una campanya comunicacional**: els seus objectius, els tipus de públic als quals es dirigeix, els mitjans que es necessiten. Generar **incidència sobre algun tema de vulneració de drets** relacionat amb el cas per obtenir un impacte social més ampli. **Examinar estratègies de regulació de l'exposició de la persona represaliada**, de la seva vida i de les seves dades. Disposar d'una **proposta comunicativa sòlida** que permeti que el cas pugui ser referenciat i no es perdi o caigui en l'oblit. **Generar campanyes que fugin i treballin contra dels estereotips de gènere o d'altres tipus.** **Generar campanyes que siguin empoderadores per les dones i per altres col·lectius discriminats i oprimits.**
Estratègies	Prendre les **precaucions necessàries a l'hora d'engegar i desenvolupar una campanya comunicativa** sobre un cas repressiu. Per això, cal, com a requisit mínim, comptar sempre amb el consentiment de la persona represaliada i tenir cura de la protecció d'aquesta persona. Un cop protegida la persona, amb el suport del seu entorn íntim i xarxes, cal **prendre la decisió conjunta de com es vol fer arribar la informació en l'àmbit públic**, amb quin objectiu i quin contingut. Cal decidir si es vol acudir als mitjans de comunicació, buscar incidència en la comunitat pròxima, irrompre a les xarxes, fer actes o buscar una incidència política a nivell d'autoritats.

Estratègies

S'hauria de considerar l'existència de possibles casos amb característiques similars per fer una campanya conjunta, ja que aquesta guanyaria més força, i permetria fer un treball d'incidència més ampli que inclogués vulneracions de drets molt similars. Així mateix, és necessari contemplar i estudiar campanyes realitzades per altres col·lectius en casos similars.

Una campanya ha d'estar ben planificada, ha de tenir clars els seus objectius, temps, públics i mitjans, a més de tenir en compte els responsables, els probables costos i els instruments que es volen utilitzar per avaluar-ne l'impacte. A més, és important **treballar sempre en xarxa i de manera multidisciplinària**, tant en l'anàlisi de com fer la campanya com a l'hora d'implantar-la.

Les campanyes comunicatives haurien **d'evitar la individualització i la idea d' "heroi de l'acció"**. Una perspectiva feminista ens ajudarà a desprendre'ns d'aquest model i ens permetrà posar la col·lectivitat al centre.

La campanya ha d'anar més enllà del cas per denunciar vulneracions de drets que tenen lloc a la societat: **és un vehicle per denunciar situacions que tenen una afectació col·lectiva**. En aquest sentit, s'ha d'aprofitar la campanya per denunciar i remarcar la manera com els estereotips de gènere (o d'altres tipus) han determinat la repressió o el tractament que han fet els mitjans de comunicació del cas.

Cal **aprofitar** el fet que la campanya se centra en la repressió dels moviments i les accions polítiques **per donar continuïtat al discurs i a l'activitat del col·lectiu**. Així, es genera més espai per a la reivindicació. En aquest sentit, **la campanya ha de ser útil per fer visibles i defensar els drets de les dones i d'altres col·lectius invisibilitzats o discriminats.**

És recomanable discutir, fer i tenir sempre actualitzat un **mapa d'actors** en el procés d'elaboració d'una campanya comunicativa. És important identificar les aliades amb què es compta de manera segura, i entre aquestes,

Estratègies

és necessari tenir sempre en compte associacions, organitzacions i col·lectius de dones i altres grups els drets dels quals són constantment vulnerats a la nostra societat.

A l'hora de fer incidència, cal **tenir presents els actors als quals es vol arribar** i pensar la manera més adequada de fer-ho. És important definir un relat i un mètode que permeti arribar-hi i incidir-hi més fàcilment. Per això, el contingut, el relat i el format de la campanya s'han d'adequar als marcs de referència i als nivells de comprensió de la realitat social que té la població en termes generals i, més específicament, els col·lectius o actors que es volen incidir.

En aquelles ocasions en què es vulgui donar una connotació emblemàtica al cas i es busqui articular una **campanya comunicativa potent**, s'hauria **d'assenyalar clarament la clau de la vulneració de drets**. A més d'això, en fer visible el cas, s'ha de procurar posar de manifest que les vulneracions són sistemàtiques i permanents i que no es tracta només d'un cas concret i aïllat. Així mateix, és important també explicar les causes d'aquesta vulneració de drets: la problemàtica social que hi ha darrere, o en cas que la vulneració sigui una forma de repressió política per reivindicacions concretes d'aquell col·lectiu, explicar-les. **Si la repressió l'han viscuda dones o altres col·lectius invisibilitzats i discriminats, caldrà explicar quina forma específica adopta la repressió, i assenyalar com les vulneracions de drets tenen a veure amb el patriarcat, el racisme o el capacitisme.**

Quan es fa una crítica o una acusació contra l'actuació del sistema penal, és necessari revisar tot el que es transmet: el que es diu, el que es revela, el que es denuncia i com es denuncia, tenint en compte possibles repercussions i contraacusacions.

En els casos que un dels objectius de la campanya comunicativa sigui aconseguir **canvis legislatius, s'ha de fer una aproximació a aquells actors polítics que estiguin a primera línia de l'àmbit d'actuació sobre el qual s'està treballant per tal que puguin fer incidència.**

Estratègies

Dels **símbols antirepressius i reivindicatius** també se'n pot fer un ús estratègic a les campanyes. Des de frases o lemes, dates o fets commemoratius, líders icòniques i representatives d'una lluita, fins a elements com un color o un fulard, tenen la capacitat de potenciar el discurs d'un moviment antirepressiu, i fins i tot poden transmetre un missatge més enllà de l'àmbit local o del cas en concret.

La **recuperació de l'espai públic** és també una eina de la qual es disposa en tota estratègia de lluita antirepressiva per donar resposta a la vulneració de drets. Permet tenir un espai per denunciar, ocupar, resignificar i reparar el dany a través de processos col·lectius que poden tenir lloc al carrer, a les places, als barris. L'ús de l'espai per denunciar la repressió i dignificar la lluita permet, a més, reivindicar el dret a la memòria. Amb aquest exercici no només es tracta de posar al centre del debat un fet del passat, sinó resignificar i donar sentit a un col·lectiu humà que ha estat represaliat i que comparteix certs ideals, per delimitar clarament, així, el que no pot tornar a passar.

Acte de presentació de la campanya "Demà pots ser tu" / "Mañana puedes ser tú" el 5 d'abril de 2018 a Barcelona. Font: Òmnium Cultural

MÉS ENLLÀ DEL CAS, DENUNCIAR LA VULNERACIÓ DE DRETS

"Demà pots ser tu - Mañana puedes ser tú" és una campanya que reuneix transversalment moltes entitats que lluiten per la defensa dels drets humans a Catalunya (Òmnium Cultural, Fundació per la Pau, Associació Irídia – Centre de Defensa dels Drets Humans, Novact - Institut Internacional per l'Acció No Violenta, Institut de Drets Humans de Catalunya). La campanya denuncia diferents casos flagrants de vulneració de drets, com la manca de llibertat d'expressió, els atacs a la llibertat d'informació, al dret de reunió i manifestació, la persecució d'idees i la censura. Un dels seus focus principals radica en denunciar que la repressió no afecta només a aquelles persones que la reben de forma directa a través de multes, amenaces, demandes de condemna o presó, sinó que representa un atac als drets de totes i que, en qualsevol moment, la represaliada pot ser una altra persona.

Acte a la Plaça de la Vila de Gràcia el 16 d'agost de 2018 en reivindicació pels 10 mesos d'empresonament per l'exercici de drets fonamentals del president d'Òmnium Cultural, Jordi Cuixart. Font: Òmnium Cultural.

ELS COLORS COM A SÍMBOLS IDENTIFICATIUS PER QÜESTIONAR EL PODER I LA LLEI

Activistes de tot el món utilitzen símbols per transmetre els seus missatges i per protegir-se. Per exemple, les Dones de Negre utilitzen el color negre i el silenci per manifestar-se amb força contra el militarisme israelià a Palestina i per promoure la pau. Al Nepal, el color vermell va ser reivindicat pel Moviment del Color Vermell per denunciar pràctiques summament conservadores que afecten les dones vídues d'aquest país (no poden vestir de vermell ni tampoc assistir a cap celebració després de quedar vídues). A Argentina, els mocadors de color verd s'utilitzen per reivindicar el dret a l'avortament legal. A Catalunya, arrel de la repressió exercida durant la celebració del referèndum de l'1 d'octubre de 2017, el color groc i els llaços grocs s'han consolidat com a símbol contra la repressió i la vulneració de drets. Places, balcons, carrers i carreteres han aparegut plenes de llaços grocs per evidenciar que el conflicte polític entre Catalunya i l'Estat espanyol no s'ha de resoldre amb repressió.

Una de les activitats a l'Àgora Juan Andrés Benítez en el barri del Raval de Barcelona. Autor: Pedro Mata (Fotomovimiento). Font: La Directa.

L'OCUPACIÓ DE L'ESPAI: REPARAR EL DANY I PROCESSOS DE MEMÒRIA I VERITAT

Són moltes les experiències d'ocupació de l'espai públic que han permès i permeten denunciar la repressió i generar processos de reparació del dany. A continuació, s'expliquen dos casos que, tot i tenir característiques molt diferents, són destacables perquè tots dos han sorgit arrel del treball dut a terme pels moviments socials.

A la ciutat de Barcelona destaca el cas de l'Àgora Juan Andrés Benítez. El 5 d'octubre de 2013, al barri de Raval, va ser assassinat Juan Andrés Benítez, després d'una intervenció per part dels Mossos d'Esquadra a la via pública. Accions com les que es van generar des de la Plataforma Rereguarda en Moviment, juntament amb el col·lectiu LGBTI de la ciutat i altres col·lectius del barri del Raval van tenir un paper molt rellevant en la denúncia del cas.

La Plataforma Justícia per a Juan Andrés, que es va crear poc després dels fets, va dur a terme la recuperació d'un espai al barri del Raval en motiu del primer aniversari de la mort de Juan Andrés amb l'objectiu de dignificar-lo i de denunciar-ne la mort, així com d'assegurar que ningú no oblidés el cas. Aquest espai, al qual van posar-li el nom Àgora Juan Andrés Benítez, ha permès recuperar teixit social del barri i dotar-lo d'un espai alliberat i autogestionat de trobada i debat. Alhora, l'Àgora és també un espai de memòria que ret homenatge a Juan Andrés Benítez i recorda els abusos policials que han existit i encara existeixen al barri.

Performance als carrers de Santiago de Xile el 12 de desembre de 2019.
Autora: Elena Bulet
Font: La Directa

Més recent i de naturalesa internacional, destaca l'ocupació de molts carrers i places per part de dones de poblacions de tot el món representant la performance feminista "Un violador en tu camino" creada pel col·lectiu feminista xilè Lastesis[7]. La cançó de la performance denuncia l'ús que la policia i els Estats fan de la violència sexual per sembrar la por i per impedir que les dones expressin i exerceixin el seu dret a la protesta. La performance s'ha interpretat en places, carrers, davant estadis de futbol i també s'ha representat davant comissaries, seus judicials o ministeris per explicitar de forma contundent que la violència masclista i sexual impregna el sistema penal. A continuació, reproduïm l'estrofa que denuncia la interacció entre sistema penal i violència sexual:

"(...) El violador eras tú.
El violador eres tú.
Son los pacos,
los jueces,
el Estado,
el presidente.
El Estado opresor es un macho violador.
El Estado opresor es un macho violador.
El violador eras tú.
El violador eres tú (...)."

EINES COMUNICATIVES I XARXES SOCIALS

En aquest requadre s'enumeren totes aquelles eines comunicatives que poden servir per descriminalitzar l'acció dels col·lectius i moviments socials i per denunciar la repressió i la vulneració de drets.

Objectius	**Denunciar, combatre i contrarestar la criminalització dels col·lectius i moviments socials** a través de l'ús de diferents eines comunicatives. **Denunciar la criminalització i la repressió de les dones i d'altres col·lectius discriminats a les nostres societats** que lluiten pels seus drets a través de l'ús de diferents eines comunicatives. Considerar els **documentals, els clips, les xarxes socials, i altres formats com una eina estratègica** per denunciar la repressió.

7 Aquí està disponible l'Instagram de *Lastesis* https://www.instagram.com/lastesis/?hl=en

Estratègies

Treballar els missatges comunicatius amb una estratègia inductiva, és a dir, des d'allò particular a allò general. Això vol dir que, a partir d'un cas concret i emblemàtic, es pot incidir en problemàtiques que afecten diversos grups i que, fins i tot, transcendeixen fronteres.

Aprofitar la conjuntura o el marc de grans mobilitzacions (feministes, mediambientals, moviment per l'habitatge o altres) **per identificar i denunciar la criminalització de la protesta**, així com els casos concrets i puntuals de repressió.

Quan un col·lectiu o un moviment social és criminalitzat cal **oferir una visió diferent i contraposar els missatges que es llencen des dels mitjans de comunicació i des dels poders de l'Estat.** En aquest sentit, és important ressaltar quins són els objectius i les reivindicacions del col·lectiu i del moviment social i quin sentit tenen a les nostres societats.

Identificar, en els relats criminalitzadors, el possible ús d'estereotips de gènere o la generació de missatges amb connotacions racistes i capacitistes, per tal d'articular un discurs que els tregui a la llum, els assenyali i els denunciï.

Quan es volen invisibilitzar certes pràctiques o vulneracions de drets des dels poders de l'Estat o des d'alguns mitjans de comunicació, cal **generar discursos que siguin capaços d'explicar els abusos de poder i les vulneracions de drets.** A la vegada, cal ressaltar com aquests abusos de poder i vulneracions de drets prenen una forma concreta quan van dirigits contra les dones o altres col·lectius discriminats a les nostres societats. En ocasions, caldrà apel·lar a la violació dels fonaments de l'Estat de dret i remarcar com, per exemple, el poder judicial deixa impunes actuacions policials que vulneren drets.

Per tal que el discurs que denuncia processos de criminalització o de vulneració de drets sigui sòlid, és necessària l'objectivitat que aporten les **dades comprovades i les proves**. El discurs des del sentiment presenta nombroses febleses si no va acompanyat de dades.

Estratègies

En general, **Twitter** és una xarxa social en què convergeixen moltes de les organitzacions, moviments i col·lectius que denuncien la repressió. És, per tant, una **plataforma** clau a través de la qual es pot **donar suport** a les causes, **fer posicionaments** a través de hashtags o **interpel·lar a les institucions.**

Cal tenir en compte que la manca de mediatització en els mitjans tradicionals d'una temàtica que pren molta força a les xarxes socials pot crear desconfiança. Per tant, és important que es pugui incidir i se'n pugui parlar als mitjans de comunicació.

Els processos de generació de relat i de generació de recursos que permeten fer incidència política creen, a la vegada, processos col·lectius de transformació social. **Fer un documental, preparar una campanya de Twitter o elaborar cartells per denunciar la repressió** poden tenir un efecte d'empoderament col·lectiu. Durant aquests processos s'haurà de potenciar l'empoderament de les dones i d'aquells col·lectius que queden més discriminats a les nostres societats.

LA INCIDÈNCIA POLÍTICA DEL DOCUMENTAL *CIUTAT MORTA*

Concentració a la Plaça Sant Jaume de Barcelona després de la projecció del documental de Ciutat Morta el 17 de gener 2015. Autor: Victor Serri. Font: La Directa.

Un cas emblemàtic de lluita antirepressiva en l'àmbit mediàtic i comunicatiu va ser el documental "Ciutat Morta", dirigit per Xavier Artigas i Xapo Ortega. El documental desgrana el cas de corrupció policial, judicial i política conegut com a "cas 4-F", que va iniciar el 4 de febrer de 2006 a la ciutat de Barcelona. Tot i que el cas ja havia estat denunciat per mitjans de comunicació no oficials i a través de diverses mobilitzacions, no va ser fins el gener de 2015 que va sortir a la llum pública i va omplir pàgines de diaris, minuts de telenotícies, i va tenir un enorme pes a les xarxes socials. Aquesta gran repercussió mediàtica va obligar les autoritats polítiques –les que ho eren el 2006 i les actuals– a posicionar-se públicament.

A "Ciutat morta" es reconstruïen els fets de la matinada del 4 de febrer de 2006 en el context d'una festa de celebració al Palau Alòs del carrer Sant Pere Més Baix, ocupat des de l'any 2002. El documental mostrava la impunitat amb què va actuar la Guàrdia Urbana de Barcelona i l'arbitrarietat de la fiscalia i del sistema judicial a l'hora d'imposar condemnes. Quatre persones van ser detingudes per uns aldarulls que van acabar amb un agent de la Guàrdia Urbana ferit per l'impacte d'un objecte. Segons la primera versió, la ferida l'havia causada l'impacte d'un test que havia caigut des d'un balcó. Aquesta versió, però, es va canviar de seguida, i es va dir que l'impacte l'havia causat una pedra llançada des del carrer mateix. Arran d'aquella agressió, van ser detingudes persones que durant el procés judicial van assegurar que no havien tingut res a veure amb els fets.

Paral·lelament, la mateixa nit dels fets, també van ser detingudes, a la sala d'urgències de l'Hospital del Mar, dues persones: la Patricia Heras i l'Alfredo. Tots dos eren a l'hospital després de patir un accident de bici. La Patricia i l'Alfredo sempre van mantenir que no havien anat a la festa del Palau Alòs, però la Guàrdia Urbana els va involucrar en els fets.

Nou persones van acabar sent condemnades, i quatre d'elles van entrar a la presó. Patricia Heras n'era una, i durant un permís penitenciari el 2011 es va suïcidar. Les condemnes judicials es van refiar només dels testimonis de la Guàrdia Urbana. A més, durant el procés judicial, també es van arxivar les denúncies contra els agents del cos municipal que havien estat acusats de tortura per part d'alguns dels detinguts.

La força de "Ciutat morta" va ser doble. D'una banda, les idees crítiques i de denúncia del documental van connectar amb un sector ampli de la ciutadania, perquè feia servir un llenguatge cinematogràfic que va tenir la capacitat de traspassar el cercles més activistes de la ciutat. De l'altra, va treure a la llum aquelles connexions entre els sistemes policial, judicial i polític que garanteixen la impunitat.

És remarcable el fet que "Ciutat morta" no va servir únicament perquè es plantegés la reobertura del cas, sinó també per generar un important debat social sobre l'abús policial i penal i la impunitat. El documental va mostrar l'estigmatització que es va fer de certs col·lectius a la ciutat de Barcelona per la seva estètica, per identificar-los amb el moviment okupa de la ciutat o per trencar amb patrons de gènere establerts, i com aquesta estigmatització va acabar justificant l'abús de tota la maquinària penal.

Patricia Heras sempre va mantenir que no havia tingut res a veure amb els fets, però la seva estètica va fer que la Guàrdia Urbana l'associés amb el moviment okupa de la ciutat. Ella era poeta, escriptora, filòloga, activista queer, estudiosa del còmic, artista post-porno. El seu suïcidi ens assenyalava que l'estigma era el que l'havia portat injustament a la presó. "Ciutat morta" alertava del perill de l'estigma, del perill de la construcció de l'altre com a enemic a qui cal perseguir i alertava de la selectivitat penal amb els que transgredeixen i subverteixen les normes de l'ordre establert, també de l'ordre patriarcal.

PROCESSOS JUDICIALS I ESTRATÈGIES COMUNICATIVES

En aquest requadre, s'aborda la manera com els processos judicials poden ser determinants a l'hora de generar processos comunicatius que denunciïn la vulneració de drets.

Objectius	**Aprofitar els processos judicials per denunciar la vulneració de drets de casos concrets i representatius, així com de vulneracions més sistemàtiques de drets.** **Planificar els passos a seguir un cop judicialitzat el cas** tenint en compte en quins moments del procés judicial convé fer intervencions mediàtiques per tal que aquestes tinguin sentit i puguin generar incidència política. **Tenir cura del resguard i les garanties de la persona afectada**, a més del seu dret a no exposar-se públicament en tot el procés. **Generar un discurs i un relat amb la capacitat d'assenyalar els estereotips de gènere o d'altres tipus que s'utilitzen i determinen els processos i les decisions judicials.**
Estratègies	Es recomana sempre un **treball jurídic rigorós i extens quan un cas ha de ser judicialitzat**, tant per provar els fets com per argumentar-ne la viabilitat jurídica. En ocasions, pot succeir que les possibilitats de provar els fets siguin limitades o molt difícils (per exemple per haver succeït sense testimonis ni imatges que les recolzin) o que la jurisprudència interna de l'Estat divergeixi de la internacional (per exemple en els casos de tortura durant el Franquisme, a l'Estat espanyol). Judicialitzar la qüestió en aquest tipus de casos pot servir, precisament, per visibilitzar la dificultat o resistències en la investigació de situacions concretes i reivindicar canvis. Tanmateix, **és molt important no despertar expectatives en les persones afectades i tenir clar quan un cas té possibilitats de prosperar i quan pot no tenir-les, però resulta important igualment denunciar la situació.** El moment de fer públic un cas judicialitzat pot ser tant una vegada que estigui el procediment iniciat com quan s'hagi dictat la sentència.

Estratègies

És necessari **analitzar si la intervenció mediàtica pot afavorir o perjudicar i tenir en compte la veu, en tot moment, de l'afectada.**

A nivell comunicatiu, hi ha etapes del procés judicial de gran importància: quan s'anuncia la querella (si s'ha interposat), la declaració judicial de la persona afectada, el moment en què es presenta l'escrit d'acusació, el moment del judici o el moment de la sentència. L'ideal és **intentar preveure alguns d'aquests temps el millor possible** (encara que de vegades els temps judicials mateixos s'escapen una mica de control). Això vol dir entendre quin impacte poden tenir aquestes intervencions en el context polític i social de cada moment.

En termes d'afectació personal i de grup, s'hauria de tenir en compte que **judicialitzar un cas és un procés llarg i costós en termes personals i col·lectius**. Resulta fonamental no dipositar tota l'expectativa de la reparació del dany en el propi procés, i sobretot no fer-ho en un possible resultat favorable del litigi. Cal tenir present que els processos judicials poden ser revictimitzants, especialment en casos de violència i vulneració de drets. **L'acompanyament psicosocial de la persona afectada i l'entorn** és precisament una eina per evitar aquesta revictimització i poder convertir el procés judicial en reparador, sigui quin sigui el resultat final.

Cal analitzar, entendre i avaluar, juntament amb professionals i amb el cercle més proper, la finalitat de continuar amb el procés judicial en certes instàncies, per valorar fins on es vol arribar, i entenent les dificultats de reconeixement que hi ha hagut per part del sistema judicial de dictar sentències condemnatòries en casos de tortura o maltractaments.

En els casos que la persona afectada estigui disposada a aparèixer als mitjans, s'han de preparar i anticipar els escenaris d'exposició pública tenint en compte les cures necessàries, la xarxa de la persona i la creació d'espais de protecció per evitar sobreexposar-la. Cal aclarir que l'afectada no està obligada a comparèixer davant la premsa i que les defenses o els col·lectius de suport poden jugar un paper determinant en aquest sentit.

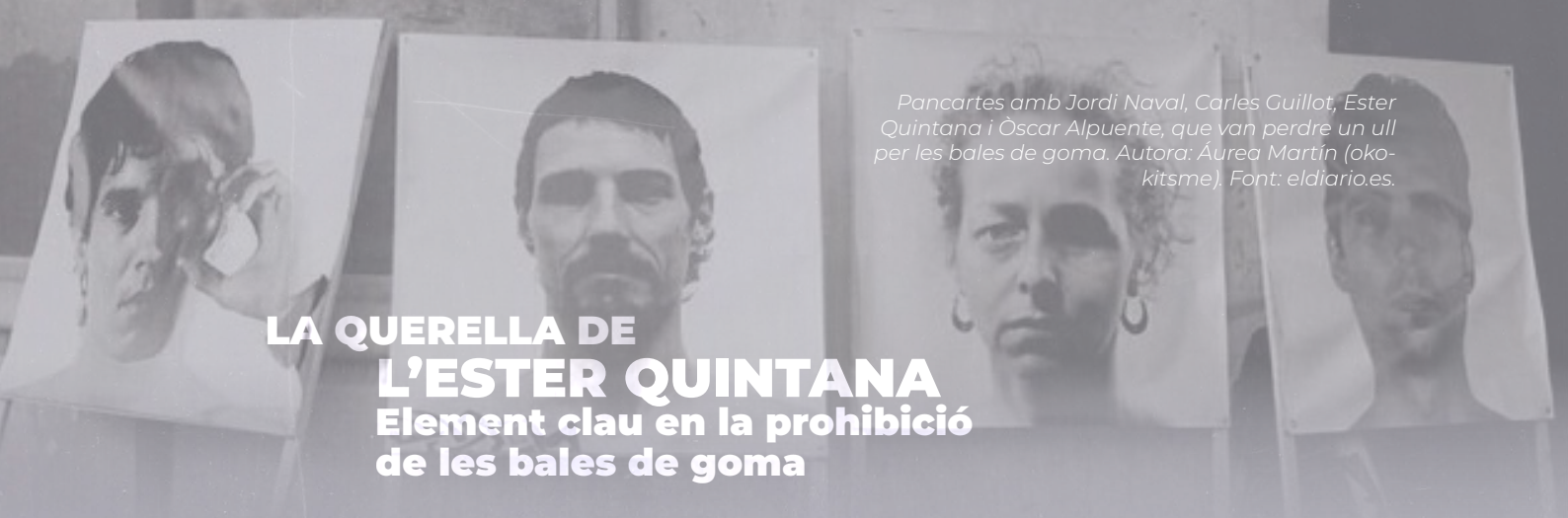

Pancartes amb Jordi Naval, Carles Guillot, Ester Quintana i Òscar Alpuente, que van perdre un ull per les bales de goma. Autora: Áurea Martín (okokitsme). Font: eldiario.es.

LA QUERELLA DE L'ESTER QUINTANA

Element clau en la prohibició de les bales de goma

La denúncia de l'abús i les agressions policials davant seu judicial ha estat una altra de les estratègies que han utilitzat els moviments socials per dignificar les persones represaliades i per posar en evidència la impunitat policial. A Catalunya el cas Ester Quintana va ser fonamental perquè el seu cas, unit a una tasca de fons feta des de feia anys per entitats com Stop Bales de Goma, va ser capaç de penetrar en l'opinió pública i va aconseguir fer mediàticament visible els impactes de la violència policial, generant empatia. Empatia que es va convertir en qüestionament majoritari de l'actuació policial i dels representants polítics que els dirigien, obligats a donar explicacions i fins i tot a dimitir anys més tard. A la vegada, posava en evidència que la impunitat policial és una realitat, malgrat que es va aconseguir asseure els agents a la banqueta dels acusats.

Ester Quintana va perdre un ull a causa d'una bala de goma que havien disparat els Mossos d'Esquadra quan tornava a casa després de la manifestació del 14 de novembre de 2012, en el marc d'una vaga convocada per protestar contra la reforma laboral realitzada pel Partit Popular en aquell moment. El 5 de desembre de 2012, Quintana va presentar una querella contra els Mossos d'Esquadra, i concretament contra el mosso que havia disparat la pilota de goma i el seu superior jeràrquic. Tot i els avenços que va suposar el cas, el 27 de maig de 2016 la sentència va considerar que no es podia individualitzar la responsabilitat penal i va qüestionar que l'objecte causant de la ferida fos una bala de goma o un projectil de foam.

El "cas Quintana", però, va servir per prohibir l'ús de les bales de goma per part dels cossos policials catalans. Una sèrie d'accions anteriors a la prohibició dutes a terme per l'associació Stop Bales de Goma[8], juntament amb la força dels moviments socials al carrer, la indignació generalitzada que van provocar la repressió i el desallotjament de la Plaça Catalunya durant el 15-M, la falta de transparència a l'hora de tractar el "cas Quintana" per part del govern de Convergència i Unió, i la mort d'Iñigo Cabacas al País Basc el mateix novembre de 2012, van ser els principals factors que expliquen perquè els "cas Quintana" va ser la palanca definitiva del canvi. Però també va ser la imatge de Quintana –el fet de ser dona, de tenir més de quaranta anys i de no respondre a una estètica associada a l'activisme social– el que va permetre que no s'activés l'imaginari que serveix normalment per estigmatizar els moviments socials.

8 Per ampliar la informació, es pot consultar: http://stopbalesdegoma.org/

L'any 2013 es va crear al Parlament de Catalunya la Comissió d'Estudi dels Models de Seguretat i Ordre Públic i de l'Ús de Material Antiavalots en Esdeveniments de Masses. La Comissió va concloure que les pilotes de cautxú havien de ser substituïdes gradualment fins a la seva prohibició total, marcada pel dia 30 d'abril de 2014. Tanmateix, per les organitzacions Stop Bales de Goma i Ojo con tu Ojo, la prohibició de les bales de goma va representar només el primer pas en el camí de la prohibició de qualsevol projectil amb capacitat de lesionar les persones.

INCIDÈNCIA INSTITUCIONAL

En aquest requadre es descriuen les eines que poden ser útils per incidir en institucions locals, nacionals i internacionals en els casos en què es consideri estratègica la denúncia de vulneració de drets mitjançant aquestes vies.

Objectius	**Analitzar la conveniència de denunciar la vulneració de drets a l'autoritat judicial i/o a altres institucions o organitzacions**, ja que les diferents possibilitats no són excloents. **Considerar la naturalesa de les diferents institucions i valorar quines poden ser més actives i quines més passives davant d'una denúncia**, a través d'una anàlisi de la conjuntura política. **Tenir en compte la possibilitat d'acudir a instàncies europees o internacionals** per denunciar la vulneració de drets i a quines, perquè aquestes sí que poden ser excloents. **Incidir i denunciar de forma específica la vulneració de drets de les dones i d'aquells col·lectius més discriminats a la societat en situacions de repressió política.**
Estratègies	A l'hora de decidir a quines institucions es vol presentar la denúncia, **cal fer una bona anàlisi de l'escenari polític per detectar quines institucions poden ser més útils** i de quina manera es pot generar més impacte a nivell públic. Per reforçar la capacitat d'incidència, és una bona idea **fer partícips del procés organitzacions i entitats dedicades a la defensa dels drets humans.** S'ha de fer un estudi del tipus d'institucions —ja sigui en el marc de l'Estat espanyol o en l'internacional— que poden rebre denúncies i/o informacions de vulneracions de drets en situacions de protesta o relacionades amb la repressió, i el moment oportú per acudir-hi:

Estratègies

En l'àmbit de l'Estat espanyol, existeixen els següents mecanismes:

· **Autoritat judicial.** S'hi pot interposar una denúncia o querella. Es tracta d'un procediment penal.

· **Defensories del poble** a diferents nivells territorials. S'hi poden presentar queixes. En són exemples la Sindicatura de Greuges de Barcelona, el Síndic de Greuges de Catalunya o el Defensor del Pueblo de l'Estat espanyol. Les seves funcions són la petició d'informació i recomanacions a les institucions.

· **Accions d'incidència a nivell parlamentari.** Es poden fer reunions amb grups parlamentaris, traspassos d'informació sobre vulneracions de drets als/les parlamentàries, incidir per a què es creïn comissions sobre algunes matèries relacionades amb la vulneració de drets, o presentar una Iniciativa de Legislatura Popular (ILP).

En l'àmbit internacional, existeixen els següents mecanismes:
A nivell de les Nacions Unides (ONU, 2020):

• **Comitès.** Els diferents Comitès vetllen pel compliment del seu Tractat corresponent. Així, per exemple, el Comitè dels Drets Humans ho fa pel Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (PIDCP), i el Comitè de Prevenció de la Tortura, per la Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants. En el marc dels Comitès, es pot incidir de la següent manera:

- Queixes/denúncies individuals. Després d'haver esgotat totes les instàncies internes, es pot interposar una queixa individual davant el Comitè corresponent.

- Informes ombra. Les organitzacions de la societat civil poden presentar contrainformes o informes ombra en els períodes d'anàlisi dels informes periòdics de seguiment dels Tractats que han de presentar els Estats als Comitès, per tal de poder exposar la situació dels drets humans.

Estratègies

· **Consell de Drets Humans.** Es tracta d'un organisme intergovernamental dins del sistema de les Nacions Unides responsable de la promoció i protecció de tots els drets humans a tot el món. S'hi pot incidir de la següent manera:

- Denúncies. Es poden denunciar quadres persistents de violacions manifestes i fefaentment provades de qualsevol dels drets humans i llibertats fonamentals que es produeixin en qualsevol part del món i en qualsevol circumstància.

- Denúncies i visites amb els/les titulars dels Procediments Especials. Els Procediments Especials són mecanismes per fer front a situacions concretes en països determinats o a qüestions temàtiques arreu del món. Poden estar integrats per una persona (Relator/a Especial o Expert/a Independent) o per un grup de treball (format normalment per cinc membres). La gran majoria de titulars dels procediments especials poden rebre denúncies de casos individuals sobre violacions de drets humans. També fan visites als països, en les quals es reuneixen amb entitats de la societat civil.

- Informes ombra en el marc de l'Examen Periòdic Universal (EPU). L'EPU és un procés que ofereix a cada Estat l'oportunitat de declarar quines mesures ha adoptat per millorar la situació dels drets humans al país i per complir amb les seves obligacions en la matèria. En aquest procés, les organitzacions de la societat civil poden presentar contrainformes sobre la situació dels drets humans

A nivell europeu (Nadal, 2019b):

· **Consell d'Europa**. El Consell d'Europa és una institució amb 47 països membres que té per objectiu la promoció de la democràcia, l'estat de dret i la protecció dels drets humans. En el marc del Consell d'Europa, es pot incidir de la següent manera:

Estratègies

- Demanda al Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH). El Tribunal Europeu de Drets Humans és l'òrgan encarregat de l'aplicació de la Convenció Europea de Drets Humans. Un cop esgotats tot els recursos interns, es pot interposar una demanda davant el TEDH sobre un cas individual, que podrà pronunciar-se sobre la vulneració de drets fonamentals per part dels Estats que formen part del Consell d'Europa.

- Queixa al/la Comissari/a de Drets Humans del Consell d'Europa. S'hi poden presentar queixes individuals quan s'usin per a denunciar o exemplificar un context de repressió generalitzada o creixent. Aquells que busquin reparació d'un cas individual han de dirigir-se directament al Tribunal Europeu de Drets Humans.

• **Unió Europea**. La Unió Europea és una institució supranacional econòmica i política, que compta actualment amb 28 Estats membres. En el marc de la Unió Europea, es pot incidir de la següent manera:

- Qüestió prejudicial davant el Tribunal de Justícia de la Unió Europea. A través de la qüestió prejudicial plantejada pels tribunals interns, que es pot sol·licitar per les parts o es pot plantejar a instància pròpia del Tribunal, podrà examinar si la legislació nacional vulnera el Dret comunitari, incloent la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea.

- Reclamació al Defensor del Poble Europeu. S'hi poden enviar reclamacions sobre casos de mala administració per part de les institucions i els organismes de la Unió Europea.

- Queixa o denúncia a la Comissió Europea. S'hi pot presentar una queixa o denúncia sobre l'incompliment de la normativa comunitària.

Estratègies

- Petició al Parlament Europeu. S'hi pot presentar una petició amb l'objectiu d'obrir un debat sobre vulneracions de drets que es puguin estar produint en els Estats membre de la Unió Europea.

- Pregunta a través d'un/a eurodiputat/da. Qualsevol persona ciutadana d'un Estat membre de la Unió Europea pot plantejar una pregunta sobre possibles infraccions de la normativa comunitària, que es realitzen a través a través d'un/a eurodiputat/da. Aquest és un bon mecanisme per tenir cobertura mediàtica.

L'ÚS DEL TRIBUNAL EUROPEU DE DRETS HUMANS: EL CAS DELS JOVES QUE VAN CREMAR LA IMATGE DELS REIS

L'any 2007 l'Audiència Nacional va condemnar per un delicte d'injúries a la Corona dos joves que havien cremat una imatge dels Reis d'Espanya en el context d'una manifestació. La pena consistia en el pagament d'una multa de 2.700 euros per evitar 15 anys de presó. L'any 2015, el Tribunal Constitucional va confirmar la pena interposada per l'Audiència Nacional, argumentant que l'acte dut a terme no era només ofensiu, sinó que també incitava a l'odi. Un cop esgotades les instàncies a l'Estat Espanyol, els afectats i la defensa van decidir portar el cas al Tribunal Europeu de Drets Humans.

El març de 2018, el TEDH va determinar que Espanya havia vulnerat el dret a la llibertat d'expressió amb la sentència de l'Audiència Nacional, i va determinar que l'acte responia a una crítica política, i no personal. El TEDH va disposar que la crema de la fotografia entrava dins de la llibertat de protestar i mostrar insatisfacció contra la institució de la monarquia, i que, a més, no incorria en un delicte d'odi perquè l'acte no havia motivat altres accions violentes. En conseqüència, el TEDH va ordenar a Espanya la indemnització de les despeses de tot el procés judicial als joves, i l'abonament de la multa que havien pagat per evitar la presó.

Crema de fotos del Rei a la Plaça del Diamant al barri de Gràcia de Barcelona el 16 de març de 2018, després de la sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans del cas dels joves de Girona que l'any 2007 que van cremar fotos dels Reis. Autor: Victor Serri. Font: La Directa.

MONITORATGE DE LA REPRESSIÓ

En aquest requadre, s'explica com monitorar dades per visibilitzar, georeferenciar i sistematitzar casos repressius per part dels mateixos moviments socials i col·lectius que pateixen la repressió.

Objectius	**Recollir i sistematitzar dades sobre les formes d'agressió de la policia** i sobre la vulneració de drets que suposa. **Recollir i sistematitzar formes d'agressió específiques** utilitzades contra les dones per part de la policia i contra altres col·lectius que pateixen discriminació a les nostres societats. **Registrar dades i antecedents sobre el tractament judicial de casos** relacionats amb la protesta o amb conflictes polítics. **Registrar dades i antecedents sobre el tractament judicial de casos** relacionats amb la protesta o amb conflictes polítics en què hi hagi dones o el moviment feminista implicat. **Analitzar els impactes de l'acció punitiva** en la família, les amistats, la comunitat o els col·lectius. **Documentar els antecedents d'accions repressives** a través de proves visuals, audiovisuals i fins i a través d'aquelles que puguin aparèixer als mitjans de comunicació. **Vincular casos**, en la mesura que sigui possible, i **trobar elements en comú de formes de repressió i de certs patrons d'actuació** dels agents policials i de les autoritats administratives i judicials, quan existeixin.
Estratègies	La **incorporació de registres, historials i mapatges** de casos repressius és un element fonamental per poder denunciar la vulneració de drets. Documentar i analitzar les violacions de drets constitueix una mesura de protecció, ja que dona visibilitat pública a la situació i permet desenvolupar mesures de protecció adequades.

Estratègies

És important **registrar elements específics, com agressions contra activistes per la seva condició de gènere**, així com les maneres de criminalitzar, el tipus d'agressions o els tipus penals utilitzats amb més freqüència contra les dones represaliades o altres col·lectius discriminats a la societat.

El monitoratge ha de permetre visibilitzar i denunciar les vulneracions de drets que poden cometre agents de l'Estat o agents de seguretat privada, però també altre tipus d'organitzacions i grups polítics o d'altre tipus vinculats a l'extremisme violent (extrema dreta o feixistes, grups fonamentalistes religiosos, etc.).

En tots els registres de casos, s'ha de tenir en compte la **protecció de dades**. És possible fer el registre sense noms i sense vincular-lo a cap organització concreta.

El recull de dades **permet fer demandes a l'Estat sobre la necessitat de recollir dades de forma desagregada**, oficial, completa i amb perspectiva de gènere, de manera que permeti tenir informació sobre dones agredides i ateses, l'origen, l'edat, la diversitat ètnica-racial i altres indicadors del perfil de les afectades.

Tenir el control de les dades pot ser útil per sol·licitar a l'Estat que monitoritzi amb transparència l'acció dels seus agents.

Red de soporte ante la represión de la protesta

MALLA

MONITORITZANT LA REPRESSIÓ A L'ESTAT ESPANYOL: LA XARXA MALLA

La Xarxa Malla[9] és una xarxa de suport i denúncia que té l'objectiu d'afrontar de manera col·lectiva la repressió i la criminalització de la protesta. La Xarxa és el resultat del treball d'entitats, mitjans de comunicació i col·lectius integrants de la coalició Defender a quien Defiende. Funciona com a eina de visibilització i anàlisi de les vulneracions dels drets humans comeses pels cossos policials i pels agents de seguretat privada en l'Estat espanyol, especialment en contextos de protesta social i de repressió dels drets de reunió i manifestació, llibertat d'expressió i informació.

Tota persona que hagi sofert o presenciat una agressió, identificació, detenció o multa durant l'exercici de les seves llibertats civils i polítiques pot ingressar les dades en la plataforma. Una vegada introduïdes, arribaran a un dels nodes territorials que la conformen. En l'actualitat, Malla compta amb nodes a Madrid, Cadis, Granada, Sevilla, Saragossa i Barcelona. Les organitzacions que conformen els nodes, analitzen el cas i contacten amb la persona afectada per tal d'analitzar i verificar la informació per introduir-la a la plataforma. Així mateix, sempre que sigui possible, s'ofereix suport legal i acompanyament, ja sigui a través dels nodes o d'organitzacions de suport de la seva ciutat.

9 Disponible a: https://redmalla.net/#/map

XARXES, PLATAFORMES I TREBALL CONJUNT

En aquest requadre fem notar la importància de les xarxes, les plataformes i el treball conjunt per incidir políticament en contextos repressius.

Objectius	**Valorar la importància de la col·lectivització de les resistències i les estratègies contra les vulneracions de dret i la repressió**, generant aliances, xarxes i accions conjuntes per protegir les persones represaliades. **Planificar estratègies comunicatives conjuntes** des de l'acció coordinada en xarxes de suport o plataformes i gestionades des de la confiança, la col·laboració i la cooperació mútues. **Analitzar la naturalesa, l'abast i la capacitat de les organitzacions que treballen en la protecció dels drets humans**, i les seves experiències en termes comunicatius. **Contemplar els possibles contratemps i desavinences que puguin arribar a sorgir ens els processos de col·lectivització.** Valorar la **importància de les cures** en les xarxes i plataformes que tenen com a objectiu incidir políticament en casos de repressió. **Abordar les tensions, els conflictes i la reproducció de pràctiques discriminatòries** que es puguin donar quan es fa treball en xarxa o conjunt. Enfortir el reconeixement dels lideratges i **enfortir la participació** en la presa de decisions **de les dones i d'aquells col·lectius que estan més discriminats socialment.**
Estratègies	Fer xarxa i crear plataformes pot augmentar la protecció d'una persona o col·lectiu afectat per la repressió. Com més col·lectius, moviments i organitzacions socials es sumin i creïn xarxa, més protegida estarà la persona. La claredat en els objectius del que es vol denunciar és clau. **Buscar aliances amb organitzacions de la societat civil que es dediquen a la defensa dels drets humans**, o amb persones que tenen un paper rellevant en l'àmbit de la defensa dels drets humans.

Estratègies	**En casos en què la repressió té un component de caràcter masclista, homofòbic i/o racista, cal generar un relat conjunt** que denunciï i combati aquest tipus de discriminacions, així com els discursos que les justifiquen. **S'ha de garantir** que les decisions que es prenguin a les plataformes i xarxes de suport garanteixin **la participació de les dones** i d'aquells col·lectius normalment menys representats. Un altre tema clau és poder e**nviar senyals d'alerta a xarxes i organitzacions estatals o internacionals de drets humans** (EuroMed Rights, Front Line Defenders, etc.), que poden fer d'altaveu davant vulneracions concretes o persecució de persones activistes.

COMUNICACIÓ I CASOS D'EXILI O DE PRIVACIÓ DE LLIBERTAT

En aquest requadre oferim algunes consideracions sobre com les situacions d'exili o de privació de llibertat poden ser útils per incidir políticament i denunciar vulneracions de drets.

Objectius	**Analitzar les possibilitats de considerar l'exili com una opció per protegir la integritat de la persona represaliada.** **Analitzar les possibilitats a nivell de comunicació d'un cas d'exili**, tenint sempre en compte la cura de la persona afectada, la del seu entorn i la de les entitats que col·laboren per dur a terme aquesta acció. **Considerar les opcions d'incidència política** en casos de presó i d'exili. Avaluar les condicions d'empresonament o d'exili i **valorar la necessitat de generar comunicacions que denunciïn situacions viscudes o drets vulnerats.** **Denunciar la precarització i les vulneracions de drets en els casos de privació de llibertat**, tenint en compte especialment les pràctiques en relació a les dones empresonades respecte a temes de salut, higiene i enduriments punitius.

Estratègies

Quan es pensa en treure alguna activista del país, cal vetllar per la integritat física d'aquesta persona i pensar en les possibilitats de suport per part d'alguna entitat internacional amb capacitat d'incidència estatal i europea, com per exemple Amnistia Internacional.

És pertinent **pensar l'exili a llarg termini**, tenint en compte que la persona ha de desenvolupar un projecte de vida al seu nou destí amb la seva família o amb una part del seu entorn més proper. **S'ha de procurar la sostenibilitat del projecte** contemplant-ne els recursos econòmics que s'empraran.

A nivell comunicacional, es recomana **revisar, discutir i analitzar el caràcter del projecte d'exili en el cas que es decideixi fer públic**, perquè podria tenir afectacions en la seguretat de la persona.

Comunicar i denunciar aquelles pràctiques que vulneren els drets de les persones preses i, especialment, els drets de les dones a les presons: l'excessiva medicació en quadres de crisi, les precàries condicions d'higiene o la vulneració al dret a la intimitat.

És important **buscar fórmules per visibilitzar les dones empresonades i exiliades**. En aquest sentit, cal generar campanyes que ho visibilitzin i incidir en els mitjans de comunicació perquè la informació sobre la situació de les dones sigui coneguda.

LA CAMPANYA
"CAP DONA EN L'OBLIT"

La campanya "Cap dona en l'oblit", impulsada per Dones per la República, Dones Assemblea Nacional Catalana i Assemblees Territorials, busca posar el focus sobre les dones represaliades i reivindicar el paper de les polítiques catalanes que avui estan a la presó o a l'exili arrel del referèndum de l'1 d'octubre de 2017. Amb el temps, la plataforma s'ha anat ampliant per cobrir casos d'altres dones represaliades, com batllesses, mestres i activistes.

Des de "Cap dona en l'oblit" es treballa per ampliar la presència de les dones represaliades als mitjans de comunicació, amb l'objectiu que tinguin el mateix impacte que els casos dels presos, exiliats i represaliats i no quedin invisibilitzades.

La campanya organitza manifestacions i concentracions en espais com a forma de reivindicació política per tal de trencar el silenci i que es parli d'elles.

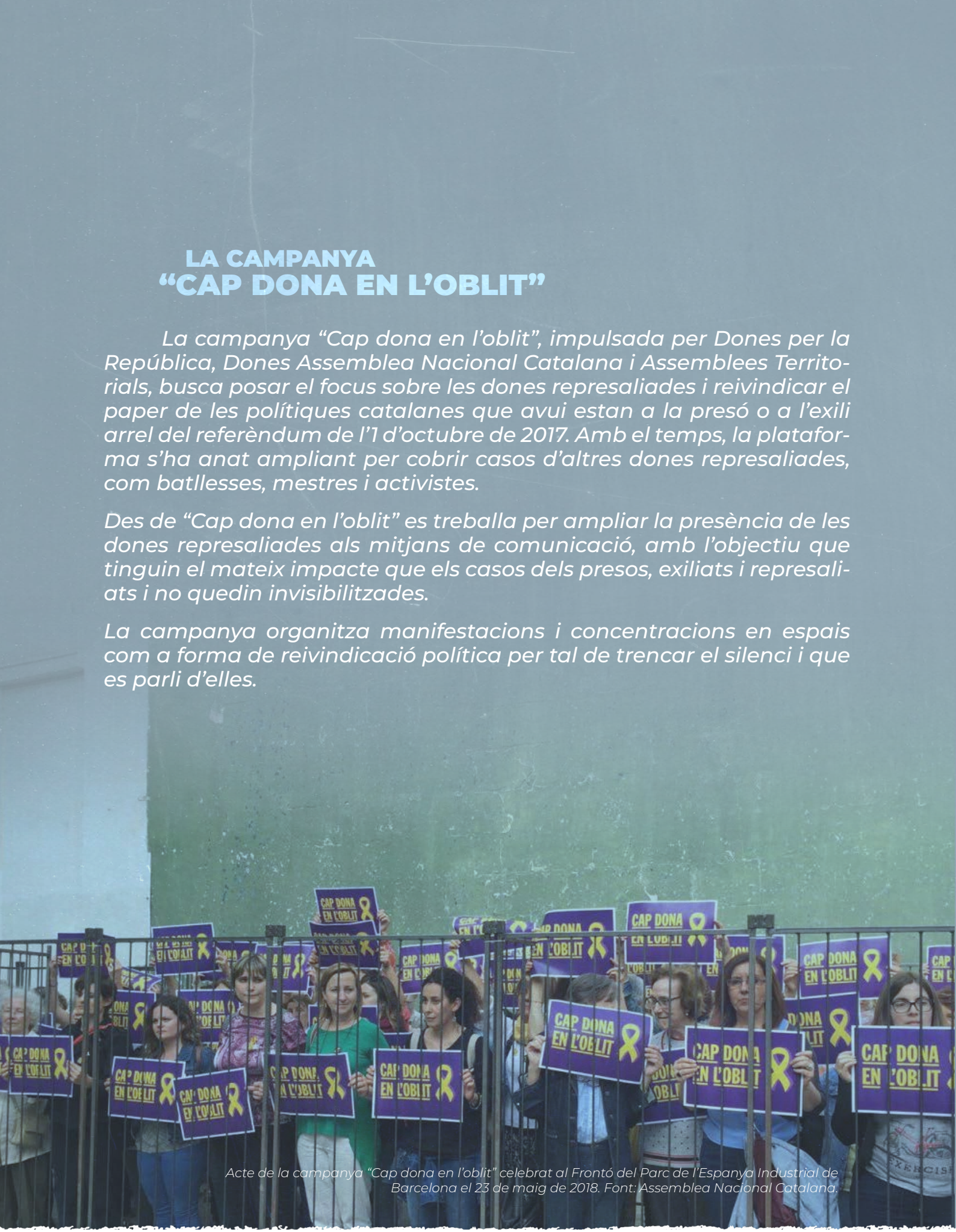

Acte de la campanya "Cap dona en l'oblit" celebrat al Frontó del Parc de l'Espanya Industrial de Barcelona el 23 de maig de 2018. Font: Assemblea Nacional Catalana.

MESURES DE SEGURETAT DIGITAL I RESGUARD DE LA PRIVACITAT

En aquest requadre es fa referència a quines mesures s'han de tenir en compte quan es fa ús d'Internet i de les xarxes socials per denunciar la repressió.

Objectius	**Comprendre la importància del resguard i de la protecció en l'ús de les xarxes socials i en el traspàs d'informació,** tant a nivell intern com extern. **Prendre mesures de protecció en l'àmbit digital per garantir la seguretat de les persones activistes** i dels col·lectius i moviments socials. **Prendre mesures de protecció en l'àmbit digital per garantir la seguretat de les dones o d'altres col·lectius discriminats a les nostres societats.** **Prendre precaucions que garanteixin la privacitat de la identitat** de les activistes en la publicació d'informació i en l'ús de les xarxes socials.
Estratègies	Quan es decideix publicar un contingut potencialment delicat que serà difós obertament, cal prendre les precaucions necessàries per no identificar cap companya en alguna foto o vídeo que pugui comprometre-la i posar-la en risc. **L'anonimat** és també part d'una estratègia de protecció. Es poden utilitzar eines per difuminar les cares i eliminar les metadades de les imatges. S'ha de buscar la manera més adequada de protegir la informació que circula entre els col·lectius i a les organitzacions. **En el cas dels correus electrònics, es recomana encriptar-los com a norma general** i no només en casos en què continguin informació confidencial. Pel que fa a la **missatgeria**, es recomana utilitzar aplicacions que ofereixen privacitat i seguretat, com **Telegram o Signal**. **Cal procurar que la contrasenya del correu no sigui la mateixa que s'utilitza a totes les altres plataformes digitals i a les xarxes socials**. Una manera de protegir eficaçment els comptes és utilitzar una adreça de correu electrònic diferent per a cada xarxa social i no utilitzar la mateixa contrasenya per a tots.

Estratègies	Es pot **reutilitzar, distribuir i compartir contingut**, preferiblement, sempre **nomenant la font**. Es recomana **fer còpies de seguretat** dels continguts d'ordinadors i mòbils en altres equips **de forma periòdica**, tant per evitar una pèrdua d'informació com per restablir la configuració de fàbrica d'aquests dispositius amb les mesures de seguretat pertinents. Cal tenir especial atenció sobre la transmissió de dades personals de les persones activistes i la seva exposició pública, per tal de garantir la seva protecció i evitar eventuals atacs, campanyes d'assetjament etc. Així mateix, quan es compta amb una **pàgina web, és d'utilitat protegir el servidor o formar-se en seguretat informàtica en entorns virtuals.**

L'ASSETJAMENT A LA XARXA DE LES ACTIVISTES FEMINISTES

Les defensores dels drets humans, activistes i comunicadores feministes troben a Internet un espai d'expressió i un escenari d'articulació política. Però aquest també, és un espai on es fa present la violència masclista. L'assetjament a les xarxes socials té un component polític perquè busca eliminar algunes dones d'aquest espai i alguns debats que es plantegen en clau feminista o en altres claus com l'antiracista, el decolonial, etc. En aquest sentit i per fer-hi front Pikara Magazine i l'advocada i activista Laia Serra, van fer un informe que porta com a títol: "Las violencias de genero en línea[10]".

En aquest informe s'apunta quines són, es parla sobre mesures de seguretat i sobre quines possibilitats existeixen per denunciar-les.

10 Per accedir a l'informe es pot consultar: https://lab.pikaramagazine.com/wp-content/uploads/2019/06/VIOLENCIAS.pdf

En aquesta mateixa línia, destaca FemiMimos, una iniciativa de Twitter pensada perquè aquelles persones o col·lectius que reben un atac masclista, feixista, racista, homòfob o d'un altre tipus a les xarxes, puguin compartir i visibilitzar l'agressió a través de l'etiqueta @FemiMimos i rebre, alhora, recolzament.

Finalment volem ressaltar la feina de Front Line Defenders[11]. Es tracta d'una organització que treballa assessorant a organitzacions de drets humans per aconseguir seguretat digital.

PLA DE RISC

De l'experiència de les defensores de drets humans n'extrèiem també la importància de configurar plans de protecció per aquelles activistes defensores de drets civils, polítics i socials que es poden trobar en contextos de repressió o persecució política. Si bé la proposta dels plans de protecció sorgeix en contextos de major violència estatal i en què els actors paraestatals tenen un paper rellevant, creiem que aquesta proposta pot ser vàlida i adaptable en el nostre context.

Els plans de protecció[12] són una sèrie de mesures i accions concretes, realistes i acordades per un col·lectiu o per una organització per fer front a les amenaces i els riscos repressius. Aquests plans inclouen mesures i accions que enforteixen les capacitats de protecció ja existents i que redueixen les vulnerabilitats.

Els riscos que viuen les activistes dependran i variaran en funció del país o del context i en funció del moment històric que s'estigui vivint. Les dones i altres col·lectius que es troben més estigmatitzats i discriminats en les nostres societats estaran sempre més exposats a riscos addicionals.

En el maneig de la seguretat es tracta d'establir procediments enfront del riscos. Els procediments només seran eficients si són una resposta adequada als riscos als quals ens enfrontem. Per això cal conèixer molt bé el context social i polític en què es viu la repressió.

11 Aquí podeu veure la web de Front Line Defenders: https://www.frontlinedefenders.org/en/programme/digital-protection

12 Per ampliar informació sobre els plans de protecció es pot consular el Manual de Seguridad y Protección para los Defensoresde los Derechos Humanos de Front Lie Defenders: https://www.frontlinedefenders.org/es/resource-publication/protection-manual-human-rights-defenders-0

Per fer un adequat pla de protecció, cal definir col·lectivament:

1. RISC: la possibilitat que succeeixi un incident que produeixi algun dany.

Els riscs seran molt diferents en funció de la situació política de cada context, en funció del grau d'impunitat que existeixi, en funció del grau d'instauració de l'excepcionalitat penal i en funció de l'existència i de la identitat dels diferents actors que poden suposar un risc (empreses, l'Estat, actors paraestatals, etc.).

Si analitzem les formes d'intervenció del sistema penal enfront alguns dels conflictes polítics que s'han fet presents a l'Estat espanyol, ens adonarem que l'excepcionalitat penal ha estat part de la resposta a aquests conflictes. A la vegada, una anàlisi política en profunditat de la nostra realitat també ens mostrarà que alguns actors com els grups feixistes han tingut un paper clau en l'amenaça d'alguns moviments socials i col·lectius i que, a més a més, han actuat de forma violenta als carrers de les nostres ciutats. A més a més, en el nostre context, també és destacable el paper que han jugat algunes associacions religioses conservadores en la persecució del moviment feminista.

Així, en l'anàlisi del risc, en el nostre context, haurem de tenir en compte el paper de l'Estat (i en especial de les seves accions desproporcionades, arbitràries o fora dels marges de l'Estat de dret) i aquelles accions que han dut a terme grups feixistes i algunes associacions religioses conservadores.

En tot cas, alguns dels riscos pels activistes i els seus col·lectius –que poden tenir a veure amb el que fa l'Estat o amb el que fan els grups i les associacions anomenades– són els següents:

Estigmatització

Campanyes de difamació lligades a raons de gènere o d'orientació sexual

Detenció, denúncies i acusacions fent un ús arbitrari del delicte

Restriccions en la llibertat d'expressió i d'associació

Entrada il·legal al domicili

Extorsió

Assetjament sexual

Agressions físiques

Agressions sexuals

Repercussions repressives en l'àmbit laboral

Atac o destrucció de vehicles, d'espais col·lectius com ateneus, de vehicles o de domicilis

Presó provisional injustificada

Tortura

Així, haurem d'avaluar quina és la probabilitat que existeixi el risc abans de definir si prenem mesures de protecció. A més a més, sempre tindrem en compte que aquest risc té les seves connotacions de gènere i té impactes diferents en funció de variables com el gènere, la classe, el lloc d'origen, l'estat de salut, l'orientació sexual, etc.

2. AMENAÇA: declaració o intenció d'infligir un dany, càstig o ferida. L'amenaça té com a propòsit aturar o impedir l'activitat a favor dels drets civils, polítics i socials que estigui duent a terme l'activista. Les amenaces poden ser:

D'agressions

D'agressions sexuals

D'agressions a persones pròximes

De mort

D'atacar i cremar edificis, domicilis, espais, etc.

A través de la persecució o la vigilància

Per avaluar les amenaces cal saber quines són, si ha existit un patró de les amenaces en el temps, quin és l'objecte de l'amenaça, qui està fent l'amenaça i si existeix probabilitat que l'amenaça es faci realitat.

3. CAPACITAT: qualsevol recurs (incloent-t'hi habilitats i contactes) que millorin la seguretat. Tindrem en compte les capacitats personals, del nostre entorn i del nostre col·lectiu o organització.

Alguns exemples de capacitats serien:

Resiliència personal

Formació en autodefensa feminista

Contactes amb professionals del món del dret amb expertesa

Coneixement dels propis drets enfront un procediment penal

Possibilitat de rebre un acompanyament psicosocial

Existència de xarxes àmplies de suport mutu

Capacitat d'incidència en el discurs públic i en els mitjans de comunicació

L'existència d'espais de cura en el si del col·lectiu en què es participa

El recolzament dels familiars i dels amics/gues

La possibilitat de participar en un col·lectiu que generi processos d'empoderament i reconegui les discriminacions, de gènere i altres tipus, i les combati

Disposar de caixes de resistència econòmica, etc.

4. VULNERABILITAT: qualsevol factor que fa més factible que el dany es materialitzi o que pugui resultar un dany major. Tindrem en compte les vulnerabilitats, del nostre entorn i del nostre col·lectiu o organització.

Alguns exemples de vulnerabilitats serien:

Viure sol/a

Tenir problemes de salut

Tenir problemes de salut mental

No tenir capacitat econòmica

Falta de recolzament de la família o de l'entorn

Haver viscut situacions de violència anteriorment que han generat estrès i por

Pertànyer un col·lectiu on hi dominen relacions patriarcals i on no hi ha presents les cures

Tenir poca xarxa de contactes

No tenir capacitat d'incidència política ni en els mitjans de comunicació, etc.

5. MESURES/ACCIONS DE PROTECCIÓ que haurem d'engegar. Les mesures de protecció poden ser:

Mesures de protecció física

Mesures d'acompanyament psicosocial i d'autocura

Mesures d'enfortiment del teixit social i de la capacitat organitzativa

Mesures de denúncia i de comunicació de vulneració de drets davant els mitjans de comunicació, les institucions, etc.

Per tal de prendre aquestes mesures, decidirem què fem a nivell personal, què ha de fer el nostre entorn pròxim i comunitari i què ha de fer el col·lectiu o l'organització on treballem. Les diferents pràctiques que hem presentat en aquest informe ens poden ajudar a dissenyar l'esquema bàsic del pla de protecció que aquí presentem:

RISC: **DEFINICIÓ DE LA SEVA PROBABILITAT:**			
Avaluació de l'amenaça:			
	PERSONAL	**ENTORN PRÒXIM I COMUNITARI**	**ORGANITZACIÓ/ COL·LECTIU**
Capacitats **Vulnerabilitats**			
Pla d'acció			
Mesura 1 **Mesura 2** **Mesura 3** **Mesura 4** **Mesura 5**			

4 RECURSOS

COL·LECTIUS, ORGANITZACIONS I ENTITATS D'ATENCIÓ, SUPORT I/O ACOMPANYAMENT EN L'ÀMBIT JURÍDIC I/O PSICOSOCIAL DAVANT SITUACIONS DE REPRESSIÓ I VULNERACIÓ DE DRETS:

Alerta Solidària és una organització antirepressiva de l'Esquerra Independentista que ofereix assistència jurídica.
https://alertasolidaria.cat/

Associació EXIL treballa fent acompanyament a víctimes de tortura i maltractaments
http://www.centroexil.org/

Colze a colze neix per donar suport a les detingudes en les operacions Pandora i Pinyata, també analitza l'abast que té l'aparell repressor i dona suport psicosocial.
https://colzeacolzeblog.wordpress.com/

Fil a l'agulla és una cooperativa que acompanya a persones i grups en processos de presa de consciència amb vocació de transformació social.
https://filalagulla.org/es/

SAIDAVI (Servei d'Atenció i Denúncia davant Situacions de Violència Institucional) d'Irídia, Centre per la Defensa dels Drets Humans ofereix assistència jurídica i psicosocial gratuïta a les persones que pateixen situacions de maltractament en el marc del sistema penal català.
https://iridia.cat/denuncia/

SIRA és l'àrea clínica del Grup d'Acció comunitària (GAC), és un servei d'atenció psicoterapèutica i que també realitza informes pericials forenses relacionats amb víctimes de violència basats en el Protocol d'Istanbul per la investigació de maltractaments i/o tortura.
http-://redsira.psicosocial.net/

Unitat de Trauma, Crisi i Conflictes de Barcelona treballa en l'abordatge integral en trauma, crisis, estrès i conflictes, tant individuals com familiars o massius. Disposa d'un telèfon d'atenció psicològica disponible durant les 24 hores del dia els 7 dies de la setmana.
http://www.utccb.net/

A més a més, a Catalunya existeixen diferents advocats i d'advocades, despatxos i cooperatives jurídiques que tenen una llarga experiència en casos repressius.

GUIES ÚTILS
PER AFRONTAR LA REPRESSIÓ I LA VULNERACIÓ DE DRETS

A las Calles Sin Miedo. (s.d). Conciencia y manejo del miedo.
Recuperat de: https://sinmiedo.com.co/miedo.html

Aluna Acompañamiento Psicosocial. (2018). ¿Cómo enfrentamos el miedo en el contexto actual las defensoras?
Recuperat de: https://4651e015-749d-49f8-acb4-49eb6187d13b.filesusr.com/ugd/536db9_0b20967514ac4bccab495493276da9a3.pdf

Associació Catalana per a la Defensa dels Drets Humans (ACDDH). (s.d). Guia bàsica de consells legals.
Recuperat de: http://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2017/09/consells_legals.pdf

Comisión Legal Sol. (s.d). Manual de la Manifestante.
Recuperat de: http://defenderaquiendefiende.org/manual-de-la-manifestante/

Comisión Legal Sol. (2014). Buroresistiendo: Manual de emergencia y autodefensa contra las multes.
Recuperat de: https://manualsancionesadministrativas.wordpress.com/

Consell Nacional de la Joventut de Catalunya i Fil a l'agulla. (2016). Guia de recursos en el marc de la campanya Tenim la Salut en Ment #AssociativaMent.
Recuperat de: https://www.cnjc.cat/sites/default/files/u89/guia_associativament.pdf

Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, Novact - Institut Internacional per l'Acció Noviolenta i Irídia, Centre per la Defensa dels Drets Humans. (s.d). Guia d'Acció Noviolenta.
Recuperat de: https://www.cnjc.cat/sites/default/files/actualitat/adjunts/guia_daccio_noviolenta3.pdf

Derechos Digitales, América Latina. (2019). Consejos de seguridad digital para medios de comunicación independientes. Santiago de Chile: Derechos Digitales.
Recuperat de https://www.derechosdigitales.org/wp-content/uploads/manual-medios-independientes-1.pdf

Erro, J. (2016). Saldremos de ésta. Guía de salud mental para el entorno de la persona en crisis.
Recuperat de: https://primeravocal.org/wp-content/uploads/2017/07/saldremos-de-esta_javier-erro.pdf?fbclid=IwAR2dh5BICgV40XCqhKe26atrxAIxk7DSSsyHgmy3b3O1b8MyfAQzFbw84h8

Fil a l'agulla. (s.d). Guia "La gestió de conflictes a les cooperatives".
Recuperat de: https://www.cooperativestreball.coop/sites/default/files/materials/guia_per_a_la_gestio_de_conflictes.pdf

Fondo Semillas. (s.d). Autocuidado para defensoras de derechos humanos.
Recuperat de: https://semillas.org.mx/pdf/episodio1_autocuidado.pdf?fbclid=IwAR1s8GT9nVmS82KQJLi_BrDS9_3j_t2vh5L6BYaQVoLMEmMBjxksfZ-zIU0

Front Line Defenders. (2005). Manual de Seguridad y Protección para los Defensores de los Derechos Humanos. Dublin: Front Line Defenders.
Recuperat de: https://www.frontlinedefenders.org/es/resource-publication/protection-manual-human-rights-defenders-0

Front Line Defenders. (2011). Manual sobre Seguridad: Pasos prácticos para Defensores/as de Derechos Humanos en Riesgo. Dublin: Front Line Defenders.
Recuperat de: https://www.frontlinedefenders.org/es/resource-publication/workbook-security-practical-steps-human-rights-defenders-risk

Iniciativa Mesoamericana de Mujeres Defensoras de Derechos Humanos (IM-Defensoras) i Asociadas por lo Justo (JASS). (2013). ¿Qué significa el autocuidado para las defensoras de derechos humanos? Diálogos entre nosotras.
Recuperat de: https://im-defensoras.org/2014/01/que-significa-el-autocuidado-para-las-defensoras-de-derechos-humanos-dialogos-entre-nosotras/

Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC). (2019). Libertad de reunión pacífica y de asociación. Mecanismos y estándares Internacionales.
Recuperat de: https://www.idhc.org/arxius/recerca/Libertad-Reunion-ES-digital-v4.pdf

Irídia, Centra per la Defensa dels Drets Humans i Novact - Institut Internacional per l'Acció Noviolenta (2020). Guía Derecho a la Protesta, Mecanismos de Protección, Garantía e Incidencia en la Unión Europea y el Consejo de Europa.
Recuperat de: http://protesteurope.org/wp-content/uploads/2019/11/Guia_derecho-protesta_CAST_ok.pdf

Lopez, M.; Miller, V i Arce, M. (2020). Manual Caminando más seguras: saberes para nuestra protección.
Recuperat de: https://www.justassociates.org/es/publicaciones/manual-caminando-mas-seguras-saberes-nuestra-proteccion

WEBS
QUE PODEN SER D'INTERÈS

Civicus Protest Resilience Toolkit
https://civicus.org/protest-resilience-toolkit/

Eines de seguretat digital
https://securityinabox.org/en/

INICIATIVES, COL·LECTIUS I ORGANITZACIONS
QUE DENUNCIEN LA REPRESSIÓ I LES VULNERACIONS DE DRETS

Associació Catalana per a la Defensa dels Drets Humans (ACDDH) és una associació sense ànim de lucre constituïda exclusivament per advocats i advocades adscrits a qualsevol dels col·legis professionals de l'àmbit territorial de Catalunya que han incorporat criteris orientadors de l'exercici de la professió per la defensa dels drets fonamentals de la persona, tant individuals com col·lectius.
https://acddh.cat/

CIVICUS Monitor és una eina de recerca que té com a objectiu compartir dades fiables i actualitzades sobre l'estat de les llibertats de la societat civil en tots els països. El mapa mundial interactiu de l'eina permet accedir a actualitzacions en viu de la societat civil de tot el món, realitzar un seguiment de les amenaces a la societat civil i conèixer les formes en què el nostre dret de participació es garanteix o restringeix.
https://monitor.civicus.org/

Coordinadora para la Prevención de la Tortura (CPT) és una plataforma integrada per organitzacions de lluita contra la tortura i la defensa dels drets humans agrupades amb l'objectiu principal de vetllar per l'aplicació i el seguiment dels mecanismes internacionals de prevenció de la tortura en l'Estat espanyol.
http://www.preveniontortura.org/

FundiPau (Fundació per la Pau) impulsa tots aquells canvis culturals i estructurals que facin possible l'eradicació de la violència com a forma de relació entre persones i pobles.
http://fundipau.org/

Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC) és una associació de Barcelona que desenvolupa tres línies de treball de forma paral·lela i interdependent: formació, incidència pública i recerca.
https://www.idhc.org/es/

Novact - Institut Internacional per l'Acció Noviolenta lluita de forma noviolenta per aconseguir una societat lliure de conflictes armats i de violència en totes les seves dimensions. Per aconseguir el seu propòsit, dona suport a moviments noviolents o de resistència civil pacífica que treballin per la transformació de conflictes i/o situacions d'injustícia, entre altres línies d'acció.
https://novact.org/

Plataforma Defender a quien Defiende (DqD) està formada per persones defensores de drets humans, periodistes, expertes legals, col·lectius socials, instituts universitaris i organitzacions del tercer sector i té com a objectiu reforçar les accions i la coordinació de les persones que ja estan treballant contra els abusos, per a incidir política, social i jurídicament en la protecció efectiva dels drets civils i polítics en el marc de l'Estat espanyol.
https://defenderaquiendefiende.org/

SIRECOVI (Sistema de Registre i Comunicació per a la protecció de víctimes de Violència Institucional) creat i gestionat per l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans, Centre de Recerca de la Universitat de Barcelona, es posa en funcionament quan es rep una comunicació que una persona presumptament ha sofert maltractaments o tortures en espais de privació de la llibertat o a la via pública per algun/a agent de l'autoritat.
https://sirecovi.ub.edu/

Xarxa Malla és una xarxa de suport, registre i denuncia que té l'objectiu d'afrontar de manera col·lectiva la repressió i la criminalització de la protesta. Funciona com a eina de visibilització i anàlisi de les vulneracions dels drets humans comeses per cossos policials i agents de seguretat privada a l'Estat espanyol, especialment en contextos de protesta social i de repressió dels drets de reunió, de manifestació, d'informació i de llibertat d'expressió.
https://redmalla.net/#/map

Xarxa Antirepressió de Familiars de Detingudes. Xarxa formada per moltes mares de joves represaliats que juga un paper clau en desestigmatitzar els joves que han participat en accions de protesta.
https://www.facebook.com/Xarxa-anti-repressi%C3%B3-de-familiars-de-detingudes-1579180782349268/

A més a més, són molts els grups i campanyes de suport a persones i/o col·lectius represaliats que fan una tasca imprescindible en la denúncia de la repressió i la vulneració de drets.

5 REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

LLIBRES, ARTICLES I TESIS

Abad, I. (2009). Las dimensiones de la «represión sexuada» durante la dictadura franquista. *Revista de historia Jerónimo Zurita*, (84), 65-86.

Aluna Acompañamiento Psicosocial A.C. (2017). *Modelo Acompañamiento Psicosocial Aluna*. Ciudad de México: Aluna Acompañamiento Psicosocial A.C.

Arendt, H. (1997). *¿Qué es la política?.* Barcelona: Paidós.

Barrientos, P.A. (2016). *Violencia institucional. Hacia un nuevo enfoque*. Recuperat de http://www.researchgate.net

Beristáin, C. M. i Riera, F. (1998). *Afirmación y Resistencia*. La comunidad como apoyo. Barcelona: Virus.

Beristain, C.M. (2010). *Manual sobre perspectiva psicosocial en la investigación de derechos humanos.* Bilbao: Hegoa.

Bustos, M.A. (2005). *Trauma Psicosocial*. Recuperat de http://www.apsique.cl

Camps, C. (2017). *Protesta, repressió i gestió neoliberal. Un estudi de cas a la ciutat de Barcelona (2008-2013)* (Tesi doctoral). Universitat de Barcelona.

Canyelles Gamundí, C. (2010) *Subvertint l'ordre de gènere hegemònic: l'experiència de les preses del Partit Comunista del Perú - Sendero Luminoso* (Tesina). Universitat de Barcelona.

Canyelles, C. (2019). *Masclisme i cultura jurídica. Una etnografia del procés judicial de la violència de gènere* (Tesi doctoral). Universitat de Barcelona

.

Chang, P. Y. (2008). Unintended consequences of repression: alliance formation in South Korea's Democracy. *Social Forces*, 87 (2), 651–677.

Correa, C. (2011). *El acompañamiento psicosocial: una construcción colectiva*. Colombia: Facultad de Psicología de la Pontificia Universidad Javeriana de Bogotá.

Khawaja, M. (1993). Repression and popular collective action: Evidence from the West Bank. *Sociological Forum*, 8 (1), 47–71.

Kirkwood, J. (2010). *Ser política en Chile: las feministas y los partidos*. Santiago de Chile: LOM Ediciones.

Lira, E. (2010). *Trauma, duelo, reparación y memoria*. *Revista de estudios sociales.*, 36, 14-28. Recuperat de http://www.scielo.org.co/

Lira, E. i Weinstein, E. (1984). *Psicoterapia y represión política*. México DF: Siglo XXI Editores.

Lira, E., Becker, B. i Castillo, M.I. (2015). *Psicoterapia de víctimas de represión política bajo dictadura: un desafío terapéutico, teórico y político*. Recuperat de http://www.researchgate.net

Martín-Baró, I. (1986). Hacia una Psicología de la Liberación (Cap. 9). En I. Martín-Baró, *Psicología de la Liberación* (pp. 283-302). Madrid: Trotta.

Martín-Baró, I. (1988). La violencia política y la guerra como causas del trauma psicosocial en El Salvador (Cap. 3). En I. Martín-Baró, *Psicología Social de la Guerra* (pp. 65-84). San Salvador: UCA Editores.

Nash, M. (2016). Represión, resistencias, memorialas mujeres bajo la dictadura franquista. Granada: Editorial Comares.

Pita, M.A. (2017). Pensar la violencia institucional. Vox populi y categoría política local. *Revista Espacios de Crítica y Producción*, 53, 33-42.
Recuperat de https://ri.conicet.gov.ar/bitstream/handle/11336/75540/CONICET_Digital_Nro.d4542414-411f-4fb1-b638-518153fb758e_A.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Rose, N. (1998). Inventing Our Selves: Psychology, Power, and Personhood. Cambridge: University Press

Segato, R. L. (2016). *La guerra contra las mujeres*. Madrid: Traficantes de Sueños.

Sordo, T. (2011) Los estereotipos de género como obstáculos para el acceso de las mujeres a la justicia. Suprema Corte de Justicia de la Nación. México.
Disponible a: https://www.scjn.gob.mx/sites/default/files/igualdad-genero/2017-02/1erlugarEnsayo_2011.pdf [Accés: 15 de novembre de 2017].

GUIES I INFORMES

Consejo de Derechos Humanos. Naciones Unidas. (2019). Derecho de toda persona al disfrute del más alto nivel posiblede salud física y mental - Informe del Relator Especial sobre el derecho de toda persona aldisfrute del más alto nivel posible de salud física y mental. A/HRC/41/34 (12 d'abril de 2019).
Recuperat de: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/106/01/PDF/G1910601.pdf?OpenElement

Irídia, Centre per la Defensa dels Drets Humans (2018). SAIDAVI 2017, Informe sobre violencia institucional. Barcelona: Irídia.
Recuperat de: http://iridia.cat/wp-content/uploads/Informe-SAIDAVI-2017.pdf

Martín, M. (2016). El enfoque de género en la protección a defensoras de derechos humanos: Las experiencias de México y Honduras. Asociadas por lo justo (JASS) Centro por la Justicia y el Derecho Internacional (CEJIL) Protection International (PI). Recuperat de: https://www.cejil.org/sites/default/files/el_enfoque_de_genero_en_la_proteccion_a_defensoras_de_derechos_humanos-_las_experiencias_de_mexico_y_honduras_final.pdf

Nadal, C. (2019a). Derecho a la Protesta en Europa, Estudio Comparativo: Alemania, Francia, Hungría, Polonia y España. Barcelona: Irídia, Centre per la Defensa dels Drets Humans i Novact - Institut Internacional per l'Acció Noviolenta.
Recuperat de: http://protesteurope.org/wp-content/uploads/2019/11/Estudio_protesta_Europa_CAST_ok.pdf

Nadal, C. (2019b). Derecho a la Protesta, Mecanismos de Protección, Garantía e Incidencia en la Unión Europea y el Consejo de Europa. Barcelona: Irídia, Centre per la Defensa dels Drets Humans i Novact - Institut Internacional per l'Acció Noviolenta.
Recuperat de: http://protesteurope.org/wp-content/uploads/2019/11/Guia_derecho-protesta_CAST_ok.pdf

U(o)rdint, Colectivo de acompañamiento psicosocial. (2017). Respuestas colectivas de afrontamiento frente la represión. A T. Bonilla, i L. Medina (coord..), *Represión y Género, Resistencias y aportaciones a la lucha antirrepresiva desde los feminismos*. Barcelona: Defender a quien Defiende.
Recuperat de: http://defenderaquiendefiende.org/wp-content/uploads/2018/05/represion_genero_CAST.pdf

FONTS NORMATIVES

Internacionals

Oficina del Alto Comisionado de Derechos Humanos de las Naciones Unidas (ACNUDH) (2004). Manual para la investigación y documentación eficaces de la tortura y otros tratos o penas crueles, inhumanos o degradantes ("Protocolo de Estambul"). HR/P/PT/8/Rev.1.
Recuperat de: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1sp.pdf

Legislació Estat espanyol

Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal. Boletín Oficial del Estado, núm. 260, de 17 de setembre de 1882.
Recuperat de: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036

Ley Orgánica 4/2015, de 30 de marzo, de protección de la seguridad ciudadana. Boletín Oficial del Estado, núm. 77, de 31 de març de 2015, pp. 27216 a 27243.
Recuperat de: https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2015-3442

ALTRES RECURSOS

Colze a colze (2020). *Presentació*.
Recuperat de: https://colzeacolzeblog.wordpress.com

ONU (2020). *Los órganos de derechos humanos*.
Recuperat de: https://www.ohchr.org/SP/HRBodies/Pages/HumanRightsBodies.aspx

Irídia

calala
Fondo de Mujeres